

Epäsiveellisten julkaisujen vastustajat

Naisten ja lasten kauppaan verrattava vitsaus kansainvälisissä
sopimuksissa 1910 ja 1923 sekä Suomen eduskunnassa 1925-1956

Poliittisen historian
pro gradu -tutkielma

Meri Virta

10.4.2024

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: VIRTÄ, MERI

Otsikko: Epäsiveellisten julkaisujen vastustajat. Naisten ja lasten kauppaan verrattava vitsaus kansainvälisissä sopimuksissa 1910 ja 1923 sekä Suomen eduskunnassa 1925-1956.

Ohjaajat: Mika Suonpää ja Olli Kleemola

Sivumäärä: 81 sivua

Päivämäärä: 10.4.2024

Epäsiveellisten julkaisujen levitys oli Suomessa kielletty ainakin vuodesta 1889 asti, mikä kertonee jo tuolloin torjuvista asenteista niitä kohtaan. Pariisissa solmittiin 1904 kansainvälinen sopimus naisten ja alaikäisten tyttöjen suojelemiseksi valkoiseksi orjakaupaksi-kutsutulta rikolliselta ammatilta. Sopimus sai 1910 jatkoa niin, että myös epäsiveellisten julkaisujen levitys pyrittiin ehkäisemään. Molemmat sopimukset päivitettiin myös 1921 ja 1923 tekemällä tarkoitusta varten pidetyissä konferensseissa kaksi uutta sopimusta, joissa mm. vastuuta siirrettiin Ranskalta vastaperustetulle Kansainliitolle. Suomalaiset osallistuivat konferensseista vain jälkimmäiseen mutta olivat silti tehneet jo aikaisemmin päätöksen myös muihin kansallista lainsäätäjää velvoittaviin sopimuksiin liittymisestä. Suomalaisten päätökseen saattoivat vaikuttaa siinä ennestään mukana olleet maat, kuten Saksa. Lisäksi 1921 naisten ja lasten kaupan ehkäisemiseksi tehdyssä sopimuksessa vaadittiin myös 1910 epäsiveellisten julkaisujen kriminalisointiin velvoittavaan sopimukseen liittymistä.

Kansainliiton 1923 järjestetyssä konferenssissa epäsiveelliset julkaisut tuomittiin useiden keskustelijoiden toimesta jyrkästi, eikä niiden puolustuspuheenvuoroja kuultu. Konferenssissa keskusteltiin ennemminkin siitä, miten voitaisiin varmistaa, ettei sopimusta ja sen nojalla säädettyjä lakeja voisi kiertää, jos jotain unohdettaisiin mainita, ja siksi sopimuksen ensimmäisestä artiklasta tuli hyvin yksityiskohtainen. Konferenssissa ei keskusteltu siitä, että mitään haluttaisiin jättää sallituksi, varsinkaan julkaisujen hankkimista omaa käyttöä varten.

Sopimukseen liittyminen edellytti lakimuutoksia. Valtioneuvosto sai 1925 asiantuntijalausannon, jossa suositettiin rankaisematta jättämistä epäsiveellisiä julkaisuja koskevien rikosten kohdalla määrittelyyn liittyvien vaikeuksien vuoksi. Neuvo jätettiin kuitenkin noudattamatta. Vuonna 1927 tuli voimaan 1923 tehtyä sopimusta hyvin vastaava laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä. Tämä kertoo, että kansainliitossa esitettyjen näkemysten takana seistiin. Jotta kiinnostus julkaisuja kohtaan ei lisääntyisi, keskustelua ei käyty eduskunnan täysistunnossa ennen kuin 1931 silloin jätetyn toivomusaloitteen seurauksena. Keskustelua käytiin pariin otteeseen, lyhyesti ennen 1956 annettua hallituksen esityksen seurauksena valvonnan tehokkuutta pyrittiin lisäämään säädöksillä aikakautisen julkaisun määräaikaisesta lakkautuksesta ja uudesta valvontalautakunnasta. Silloin käydyssä täysistuntokeskustelussa esitettiin yksittäisen edustajan näkemys, että epäsiveellisten julkaisujen torjumiseksi riittäisi selän kääntäminen. Näkemys ei kuitenkaan saanut kannatusta. Kansainvälisellä yhteisöllä ei ollut uusien säädösten kanssa mitään tekemistä, mikä kertoo edelleen suomalaisten torjuvista asenteista. Laki pysyi voimassa vuoden 1998 loppuun saakka. Sen kumoamisen yhteydessä väitettiin pornografisten tuotteiden hallussapidon ja maahantuonnin omaa käyttöä varten olleen sallittua mutta väite perustui 1973 kirjoitettuun mietintöön, eikä lain säätämiseen liittyviin aineistoihin.

Olen tämän työn puitteissa tutkinut epäsiveellisten julkaisujen kieltämiseen liittyvää politiikkaa ja rajannut kansainvälisten sopimusten mukaan samaan yhteyteen kuuluneen muun naisten ja lasten kaupan ehkäisemiseen liittyvän politiikan tarkastelun ulkopuolelle. Olen ollut kiinnostunut siitä, miksi mainittuihin sopimukseen haluttiin mukaan, ketkä tekivät päätöksiä, miten niitä perusteltiin, ketä muita kansainvälisessä yhteistoiminnassa oli mukana, miten heidän osallisuutensa suomalaisiin vaikutti, vastustiko kukaan sopimuksia tai säädettyjä lakeja, mistä syystä, mitä hyötyä sopimuksista katsottiin olevan ja mistä ilman niitä olisi jääty paitsi?

Avainsanat: Epäsiveelliset julkaisut, Pornografia, Kansainliitto, Kansainväliset sopimukset.

1	Johdanto	4
1.1.	Sijoittuminen tutkimuskenttään	8
1.2	Tutkimuksen aineisto ja menetelmä	16
1.3.	Työn rakenne	19
2.	Miten kansainvälinen sopiminen epäsideellisten julkaisujen torjumiseksi sai alkunsa 1900-luvun alussa	22
2.1.	Suomea pyydetään liittymään kansainvälisiin sopimukseen 1921-1922	25
2.2.	Britit saivat Kansainliiton puuttumaan epäsideelliseen julkaisemiseen	27
2.3.	Tavoiteltujen sopimuspuolten vastaukset Kansainliiton kyselyyn.....	30
3.	Kansainliiton järjestämä konferenssi laatii uuden sopimuksen 1923	35
3.1.	Rangaistavien tekojen rajausta koskeneet keskustelut	36
3.2.	Epäsideellisen määrittely epäonnistuu konferenssissa	39
3.3.	Aborttiin ja ehkäisyn käyttöön yllyttäminen ei välttämättä ollut epäsideellistä julkaisemista	42
3.4.	Konferenssi torjui myös rikoksen yrityksestä ja valmistelusta rankaisemisen ..	45
3.5.	Konferenssi sopii toimintamalleista rajat ylittävän rikollisuuden kohdalla	46
3.6.	Suurin osa konferenssissa edustetuista maista suostuu muuttamaan lakejaan	48
4.	Sopimuksen voimaansaattaminen ja valvonta Suomessa	51
4.1.	Lakia päästään lopulta säätämään 1925-1927	53
4.2.	Suomi raportoi Kansainliitolle harvinaisista rikkeistä 1929-1931	56
4.3.	Kansanedustajien näkemyksiä tulee esiin vuosien 1931 ja 1947 toivomusaloitteiden yhteydessä.....	60
4.4.	Epäsideellisten julkaisujen valvontaa tehostettiin 1950-luvulla	64
5.	Yhteenveto	69
	Lähteet	77
	Valtiopäiväasiakirjat	78
	Kirjallisuus	78

Johdanto

Epäsiveellisten julkaisujen levitys ja esille asettaminen oli Suomessa ollut laissa kiellettyä ainakin vuodesta 1889 asti.¹ Kiellossa ei siis ollut mitään uutta, kun 1927 annettiin uusi laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä.² Lain säätämistä perusteltiin eduskunnalle kansainvälisten velvoitteiden täyttämisenä.³ Laista myös tuli huomattavan yhdennäköinen sen kansainvälisen sopimuksen kanssa, johon hallituksen esityksessä viitattiin kansainvälisinä velvoitteina.⁴

Kansainvälisessä kontekstissa olikin tällä välin tapahtunut paljon. Pariisissa oli vuonna 1902 pidetty konferenssi.⁵ Konferenssin seurauksena tehtiin ehdotus, joka johti 1904 kansainväliseen yleissopimukseen. Sen tarkoituksena oli taata naisille ja alaikäisille tytöille tehokasta turvaa valkoiseksi orjakaupaksi kutsuttua rikollista ammattia vastaan.⁶ Pornografisiin kirjoituksiin ja esineisiin päästiin vuonna 1908. Silloin 46 niitä vastustavaa eurooppalaista järjestöä kokoontui Pariisissa ja perusti sinne komission jatkamaan työtään. Komission puheenjohtajaksi valittiin ranskalainen senaattori, joka vei asian seuraavana vuonna hallitukselleen. Ranskan hallitus puolestaan kutsui jälleen koolle kansainvälisen konferenssin, jonka kokoontumisen seurauksena laadittiin kaksi uutta kansainvälistä sopimusta 4.5.1910.⁷ Toinen sopimuksista koski edelleen valkoista orjakauppaa mutta toinen tällä kertaa epäsiveellisiä julkaisuja.⁸ Seuraavina ensimmäistä maailmansotaa edeltäneinä vuosina odoteltiin epäsiveellisiä julkaisuja koskeneen sopimuksen ratifiointeja. Sodan jälkeenkin saatiin muutama uusi sopimusmaa.⁹

¹ 14§, 20. luku *luvattomasta sekaannuksesta ja muusta haureudesta*, rikoslaki 39/1889, Finlex.fi. <[Rikoslaki 39/1889 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)> [luettu 5.6.2023]

² Laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 23/1927, Finlex.fi. <[Laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen... 23/1927 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)> [luettu 7.6.2023]

³ ASK 1, 1926, 417.

⁴ *Epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksipitämisen ehkäisemistä tarkoittava Genèveissä 12 päivänä syyskuuta 1923 tehty kansainvälinen yleissopimus*, valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1927/19270013>> [luettu 19.12.2023]

⁵ *Naisen ja lasten kaupan ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus sekä valkoisen orjakaupan ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus*, Valtiosopimus 3/1927, Finlex.fi. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1927/19270003>> [luettu 8.12.2023]

⁶ *Kansainvälinen yleissopimus, jonka tarkoituksena on taata naisille ja alaikäisille tytöille tehokasta turvaa 'valkoiseksi orjakaupaksi' kutsuttua rikollista ammattia vastaan*, 18.5.1904, valtiosopimus 3/1927, Finlex.fi. <[3/1927 - Valtiosopimukset viitetietokanta - FINLEX ®](#)> [luettu 5.6.2023]

⁷ *Historical summary*, 24.8.1923, epäsiveelliset julkaisut (10), sectio des questions sociales (S.IV), kansainliitto (15), ulkoministeriö (UM).

⁸ *Kansainvälinen sopimus epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä*, 4.5.1910, Valtiosopimus 16/1923, Finlex.fi. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1923/19230016>> [luettu 7.12.2023]; *Valkoisen orjakaupan ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus*, 4.5.1910, Valtiosopimus 3/1927, Finlex.fi. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1927/19270003002>> [luettu 7.12.2023]

⁹ *Historical summary*, 24.8.1923, s. 2, 10/S.IV/15/UM.

Saksa lähetti Suomelle vuonna 1921 nootin, jossa se ehdotti 1910 tehtyyn epäsideellisiä julkaisuja koskevaan sopimukseen liittymistä.¹⁰ Samana vuonna laadittiin jälleen uusi naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä koskeva kansainvälinen yleissopimus mutta tällä kertaa Genevessä. Sopimuksen ensimmäisessä artiklassa sopimuspuolia vaadittiin liittymään aikaisempiin Pariisissa tehtyihin sopimuksiin, jotka olivat edelleen voimassa ja joista yksi koski epäsideellisiä julkaisuja.¹¹ Kansainliiton pääsihteeri Eric Drummond otti yhteyttä Suomen hallitukseen suositellakseen sopimuksen hyväksymistä Suomellekin.¹² Presidenttinä oli silloin Ståhlberg, joka teki valtioneuvoston esittelyssä päätökset sekä vuoden 1910 että vuoden 1921 yleissopimusten hyväksymisestä.¹³

Iso-Britannian hallitus laati vuonna 1922 muistion, jossa se ehdotti uuden yleissopimuksen tekemistä epäsideellisten julkaisujen levityksen ehkäisyyn liittyen. Muistio sisälsi luonnoksen sopimuksen sisällöstä. Työni alaotsikossa mainittu *naisten ja lasten kauppaan verrattava vitsaus* on viittaus muistion kohtaan, jossa lukee: *This detestable trade, like the traffic in women and children, is international and can only be effectively dealt with by international co-operation. Like the traffic in women, it is a moral pest of which all civilised countries wish to be rid.*¹⁴ Ehdotus välittyi kansainliiton kolmannelle yleiskokoukselle Etelä-Afrikan konferenssiedustajan laatiman raportin kautta ja yleiskokous teki konferenssin ehdotusten mukaiset päätökset. Niiden mukaan Kansainliiton suojeluksessa järjestettäisiin Genevessä konferenssi ennen seuraavan vuoden yleiskokousta. Konferenssiin valmistauduttiin lähettämällä toivotuille sopimuspuolille aiheeseen liittyvä kysely. Ranskan hallitusta, joka oli tähän asti ollut vastuussa kansainvälisestä yhteistyöstä, pyydettiin lähettämään konferenssikutsut ja laatimaan kyselyyn saatujen vastausten yhteenveto.¹⁵ Tämän jälkeen sopimuspuolet kokoontuivat Genevessä laatimaan jälleen uuden sopimuksen.¹⁶ Ideana oli tietenkin saada aikaan sopimus, jossa kaikkien osapuolten näkemykset oli huomioitu, niin että sitoutuminen olisi mahdollisimman vahvaa.

¹⁰ *Verbal Note Deutsche Gesandtschaft*, 30.4.1921, 10/S.IV/15/UM.

¹¹ *Naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus*, 30.9.1921, Valtiosopimus 3/1927, Finlex.fi. < <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1927/19270003003> > [luettu 8.12.2023]

¹² Drummond (vastaanottaja s.n.) 24.11.1921, erityiset poliittiset kysymykset (IIg), kansainliitto (3), lähetystön kirjesarja (Fa), ulkoministeriö (UM).

¹³ *Edelliset presidentit*, presidentti.fi.< <https://www.presidentti.fi/edelliset-presidentit/edelliset-presidentit/> > [luettu 23.2.2024]; Ulkoministeriö Pariisiin lähetystölle, 29.4.1922, IIg/3/Fa/UM; Ministeri lähetystölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM; Ministeri oikeusministeriölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹⁴ *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, 10/S.IV/15/UM.

¹⁵ *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly submitted by the Rapporteur, the Delegate of South Africa*, 26.9.1922, 10/S.IV/15/UM; *Resolution n:o 25 Third Assembly of the League of Nations*, 22.9.1922, 10/S.IV/15/UM.

¹⁶ *Actes de la Conférence Internationale*, 31.8.1923-12.9.1923, *liste des délégués, délégués suppléant et conseillers techniques présentes à la conférence*, s. 5, 10/S.IV/15/UM.

Suomessa 28.1.1927 annettu laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä säädettiin tämän Genevessä 1923 tehdyn sopimuksen määräämien velvoitteiden täyttämiseksi.¹⁷ Epäsiiveelliset julkaisut otettiin eduskunnassa 1930-1950-luvuilla pariin otteeseen suoraan puheeksi toivomusaloitteiden ja oikeusministerille esitetyn kysymyksen muodossa ennen lakiin vuoden 1956 aikana säädettyä lisäystä.¹⁸ Lisäksi 1947 yhdessä toivomusaloitteessa ehdotettiin erikoisveron määräämistä ala-arvoiselle kirjallisuudelle ja aikakauslehdistölle.¹⁹ Aloite hylättiin mutta erikoisvero olisi toteutuessaan voinut koskea epäsiiveellisinä pidettyjä julkaisuja.²⁰ Toisessa 1947 jätetyssä aloitteessa ehdotettiin tutkimuksen teettämistä kansan siiveellisestä tilasta, josta oltiin laajemmin kiinnostuneita.²¹ Aloitetta ei ehditty käsitellä mutta tutkimus olisi toteutuessaan saattanut koskea myös epäsiiveellisiä julkaisuja.²² Mainittua, vuonna 1957 voimaanastunutta, lisäystä epäsiiveellisten julkaisujen levityksen ehkäisemisestä annettuun lakiin perusteltiin lain valvonnan tehostamisella. Kansainvälisellä yhteisöllä ei tällä kertaa ollut asian kanssa mitään tekemistä.²³

Olen ollut kiinnostunut siitä, miksi näin toimittiin. Näkökulmani on historiallisen todellisuuden ymmärtämisessä. Aineiston laajuudesta johtuen jouduin kuitenkin jättämään varhaisemmat valkoista orjakauppaa sekä naisten ja lasten kauppaa koskeneet sopimukset tarkasteluni ulkopuolelle. Olen tässä yhteydessä voinut käsitellä vain epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyviä sopimuksia ja niiden johdosta säädettyjä lakeja. Kansainväliset sopimukset ovat avaimia lakien merkityksen ymmärtämiseen, joten käsittelen niitä ensin ja pidempään. Aktiivisimpia sopimusten aikaan saamisessa olivat ranskalaiset ja britit. Suomalaiset puolestaan olivat huomattavan valmiit sekä hyväksymään ja että myös noudattamaan pääasiassa heidän laatimiansa säännöksiä.

Terminologian suhteen olen toisaalta pyrkinyt käyttämään aineistossa käytettyjä alkuperäisiä ilmaisuja ja toisaalta samoja ilmaisuja, joita suomalaisissa laeissakin on käytetty.

Alkuperäisten ilmausten käytöllä vältän terminologian käyttöön liittyvät anakronismit.

¹⁷ ASK 1, 1926, 417; Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 23/1927, Finlex.fi.

¹⁸ Liitteet I-XII, 1931, 161-162; PTK III, puhemies, Högström, 19.12.1952, 2954-2955; Liitteet I-XII A. 1954, 641; ASK 1956, 707-717.

¹⁹ Liitteet I-XII, 1947, 144.

²⁰ PTK II, Äänestykset, 28.10.1947, 1835-1836

²¹ Liitteet I-XII, 1947, 428-429.

²² Hakemisto, 1947, 4594.

²³ ASK 1, 1956, 707-709; Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisestä annetun lain muuttamisesta 77/1957, finlex.fi. <[Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen... 77/1957 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)> [luettu 7.6.2023]

Joidenkin muiden termien käyttö saattaisi myös johtaa historiallisen tiedon menettämiseen. Laissa käytettyjen termien käyttöä perustelen laille kuuluvalla auktoriteetilla ja vaikutusvallalla yhteiskunnassa. Laissa käytetty kieli on tärkeämpää, kuin jossakin muussa yhteydessä, vaikkapa kirjallisuudessa, käytetty kieli. Oikeusvaltiossa kaikki hallitseminen perustuu lakiin, niinpä laille kuuluu yhteiskunnassa selvä valta-asema. Valta-asemista taas on perusteltua olla kiinnostunut poliittisen historian tutkimuksessa. Laki kantaa jossain määrin yllään myös demokratiaan liittyviä arvoja. Laki on säädetty demokraattisesti valittujen edustajien toimesta. Lain noudattaminen ja kunnioittaminen on myös sen säätämisen prosessin kunnioittamista. Käyttäessäni termejä, joita lainsäädännössä on tähän asti käytetty, annan lainsäätäjälle oikeuden määritellä käsitteelliset puitteet, jossa keskustelua käydään

Aikaisemmin mainittua *valkoista orjakauppaa* voitaisiin pitää ongelmallisena terminä. Valkoinenhan viittasi rotuun. Ulkoministeriö sai vuonna 1925 Pariisiin lähetystöltään kirjeen, jossa ilmoitettiin Kiinan ja Japanin liittyneen 4.5.1910 tehtyyn *valkoisen orjakaupan* vastaiseen kansainväliseen yleissopimukseen.²⁴ Termiä voitaisiin tässä yhteydessä pitää kiusallisena, koska kiinalaiset ja japanilaiset eivät olleet valkoisia. Alun perin ilmausta valkoinen orjakauppa oli käytetty 1904 peräisin olleessa sopimuksessa, jossa se oli muotoiltu: *Arrangemnet international en vue d'assurer une protection efficace contre le traffic criminel connu sous le nom de "traite des blanches"*.²⁵ Ranskankielisessä alkuperäisilmauksessa onnistuttiin siis välttämään sukupuolen mainitseminen. Suomeksi se kuitenkin kääntyi myöhemmin, 1927, kansainvälisenä yleissopimuksena, jonka tarkoitus oli taata naisille ja alaikäisille tytöille tehokasta turvaa ”valkoiseksi orjakaupaksi” kutsuttua rikollista ammattia vastaan.²⁶ Vuonna 1910 tehty jatkosopimus oli yksinkertaisesti valkoisen orjakaupan ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus ja 1921 tehty sopimus naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä tarkoittava kansainvälinen yleissopimus.²⁷ Sukupuoli päädyttiin siis suomenkielisessä käännöksessä mainitsemaan ehkä siksi, että se oli 1921 tehdyssä sopimuksessakin mainittu ja sopimusten yhteenkuuluvuutta haluttiin korostaa. Termiä *Traffic in persons* alettiin käyttää 1950.²⁸ Suomalaisessa rikoslaissa sen vastineena on

²⁴ Pariisin lähetystö ulkoministeriölle, 5.12.1925, 10/S.IV/15/UM.

²⁵ *International agreement for the suppression of the "White Slave Traffic"*, United Nations Treaty Collection. <https://treaties.un.org/doc/Treaties/1920/09/19200907%2006-00%20AM/Ch_VII_8p.pdf> [luettu 20.12.2023] Vaikka sopimus löytyy yhdistyneiden kansakuntien sopimustietokannasta englanniksi, ranska oli kuitenkin sopimuksen juridinen alkuperäiskieli ja sopimus ainoastaan käännettiin englanniksi.

²⁶ Valtiosopimus 3/1927, 18.5.1904, Finlex.fi.

²⁷ Valtiosopimus 3/1927, 4.5.1910, Finlex.fi. Ranskankielinen alkuperäisilmaus oli: *Convention internationale relative à la répression de la Traite des Blanches*; Valtiosopimus 3/1927, 30.9.1921, Finlex.fi. Ranskaksi: *Convention Internationale pour la suppression de la Traite des femmes et des enfants*.

²⁸ *Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others*, Lake Success New York 21.3.1950, United Nations Treaty Collection.<

myöhemmin käytetty termiä ihmiskauppa.²⁹ Viimeisintä termiä voitaisiin pitää parhaana, koska se ei sisällä viittauksia rotuun tai sukupuoleen ja on tärkeä huomioida, että kuka tahansa saattaisi joutua rikoksen uhriksi. Historiallista tietoa kuitenkin menetetään, jos termit valkoinen orjakauppa sekä naisten ja lasten kauppa sensuroidaan häveliäisyssyistä ihmiskaupaksi jo 1904 alkaen. Samalla myös historiallinen ymmärrys saattaa vääristyä. Niinpä tämän kaltainen terminologian käyttö ei palvelisi ainakaan historiallisen tiedon lisäämistä ja olen siksi pyrkinyt välttämään vastaavan kaltaisia ratkaisuja.

1.1. Sijoittuminen tutkimuskenttään

Epäsiveellisten julkaisujen tutkiminen on painottunut selvästi tutkimaani uudempaan aikaan ja silloinkin kiinnostuksen kohteena on yleensä julkaisujen sisältö, eikä niinkään niitä säätelevät lait. Suomalaisissa laeissa on pornografian sijaan puhuttu mm. haureellisista teoista, säädyllisyyden ja siveyden loukkauksista, epäsiveellisistä julkaisuista, sukupuolikurin ja säädyllisyyden loukkauksista, sukupuolisiveellisyyden loukkaamisesta sekä seksuaalisesta esittämisestä.³⁰ Lakeihin liittyvissä hallituksen esityksissä on kuitenkin edellisiin viitaten puhuttu pornografiasta.³¹ Koska siis lainsäädännössäkin edelliset termit on samaistettu pornografiaan, jota laeilla tosiasiaassa säädellään, on perusteltua samaistaa myös pornografiaa ja epäsiveellisiä julkaisuja koskeva kirjallisuus.

Susanna Paasonen kirjoitti 2015 kirjan nimikkeellä *Pornosta*. Kirjassaan hän kysyy, mitä pornolla tarkoitetaan, miten sen määritelmät ja muodot ovat muuttuneet ja kuinka sen erityisyyksiä voi käsitellä. Hän kertoi kirjan syntyneen kiinnostuksesta lajityyppiin, ei yleisestä huolestuneisuudesta tai moraalisesta närkästyksestä.³² Miksi Paasonen oli tarpeen mainita, ettei ollut huolestunut tai närkästynyt?

Syy saattoi olla hänen lähdeluettelostaan löytynyt Andrea Dworkinin alunperin 1981 julkaistu teos *Pornography Men Possessing Women*.³³ Kirjan esipuheessa Dworkin kertoi, ettei hänen

https://treaties.un.org/doc/Treaties/1951/07/19510725%2010-37%20PM/Ch_VII_11_a_bp.pdf > [luettu 20.12.2023]

²⁹ 3§ Ihmiskauppa, 25. luku vapautteen kohdistuvista rikoksista, Laki rikoslain muuttamisesta 650/2004, Finlex.fi. < <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040650#Pidm46434450990272> > [luettu 20.12.2023]

³⁰ 14§ 20. luku, Rikoslaki 39/1889 alkuperäisenä, Finlex.fi; Laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 23/1927, Finlex.fi; 18-21§, 17. luku, Laki rikoslain muuttamisesta 563/1998, Finlex.fi; < <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980563> > [luettu 9.1.2024];

18, 18a ja 19§, 17. Luku, Laki rikoslain muuttamisesta 650/2004, Finlex.fi <

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040650>

>[luettu 9.1.2024]; 7, 19-22 §, Laki rikoslain muuttamisesta 723/2022, Finlex.fi. <

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220723> > [luettu 9.1.2024]

³¹ esim. HE 6/1997, 144-154; HE 13/2022, 1.

³² Paasonen 2015,7.

³³ Ibid.,200; Dworkin 1981.

kirjansa tarkoitus ollut kertoa, mitä sai tai ei saanut näyttää, vaan selittää, mitä se pornografia, jota ihmisille näytettiin merkitsi ja millaisessa maskuliinisesta valtajärjestelmästä se oli olemassa.³⁴ Dworkinin mukaan sana pornografia oli peräisin muinaiskreikan sanoista *porne* ja *graphos*. *Porne* tarkoitti bordellissa asuvaa orjaa ja *graphos* heidän elämänsä kuvaamista esimerkiksi kirjoittamalla ja piirtämällä. Niinpä pornografia tarkoitti seksuaalisen orjuuden kuvausta, ei seksuaalisuuden, alastomuuden, erotiikan tai minkään sellaisen kuvausta. Dworkinin mukaan pornografiassa ei ollut kyse minkä tahansa prostituoidun elämän kuvauksesta. Prostituoituja oli paljon paremmissakin asemissa, samoin orjia. Dworkinin mukaan esiintyjän halventaminen oli pornossa keskeistä ja yleensä myös seksuaalisuus esitettiin likaisena. Pornografiassa esiintyjät olivat orjia, seksuaalista karjaa, eikä muutosta ollut koskaan tapahtunut muutoin kuin kuvantamismenetelmien, kuten kameroiden, videokuvan yms. puitteissa. Dworkin ei myöskään uskonut moraalisen kehityksen pornografiassa olevan mahdollista toista ihmistä kunnioittavampaan suuntaan, vaan pornografia pysyisi sellaisena kuin se oli.³⁵

Myös raiskauksia 1975 tutkinut Susan Brownmiller kommentoi aihetta sanomalla pornon olevan alistavaa, väkivaltaista ja sukupuolia eriarvoistavaa. Brownmiller katsoi pornon ilmaisevan naisiin kohdistuvaa vihaa ja viittasi poliisin kokemukseen raiskaajista, joiden hallusta löydettiin pornografiaa. Pornon katsottiin tässä yhteydessä yllyttäneen syyllistä hyökkäykseen.³⁶

Pornografiaan kohdistuva kritiikki on niin voimakasta, ettei kukaan aiheesta kirjoittava oikeastaan voi välttyä ottamasta vähintään epäsuorasti kantaa joko sen hyväksyttävyyden puolesta tai vastaan. Tekstistä on nimittäin luettavissa ovatko kriittiset argumentit vakuuttaneet kirjoittajan. Niinpä esimerkiksi Paasonen yllä mainittu toteamus, jonka mukaan hän ei ollut huolissaan tai närkästynyt, voidaan tulkita epäsuoraksi kannanotoksi pornografian hyväksyttävyyden puolesta. Paasonen ei selvästikään vaikuta ajatelleen samoin kuin Dworkin. Kysymys pornografian hyväksyttävyydestä on oman tutkimukseni kannalta merkityksellinen, koska olen ollut kiinnostunut niistä perusteluista, joilla epäsiiveelliset julkaisut on aikanaan kielletty, eli epäsiiveellisissä julkaisuissa saati pornografiaa ei olla hyväksytty.

Pornografia, erotiikka ja epäsiiveellisyys eivät kuitenkaan Dworkinikaan mukaan olleet synonyymejä. Toiset feministit olivat määritelleet erotiikan niin, että siihen liittyi

³⁴ Dworkin 1989, Preface.

³⁵ Dworkin 1989, 199-200.

³⁶ Brownmiller, 1993, 394-395. Käytin itse vuoden 1993 painosta. Ensimmäisen kerran kirja kuitenkin julkaistiin jo 1975.

vastavuoroisuutta. Pornografialle oli paljon tyypillisempää alistaminen ja väkivalta. Epäsiveellinen taas oli arvosidonnaisempi käsite. Sekä sanan latinan että kreikankieliset juuret viittasivat siihen, mitä pidettiin sopimattomana näyttää.³⁷ Näin ollen epäsiveellinen on pornografiaa joustavampi käsite, joka voi saada erilaisia sisältöjä ja muuttua.

Oikeusministerin Kansainliitolle vuonna 1930 antaman raportin mukaan Suomessa julkaisua pidettiin lain mukaan epäsiveellisenä, jos se loukkasi sukupuolikuria ja säädyllisyyttä. Rikosoikeuden professori oli silloin lisännyt, että haureellisten tekojen esittäminen ilman siveellistä, luvallista tarkoitusta, etenkin jos vastaanottajaa kehoitettiin tai kiihotettiin samanlaiseen tekoon, oli katsottava epäsiveelliseksi.³⁸ Myöhemmin, 1956 katsottiin, että epäsiveellisten julkaisujen levityksen ehkäisyyn kaivattiin tehokkaampia keinoja, vaikka varsinaisten pornografisten, siveellisyyttä törkeästi loukkaavien, tuotteiden levitystä oli Suomessa tuskin lainkaan esiintynyt.³⁹ Epäsiveellisen julkaisun myynnistä, levityksestä tai esille asettamisesta rangaistiin sakosta kuuteen kuukauteen käsittävällä rangaistusasteikolla.⁴⁰ Niinpä Dworkinin määritelmä epäsiveellisestä jonakin, minkä näyttämistä pidetään sopimattomana vaikuttaa soveltuvan hyvin. Lisäksi tämän perusteella voidaan sanoa, että epäsiveellinen on ollut pornografiaa laaja-alaisempi käsite mutta pornografiaa on aina pidetty epäsiveellisenä.

Anne Lahtinen kirjoitti 2012 gradun otsikolla *Taistelu siveellisyydestä porno 1960 ja 70-lukujen taitteen siveellisyyksymyksenä*. Hän käytti aineistoa, joka koostui mm. epäsiveellisten julkaisujen valvontalautakunnan arkistosta, Helsingin käräjä- ja hovioikeuden sekä korkeimman oikeuden arkistoista, painovapaustoimikunnan mietinnöistä, finlexistä löydettyistä lakiteksteistä, valtiopäiväasiakirjoista, eduskunnan pöytäkirjoista sekä sanoma- ja aikakauslehdistä.⁴¹ Lahtisen tutkima ajanjakso oli murroskausi. Porno laillistettiin Tanskassa vuosina 1967-1969.⁴² Oikeusministeriön alainen painovapaustoimikunta yritti sen jälkeen samaa Suomessa mutta ei saanut esityksiään eduskunnan käsittelyyn ennen kuin vasta vuonna

³⁷ Dworkin 1989, Preface.

³⁸ Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM.

³⁹ ASK 1, 1956, 707-708.

⁴⁰ Laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 23/1927, Finlex.fi.

⁴¹ Lahtinen 2012,91-93.

⁴² Forslag til lov om ændring i borgerlig straffelov (pornografiske billeder m.v.) Fremsat den 12 december 1968 af justitsministern; Forslag til lov om ændring i borgerlig straffelov (pornografiske billeder m.v.) (vedtaget af folketinget ved 3. Behandling den 30. Maj 1969). <

<https://www.folketingstidende.dk/samling/19681/lovforslag/L134/index.htm> > [luettu 14.11.2023]; Kutchinsky 1972, *Eroticism Without Censorship*, Painovapaustoimikunta 1971-1973, 1) kirjeenvaihto, muistiot ja muu tausta-aineisto, KA. Artikkelin julkaistu versio olisi ollut saatavilla mutta hankalasti, vain painetussa muodossa Tanskan kuninkaallisesta kirjastosta, Tanskan kansalliskirjastosta tai Pariisin Science Po:n kirjastosta. < <https://search.worldcat.org/title/464128609>> [luettu 20.11.2023]

1997 ja silloinkin rajusti muokattuina.⁴³ Lahtisen työstä tulee esiin epäsideellisten julkaisujen saatavuuden lisääntyminen ja sisältöjen muuttuminen, niin että oikeaa pornoakin alkoi olla saatavilla. Lahtinen oli kiinnostunut siitä, millaisia epäsideellisinä pidetyt julkaisut olivat ja mitä niille tapahtui, jos epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettua lakia sovellettiin niihin. Lahtisen työssä siteerattiin lyhyesti lakia ja kerrottiin epäsideellisten julkaisujen valvontalautakunnasta.⁴⁴ Lahtisen tutkimus ajanjakso sijoittui kuitenkin itse tutkimani myöhempään aikaan, eikä hän siten tietenkään ollut syventynyt lain säätämiseen liittyvään aineistoon. Itse taas en ole tutkinut lain soveltamista lainkaan.

Vaikka pornografia on oman aikakauteni puitteissa ollut harvinaista, täysin tuntematonta se ei ole ollut. Osa jo mainitun Dworkinin työstä koski 1740-1814 elänyttä markiisi de Sadea tunnettua kirjailijaa Donatien Alphonse Françoise de Sadea. Dworkin kertoo Saden raiskanneen, kiduttaneen ja kidnappanneen sekä aikuisia naisia että alaikäisiä todellisessa elämässään. Fiktiivisessä tuotannossaan hän käsitteli samoja asioita niin, että kirjailija ja raiskaaja punoutuvat hänessä yhteen. Dworkinin mukaan Sade oli pornograafikko, jolle väkivalta ja raakuus olivat synonyymeja seksuaalisuudelle ja erotiikalle. Silti Sadea on usein juhlittu kapinallisena ja vapaustaistelijana.⁴⁵ Saden kirjoitukset olisivat olleet myös omassa aineistossani esiintyvien henkilöiden saatavilla ja ovat saattaneet vaikuttaa heidän mielipiteisiinsä.

Tästä on luontevaa siirtyä Berl Kutchinskyyn, jonka voi katsoa liittyvän jossain määrin kaikkiin edellä mainittuihin tutkijoihin. Berl Kutchinsky mainitsi 1991 kirjoittamassaan artikkelissa Andrea Dworkinin ja Susan Brownmillerin feministeinä, jotka liittyivät 1970-luvun puolivälin jälkeen kristilliskonservatiiviseen sotaan pornoa vastaan. Kutchinsky kertoo feministien hyväksyneen ja omaksuneen heidän argumenttinsa, jonka mukaan pornografia saattoi olla suora syy raiskaukseen. Aikaisemmin ajatusta olivat kannattaneet myös poliisiviranomaiset. Kutchinskyn artikkelin tarkoitus sen sijaan oli esittää ajatukselle vastaväitteitä.⁴⁶ Kutchinsky linkittyy myös myöhempään suomalaiseen lainsäädäntöön ja sen valmisteluun osallistuneeseen painovapaustoimikuntaan. Hänen 1970-luvulta peräisin olleita tekstejään nimittäin löytyy sen arkistosta.⁴⁷ Toinen arkistosta löytynyt artikkeli julkaistiin myös *journal of social issues*-lehdessä 1973. Artikkelissa Kutchinsky väitti, että pornografian

43 Anttila et al. 1973,48-53; HE 6/1997,145-154; Laki epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain kumoamisesta 565/1998, Finlex.fi.

44 Lahtinen 2012.

45 Dworkin 1989,70.

46 Kutchinsky 1991,47.

47 Kutchinsky 1972, *Eroticism Without Censorship*, Painovapaustoimikunta/1/KA; Kutchinsky 1972, *The Effect of Easy Availability of Pornography on the Incidence of Sexcrimes*, Painovapaustoimikunta/1/KA.

ansioista seksuaalirikoksia ei enää tarvinnut tehdä, koska vastaava tyydytys oli nyt pornografian ansiosta laillisesti saatavilla.⁴⁸ Lahtinen kirjoitti omassa työssään Kutchinskyn kumonnen väitteen, jonka mukaan vapaasti saatavilla oleva porno lisäsi seksuaalirikosten määrää.⁴⁹ Kutchinskyn esittämät väitteet eivät kuitenkaan missään tapauksessa ole yleisesti hyväksytyjä, vaan erittäin kiistanalaisia.⁵⁰

Epäsiveellistä julkaisemista koskevasta laista kirjoitettiin lyhyesti 1997 annetussa hallituksen esityksessä lain kumoamisen yhteydessä. Painopiste on kuitenkin selvästi omassa ajassa ja ehdotetuissa muutoksissa.⁵¹ 1990-luvulla säädetyn lain valmisteluun liittyneitä asiakirjoja säilytetään Painovapaustoimikunnan ja Tasa-arvon neuvottelukunnan arkistoissa lukuun ottamatta Painovapaustoimikunnan mietintöä, joka on saatavilla kirjastosta. Näiden asiakirjojen perusteella 1970- ja 1980-luvuilla lainvalmistelussa vaikuttaneet henkilöt osoittivat varsin vähän kiinnostusta 1920-luvulla eduskunnassa ja Kansainliitossa vaikuttaneiden kollegoidensa työhön.⁵² Sen sijaan satunnaisesti valittujen tutkittavien mielipiteitä kartoitettiin lyhyesti Painovapaustoimikunnan lainvalmistelun yhteydessä 1971.⁵³ Painovapaustoimikunta jätti jälkeensä 1973 julkaistun mietinnön ja tasa-arvon neuvottelukunta hallituksen esityksen, jota ei kuitenkaan lopulta annettu eduskunnalle. Tasa-arvon neuvottelukunta järjesti sen yhteydessä lausuntokierroksen.⁵⁴

Epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettua lakia siteerattiin lyhyesti myös painovapaustoimikunnan mietinnön yhteydessä julkaistussa Osmo Koskelaisen, Sirkka Germainin, Kai Sieversin ja Kimmo Lepon artikkelissa: *Pornografian lukemisesta ja pornografian myyntiin suhtautumisesta Suomessa vuonna 1971*. Olisi kuitenkin liioittelua sanoa Koskelaisen tutkineen lakia, jota ei lopulta edes mainittu lähdeluettelossa muista siihen liittyvistä asiakirjoista puhumattakaan. Koskelaisen mukaan pornografiaan liittyvien kysymysten tutkiminen ei olisi mielekästä, ellei selvitystä kytkettäisi joihinkin tavoitteisiin. Tavoitteena oli lainsäädännön uudistaminen. Uudistuksen jälkeen pornografian tuotantoa ja jakelua säädeltäisiin niin, että siitä koituisi mahdollisimman vähän haitallisia vaikutuksia.⁵⁵ Haitalliset vaikutukset saataisiin painovapaustoimikunnan käsityksen mukaan torjuttua niin,

⁴⁸ Kutchinsky 1973.

⁴⁹ Lahtinen 2012,52.

⁵⁰ esim. Malamuth 1984.

⁵¹ HE 6/1997,144-154; Laki epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annetun lain kumoamisesta, 565/1998, Finlex.fi. < <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980565> > [luettu 15.12.2023]

⁵² Painovapaustoimikunta/1/KA; Painovapaustoimikunta 1971—1973, 2) mietintöluonnos, KA; Anttila et al. 1973; Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, V arkisto, Hg1 Pornografiatyöryhmä (1984—1985), KA.

⁵³ Koskelainen et al. 1973.

⁵⁴ Anttila et al. 1973; *Hallituksen esitys eduskunnalle sukupuolisiveellisyyttä loukkaavien kuvien ja muiden esitysten levittämisen rajoittamista koskevaksi lainsäädännöksi*, Tane/V/Hg1/KA.

⁵⁵ Koskelainen et al. 1973,57, 69, 92-93.

että pornografian luvattomasta levityksestä tai luovuttamisesta lapselle voitaisiin tuomita sakkoa. Tämä oli toimikunnan käsityksen mukaan riittävää, koska pornografian haittavaikutusten ymmärrettiin tarkoittavan sitä paheksuntaa, joka seurasi, jos henkilöt joutuivat muutoin kuin omasta valinnastaan tekemisiin pornografian kanssa. Seksuaalirikollisuuden lisääntymisestä toimikunta ei ollut huolissaan, koska se luotti Kutchinskyn aiemmin mainittuun selvitykseen, jonka mukaan pornografian vaikutus oli täysin päinvastainen.⁵⁶ Ehdotus ei kuitenkaan päässyt edes eduskunnan käsittelyyn ennen vuotta 1997, johon mennessä ehdotuksia oli muutettu radikaalisti.⁵⁷ Mainitun artikkelin mukaan sen tiedot kerättiin Koskelaisen, Sieversin ja Lepon Terveyttä, elintapoja ja ihmissuhteita kartoittavan laajemman tutkimuksen yhteydessä.⁵⁸ Koskelaisen kuolinilmoituksessa tähän viittaavaa TEI-projektin pääjulkaisua *Suomalaisten sukupuolielämää* taas kuvattiin suomalaisen seksologian merkkiteokseksi. Kirja ilmestyi 1974.⁵⁹ Teokessa tuotiin esiin, ettei empiirisiä tutkimusmenetelmiä ollut aiemmin sovellettu seksuaalisuuden tutkimiseen Suomessa ja tilastolliset menetelmät korostuvat siinä voimakkaasti.⁶⁰

Koskelaisen artikkeli on hyvä esimerkki historiankuvasta, jonka ovat luoneet muut kuin alan koulutuksen saaneet tutkijat. Jorma Kalela on kiinnittänyt huomiota tällaisten historian esitysten yleisyyteen.⁶¹ Kalelan mukaan historian tutkijan tehtävä on punnita esittäkö arvioitavana oleva historia kohteensa sen omien edellytysten mukaisena ja onko kohde sijoitettu perusteltuun asiayhteyteen. Välinpitämättömyys kestävän tiedon kriteerejä ja oikeudenmukaisuutta kohtaan tuottaa propagandaa, joka on historian irvikuva. Historiantutkimuksen idea on osoittaa nykyihmiselle, kuinka nykyisestä poikkeavissa olosuhteissa, nykyisestä poikkeavalta arvopohjalta tapahtunut toiminta on heidän kannaltaan merkittävää.⁶²

Koskelainen ja Germain olivat sosiologeja ja Sievers ja Leppo lääkäreitä.⁶³ Artikkelista kuitenkin löytyy historiallisia kehityskulkuja koskevia väittämiä, joita kirjoittajat eivät

⁵⁶ Anttila et al. 1973,2-6, 52-53.

⁵⁷ HE 6/1997, 144-154.

⁵⁸ Koskelainen et al. 1973, 69-70.

⁵⁹ Koskelaisen kuolinilmoitus kirjastolinkissä. < <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/huhti17/oululaisen.htm> > [luettu 23.2.2024]

⁶⁰ Sievers, Koskelainen ja Leppoo 1974,2-5. Tutkijat kertovat toimineensa tasa-arvoisena kollektiivina ja ratkaisseensa tekijöiden nimijärjestyksen arvalla. Niinpä se on eri kuin artikkelissa, joka kuitenkin oli saman projektin osa.

⁶¹ esim. Kalela 2020,22-28.

⁶² Kalela 2018, 29 ja 43.

⁶³ Koskelaisen kuolinilmoitus kirjastolinkissä; Germainin 1978 kirjoittaman kirjan takakannessa kerrotaan hänen olleen valtiotieteen kandidaatti ja sosiologian erityisopettaja. < [Sirkka Germain : Väkivalta avioliitossa](#) > [luettu 16.8.2023]; *Professori Kai Sievers taiteileva tutkija toi julki suomalaisten seksuaalisuuden*, HS.

oikeastaan olleet tutkineet. Ne kuitenkin siirtyivät artikkelin kautta painovapaustoimikunnan mietintöön ja 1997 annettuun hallituksen esitykseen.⁶⁴

Koskelaisen artikkelissa esitettiin pornografian määritelmiä, joissa huomiota kiinnitettiin kiihottavaan tai voimakkaan tunnereaktion aiheuttavaan vaikutukseen, seksuaalisten toivomusten täyttymiseen sekä liioiteltuun halukkuuteen ja kyvykkyyteen. Myös sadismin uhrien myönteinen alistuminen ja passiivisuus mainittiin mutta sitä ei pidetty ongelmana. Lisäksi mainittiin, että sukupuolitaudeista tai ei toivotuista raskauksista kerrottiin harvoin.⁶⁵

Katson että kiinnostus siihen, mitä pornografia tai epäsiiveelliset julkaisut ovat tai tarkoittavat liittyy kysymykseen niiden hyväksyttävyydestä. Jos pornografia ymmärretään Dworkinin tavoin, on selvää, ettei sitä voida hyväksyä. Jos taas pornografia hyväksytään, se pyritään ymmärtämään jollakin muulla tavalla, kuten Koskelainen edellä. Niinpä pornografian tai epäsiiveellisten julkaisujen sisältöjen tutkimisen motiivina voi ainakin osittain olla tarve selvittää voidaanko sisältöjä pitää hyväksyttävänä.

Epäsiiveellisiä julkaisuja ei oman aikarajaukseni puitteissa ole tutkittu, kaiketi koska niitä on ollut niin huonosti saatavilla.⁶⁶ Aikakauden ihmisten ajattelun ymmärtämiseksi olisi kuitenkin hyvä perehtyä edes johonkin aikakautta koskevaan tutkimukseen. Armas Nieminen 1951 kirjoitti väitöskirjan otsikolla *Taistelu sukupuolimoraalista*. Tutkimuksen aihe tarkentuu alaotsikossa: *Avioliitto- ja seksuaalikäytöksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*. Niemisen käsityksen mukaan sukupuolimoraalista taisteli kristillinen yhtenäiskulttuuri, joka edusti absoluuttista sukupuolimoraalia, sekä relatiivinen sukupuolimoraali, joka kuului uudempaan aikaan, jolloin vallitsi elämäkatsomuksellinen pirstoituneisuus. Kirjan kantavana ajatuksena on siis moraalinen kamppailu, joka toistuu myös, kun Nieminen listasi kirjansa lopun liitteisiin aihetta koskevaa aiempaa kirjallisuutta, jota hän oli lajitellut sen mukaan, edustivatko listatut teokset kristillistä kirjallisuutta, muuta yhteistä hyvää koskenutta kirjallisuutta vai relatiivista sukupuolimoraalia. Nieminen oli tehnyt merkintöjä myös sen mukaan, hyväksyttiinkö kirjassa ehkäisykäyttö vai suositeltiinko vain pidättäytymistä.⁶⁷ Myös Sievers, Koskelainen ja Leppo kiinnittivät huomiota siihen, että seksuaalisuuden tutkiminen oli aikaisemmin pitkään ollut

[Professori Kai Sievers Taiteileva tutkija toi julki suomalaisten seksuaalisuuden - Ihmiset | HS.fi](#) [luettu 16.8.2023]; *Kimmo Leppo*, muistot, HS. <[Kimmo Leppo 1943–2017 - Muistot | HS.fi](#)> [luettu 16.8.2023]

⁶⁴ Koskelainen et al. 1973, 54-93; Anttila et al. 1973, 4-5; HE 6/1997, 144-145.

⁶⁵ Koskelainen et al. 1973, 59-60.

⁶⁶ esim. Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM.

⁶⁷ Nieminen 1951, 376-398.

teologiain ja moraalifilosofien yksityisaluetta, jolle empiiristen tutkijoiden oli vaikea päästä mukaan.⁶⁸

Myös aikakaudella vallinnut terminologian käyttö tuntuu kertovan paljon vallitsevista ajattelutavoista. Nieminen kertoi pyrkineensä käyttämään mahdollisimman suuressa määrin yleisesti vallitsevaa terminologiaa. Sukupuolimoraalilla hän tarkoitti laajassa mielessä kaikkia seksuaalikäytöksiin liittyvien eettisten normien kokonaisuutta. Yleisesti vallitsevaan terminologiaan kuului sellaisia sanoja kuin: *sukupuolityytyys, sukupuolivietin tyydyttäminen, sukupuolihalu ja sukupuoliuus*. Nieminen määritteli pornografian toisen erotismin tyydyttämiseksi ja erotismin sukupuolivietin tyydyttämiseksi antamalla mielikuvituksensa askarrella seksuaalisten asioiden kanssa niin, että apuna saatettiin käyttää sanallisia, kuvallisia, näytännöllisiä tai musiikillisiakin esityksiä, joista esimerkkinä mainittiin tanssi.⁶⁹ Vanha terminologia lienee nykylukijalle ymmärrettävää mutta tutkija joutuu helposti ojennetuksi samankaltaisen sanaston käytöstä nyt. Katson että historian tutkimukselle on eduksi, että tämän kaltaiset muutokset terminologian käytössä pyritään tuomaan esiin. Vaikka Niemisen tutkimus aikakausi osuu ennen omaani, se on kuitenkin julkaistu sinä aikakautena, jota itse tutkin, joten se tarjoaa kurkistusaukon tutkimani ajanjakson ajatteluun.

Oman aikarajaukseni puitteissa on tutkittu mm. Prostituutiota Helsingissä 1867-1939. Antti Häkkinen kirjoitti siitä väitöskirjan 1995 sekä myöhemmin lyhyemmän artikkelin 2021 julkaistuun *Työväki ja seksi*-nimiseen artikkelikokoelmaan, jonka johdannossa käsiteltiin seksuaalisuuteen liittyviä aatteita, normeja ja kokemuksia.⁷⁰ Mikko Kemppainen tutki 1900-luvun alun naiskirjailijoita aatteen määrittelijöinä 2020 julkaistussa väitöskirjassaan, jonka otsikoi *Sosialismin, uskonnon ja sukupuolen dynamiikkaa*.⁷¹ Miina Keski-Petäjä kirjoitti 2015 julkaistuun artikkelikokoelmaan artikkelin 1950-60-lukujen aborttitoiveista ja Riikka Suominen toiseen artikkelikokoelmaan 1900-luvun alun naisten reproduktiotoiveista.⁷² Tämän kaltainen kirjallisuus antaa käsityksen siitä, millaisten ongelmien kanssa aikakauden ihmiset ovat kamppailleet, millaisia he ovat olleet ja miten mahdollisesti poikenneet lukijan omasta ajasta.

Osa oman tutkimukseni kohteena olleista kansainvälisistä sopimuksista tehtiin Kansainliiton kontekstissa. Kansainliiton tutkimuksessa kiinnostus on kuitenkin yleensä

⁶⁸ Sievers, Koskelainen ja Leppo 1974,2.

⁶⁹ Nieminen 1951,370-374.

⁷⁰ Häkkinen 1995; Häkkinen 2021; Kaihovirta ja Lintunen 2021.

⁷¹ Kemppainen 2020.

⁷² Keski-Petäjä 2015; Suominen 2021.

turvallisuuspolitiikassa, joskin esimerkiksi Harri Sallinen kertoo suomalaisten olleen myös hyvin kiinnostuneita kieltoain edistämisestä sen puitteissa.⁷³ Niinpä en nähnyt syytä perehtyä laajasti Kansainliittoa koskevaan tutkimukseen, vaan hankin ainoastaan perustiedot sen toiminnasta.⁷⁴ Parista aikalaisjulkaisusta sain tietoa myös suomalaisten asenteista Kansainliittoon liittymiseen ja sen humanitaarisiin ja sosiaalisiin tavoitteisiin.⁷⁵ Olin niistä itse kiinnostunut siitä näkökulmasta, miten nämä asenteet vaikuttivat aikalaisten haluun liittyä niihin sopimuksiin, jotka olivat oman tutkimukseni kohteena.

1.2 Tutkimuksen aineisto ja menetelmä

Historian tutkimuksen perinteisin tutkimusmenetelmä on lähdekritiikki. Tässä yhteydessä ei ole ollut syytä kyseenalaistaa käytettyjen lähteiden aitoutta mutta sen pohtiminen, miksi lähteet kuvaavat kohdettaan omalla tavallaan on ollut keskeistä. Keskeistä on ollut myös omien päätelmien tekeminen aineistosta, sekä kontekstualisointi.⁷⁶

Olen käyttänyt tutkimusaineistona ulkoministeriön arkiston Kansainliittoa koskevasta osasta sosiaalikesymysten yhteyteen talletettua epäsideellisiä julkaisuja koskevaa kansiota. Siihen on talletettu tutkittuihin sopimuksiin liittyvät keskeisimmät asiakirjat.⁷⁷ Kansioita olisi kuitenkin ulkoministeriöstä löytynyt lisää naisten ja lasten kauppaan liittyen, josta käytettiin myös nimitystä valkoinen orjakauppa.⁷⁸ Koska naisten ja lasten kauppaa koskevat sopimukset sovittiin ensin ja epäsideellisten julkaisujen valvonta katsottiin näiden sopimusten jatkoksi tai laajennukseksi, voitaisiin olettaa näistä kansioista löytyvän jotain, joka on olennaisesti vaikuttanut myös epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisyyn. Oletusta voi perustella esimerkiksi sillä, että valtiosopimusten 16/1923, 3/1927 ja 13/1927 artikkelit muistuttavat useissa kohdissa huomattavasti toisiaan, mikä johtuu siitä, että aikaisemmista sopimuksista on otettu mallia, kun myöhempiä on laadittu.⁷⁹ Aineiston laajuudesta johtuen vaatisi jatkotutkimuksen perehtyä kaikkiin käytettävissä oleviin arkistoihin. Kun kuitenkin

73 esim. Jonkari 2008; Enckell 1932; Sallinen 2017.

74 *Kansainliitto päämäärät ja rakenne* 1932.

75 Tallqvist 1920; Hiitonen 1935.

76 Näistä menetelmistä puhuvat esim. Danielsbacka, Hannikainen ja Tepora 2018, 14-16.

77 10/S.IV/15/UM; Ulkoministeriön arkiston signumluettelo, 30. <

<https://um.fi/documents/35732/0/Signumluettelo.pdf/e2295cb1-f592-f4d2-e46f-f5973b40df9a?t=1539850393066> > [luettu 9.11.2023]

78 Nais- ja lapsikauppa/ valkoinen orjakauppa (1, a-f), Section des questions sociales (S.IV), Kansainliitto (15), Ulkoministeriö (UM); Nais- ja lapsikauppa/ Suomen liittyminen Geneven sopimukseen 2/S.IV/15/UM; Nais- ja lapsikauppa/ asiakirjoja 3/S.IV/15/UM.

79 Valtiosopimus 16/1923, Finlex.fi; Valtiosopimus 3/1927, Finlex.fi; Valtiosopimus 13/1927, 12.9.1923, Finlex.fi; Actes de la conference, Beguin, 5.9.1923, s. 59.

aineistosta on valittava tutkimuksen kannalta olennaisin, on selvää, että se on epäsiiveellisiä julkaisuja koskeva kansio.

Löysin myös kansainliittoasioita paljon hoitaneen Pariisin lähetystön kirjeenvaihdosta muutamien kirjeiden, joissa käsiteltiin liittymistä naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä 1921 tehtyyn sopimukseen.⁸⁰ Samoja kirjeitä ei epäsiiveellisiä julkaisuja koskevasta kansiosta löytynyt. Kirjeissä tuli esiin, että 1921 tehdyssä naisten ja lasten kauppaa ehkäisevän sopimuksen mukaan olisi liitettävä myös vuosina 1904 ja 1910 tehtyihin sopimuksiin.⁸¹ Koska toinen 1910 tehdyistä sopimuksista koski epäsiiveellisiä julkaisuja, voidaan katsoa tämän tarjonnan lisäksi kyseiseen sopimukseen liittymiseen. Niinpä oli perusteltua poimia kirjeet mukaan aineistoon.

Ulkoministeriön arkiston lisäksi olen käyttänyt digitoituja valtiopäiväasiakirjoja vuosilta 1925-1926, 1931, 1947, 1952, 1954, 1956 ja 1997. Epäsiiveelliset julkaisut otettiin eduskunnassa ensimmäisen kerran käsittelemään 1925 mutta asiaan jouduttiin palaamaan jo seuraavana vuonna, koska säädetty laki ei täyttänyt niitä kansainvälisiä velvoitteita, joiden vuoksi se oli säädetty.⁸² On huomion arvoista, että eduskunta ei tässä yhteydessä keskustellut epäsiiveellisistä julkaisuista suuressa salissa lainkaan.⁸³ 1925 täysistuntokeskustelua kyllä käytiin muista samaan aikaan käsitellyistä asioista ja 1926 lakivaliokunnan mietinnön lisäksi myös suuren valiokunnan oli jostain syystä tarpeen antaa mietintö.⁸⁴ Tämä saattaisi viitata erimielisyyteen, josta ei olla haluttu keskustella julkisesti. Täysistuntokeskusteluthan ovat julkisia mutta valiokuntakeskustelut eivät. Epäsiiveellisiä julkaisuja ei löytynyt myöskään eduskunnan hakemistoista, joissa käsittelemään oli viitattu vain hakusanoilla rikoslaki ja siiveellisyysrikokset.⁸⁵

Vuonna 1931 eduskunnassa käsiteltiin epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyvä toivomusaloite, jonka yhteydessä suuressa salissa tutkijan onneksi jouduttiin keskustelemaan.⁸⁶ Myös vuoden 1947 asiakirjat koskevat silloin jätettyjä toivomusaloitteita, joista vain toinen ehdittiin käsitellä eduskunnassa.⁸⁷ Pidän tulkinna-varaisena, liittyivätkö vuoden 1947 aloitteet

⁸⁰ Drummond (vastaanottaja s.n.) 24.11.1921, Iig/3/Fa/UM; Drummond Suomen ulkoministerille 16.5.1922, Iig/3/Fa/UM; Ulkoministeriön oikeudellinen osasto Pariisin lähetystölle, 20.5.1922, Iig/3/Fa/UM; Ulkoministeriö Pariisin lähetystölle, 29.4.1922, Iig/3/Fa/UM.

⁸¹ Ulkoministeriö Pariisin lähetystölle, 29.4.1922, Iig/3/Fa/UM; 1. Artikla, Valtiosopimus 3/1927, 30.9.1921, Finlex.fi.

⁸² ASK 1, 1925, 517-539; ASK 1, 1926, 417-425.

⁸³ PTK 1, 5.11.1926, 903; PTK 1, 16.11.1926, 988.

⁸⁴ PTK II, 18.11.1925, 1507-1508; PTK II, 21.11.1925, 1593-1598; PTK II, 30.11.1925, 1779-1780; ASK 1, 1926, 421-423.

⁸⁵ Hakemisto, 1925, 2553; Hakemisto 1926, 3600.

⁸⁶ Liitteet I-XII, 1931, 161-162; ASK IV ja V, 1931, 1141-1143; PTK II, 4.12.1931, 1445-1449.

⁸⁷ Hakemisto, 1947, 4594; Liitteet I-XII, 1947, 144, 428-429; PTK II, 28.10.1947, 1833-1836.

epäsiveellisiin julkaisuihin. Kaikissa aloitteissa, samoin kuin niiden käsittelyn yhteydessä käydyssä täysistuntokeskustelussa, tuli kuitenkin esiin sellaisia edustajien välisiä näkemuseroja, joita aiemmin mainittujen lakien säätämisen yhteydessä ei ollut mahdollista havaita. Niinpä aloitteet kannatti ottaa mukaan aineistoon.

1952 esitettiin vain yksi kysymys, johon oikeusministeri vastasi ja 1954 jätettiin jälleen toivomusaloite, jota ei ehditty käsitellä.⁸⁸ Näidenkin tapausten voitaisiin kuitenkin katsoa ilmentävän, minkälaista painetta valtionjohtoon asian tiimoilta kohdistui, sillä ne olivat samanhenkisiä vuonna 1956 käsittelyyn tulleen hallituksen esityksen kanssa.⁸⁹ Sen seurauksena aiemmin säädettyyn lakiin lisättiin neljäs pykälä sekä pykälään kaksi uusi momentti.⁹⁰ Tähän liittyen löysin myös painovapaustoimikunnan arkistosta valtioneuvostolle osoitetun kirjeen, johon oli liitetty luonnos hallituksen esitykseksi.⁹¹ Siitä löytyi valtiopäiväasiakirjoista puuttuva asetus epäsideellisten julkaisujen valvontalautakunnasta sekä tietoa hallituksen esityksen valmistelleesta komiteasta. Näiden lisäksi käytin sekundääriaineistoina finlex-palvelusta löytyviä lakeja ja valtiosopimuksia sekä Yhdistyneiden kansakuntien sopimustietokantaa.⁹²

Tuntuu hämmästyttävältä, ettei aineistoa todella ole aikaisemmin tutkittu. Valitsemani näkökulma on kuitenkin kaikkein perinteisin ja itsestään selvin. Ehkä aiheen tutkimatta jättäminen johtuu asenneilmapiiristä, jossa ajatellaan, ettei vääränlaista seksuaalisuutta ole olemassa. Itse olen kuitenkin valinnut lähestymistavan, jonka mukaan seksuaalisuus on vääränlaista silloin, kun siitä langetetaan laissa rangaistus. Kiellettyä, vääränlaista seksuaalisuutta on esimerkiksi nykyisin rikoslain mukaan asteikon lievimmästä törkeimpään tekemuotoon raiskaaminen, seksuaalinen ahdistelu, seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, paritus eri tekemuotoineen, seksuaalinen kajoaminen lapseen, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levitys ja hallussapito ja lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen.⁹³ Miksi lakia kutsuttaisiin seksuaalirikoslaki, jos se ei oikeasti liittyisi seksuaalisuuteen? Gradussani olen kuitenkin samalla logiikalla tutkinut

⁸⁸ PTK III, puhemies, Högström, 19.12.1952, 2954-2955; Liitteet I-XII A. 1954, 641.

⁸⁹ ASK I, 1956, 707-709.

⁹⁰ Laki epäsideellisten julkaisujen levittämisestä annetun lain muuttamisesta 77/1957, finlex.fi.

⁹¹ Lehtonen, Kokemäki, Sipilä, Paloheimo ja Von Weissenberg valtioneuvostolle, 25.1.1955, s. 1-3, Painovapaustoimikunta/1/KA; Valtioneuvoston asettaman komitean luonnos hallituksen esitykseksi, 25.1.1955, s.4-8, Painovapaustoimikunta/1/KA.

⁹² Finlex.fi. < <https://www.finlex.fi/fi/> > [luettu 26.2.2024]; United Nations Treaty Collection. < <https://treaties.un.org/> > [luettu 26.2.2024]

⁹³ 1-22§, luku 20. seksuaalirikoksista, Rikoslaki 39/1889 ajantasaisena, Finlex.fi.

epäsiveellisiä julkaisuja ja pyrkinyt tuomaan esiin menneisyydessä eläneiden ihmisten näkemyksiä asiasta. Tämänkaltaiset näkemykset eivät ole ikuisesti pysyviä, vaan saattavat ainakin joiltakin osin vaihdella aikakaudesta toiseen. On kiinnostavaa ja tutkimisen arvoista, millaisia muutoksia ihmisten ajattelussa voidaan havaita.

1.3. Työn rakenne

Kerron luvussa 2. ajasta ennen 1923 järjestettyä konferenssia alkaen siitä, miten toiminta epäsideellisiä julkaisuja vastaan sai alkunsa järjestötasolta. Järjestöjen ponnistukset johtivat Ranskan valtion avulla 1910 kansainvälisen sopimuksen perustamiseen.⁹⁴ Saksalaiset pyysivät 1921 suomalaisia mukaan tähän sopimukseen. Pian sen jälkeen Kansainliiton pääsihteeri pyysi suomalaisia liittymään 1921 perustettuun sopimukseen naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä. Pääsihteerin pyyntö liittyi edelliseen siten, että uudessa sopimuksessa jäsenmaita vaadittiin liittymään myös aikaisemmin Pariisissa 1904 ja 1910 tehtyihin sopimuksiin.⁹⁵ Suomalaiset suostuivat molempiin ehdotuksiin.⁹⁶ Britit saivat vuonna 1922 naisasialiikkeeseen kytkeytyvän Winifred Coombe-Tennantin johdolla Kansainliiton aktivoitumaan epäsideellisten julkaisujen torjunnassa niin, että se päätti laatia kyselyn ja järjestää uuden konferenssin ennen seuraavan vuoden yleiskokousta.⁹⁷ Britit olivat laatineet Kansainliitolle luonnoksen kaavailemastaan uudesta sopimuksesta. Luonnos sisälsi mm. listauksen rangaistavista teoista, kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen ja vaatimuksen muuttaa kansallisia lakeja sopimusta vastaaviksi.⁹⁸ Luvun päätteeksi kerron miten toivotut uudet sopimuspuolet vastasivat niille toimitettuun kyselyyn.⁹⁹

Luku 3. käsittelee vuoden 1923 konferenssista. Konferenssissa laadittiin uusi kansainvälinen sopimus, jonka vuoksi mm. Suomessa jouduttiin toteuttamaan lakimuutoksia.¹⁰⁰ Kiinnitin aluksi huomiota siihen, kuinka ranskalaiset ja britit hallitsivat konferenssissa käytyä

⁹⁴ Valtiosopimus 16/1923, Finlex.fi; *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, 10/S.IV/15/UM; *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly*, 26.9.1922, 10/S.IV/15/UM; *Historical summary*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

⁹⁵ *Verbal Note Deutsche Gesandtschaft*, 30.4.1921, 10/S.IV/15/UM; Drummond (vastaanottaja s.n.) 24.11.1921, IIg/3/Fa/UM; Valtiosopimus 3/1927, 30.9.1921, Finlex.fi.

⁹⁶ Ulkoministeriö Pariisiin lähetystölle, 29.4.1922, IIg/3/Fa/UM; Ministeri lähetystölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM; Ministeri oikeusministeriölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM.

⁹⁷ *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly*, 26.9.1922, 10/S.IV/15/UM; Coombe-Tennant Winifred, *Dictionary of Welsh Biography*. < <https://biography.wales/article/s2-COOM-MAR-1874> >[luettu 12.10.2023]; *Resolution No. 25*, 28.9.1922, 10/S.IV/15/UM.

⁹⁸ *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 4-5, 10/S.IV/15/UM.

⁹⁹ *Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States*, 10/S.IV/15/UM; *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

Sanojen maa ja valtio käyttö (sopimuspuolen asemasta) koettiin tässä yhteydessä hankalana, koska sopimuspuolina oli paljon muitakin kuin itsenäisiä valtioita.

¹⁰⁰ *Actes de la Conférence*, 31.8-12.9.1923, 10/S.IV/15/UM; Valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi; ASK 1, 1926, 417.

keskustelua. Sitten käsittelen rangaistavien tekojen alaa koskeneita keskusteluja, joista on luontevaa siirtyä epäsideellisen käsitteen yhteisen määrittelyn epäonnistumiseen ja hylkäämiseen sekä tähän liittyen ranskalaisten ja brittien tekemiin, konferenssin hylkäämiin ehdotuksiin. Ranskalaisten ehdotus koski *ehkäisy ja abortti propagandan* samaistamista epäsideellisiin julkaisuihin ja brittien ehdotus rikoksen yrityksen ja valmistelun kriminalisointia. Naisten ja lasten kaupan kohdalla rikoksen yritys ja valmistelu oli kriminalisoitu ja toiminnassa yleensä korostettiin, miten epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisessä kyse oli samasta asiasta. Koska ehdotus kuitenkin hylättiin, vaikuttaisi, ettei konferenssi kuitenkaan pitänyt rikosta samana, mikä yhdessä puheenvuorossa tuotiinkin esiin edustajan huomattua, että ehdotettu artikla oli laadittu naisten ja lasten kaupan ehkäisyä koskevan sopimuksen mallin mukaan. Pidän tarpeellisena tuoda esiin tämän rajanvedon useimmiten yhteisesti jaettuun näkemykseen. Yksi konferenssin keskeisistä haasteista oli kansainvälinen valtion rajat ylittävä rikollisuus. Lopuksi kerron siitä, kuinka pääosa konferenssiin osallistuneista edustajista olivat valmiit hyväksymään sopimuksen vaatimuksen muuttaa kansallisia lakeja, sikäli kun ne vielä eivät täyttäneet sopimuksen vaatimuksia.¹⁰¹

Luvussa 4 käsittelen sitä, mitä Suomessa tapahtui Genevessä pidetyn konferenssin jälkeen. Ennen konferenssia Suomessa oli annettu asetus Pariisissa 4.5.1910 tehdyn epäsideellisiä julkaisuja koskevan sopimuksen voimaantumisesta mutta mihinkään muuhun ei ollut ryhdytty.¹⁰² 1923 tehdyn sopimuksen allekirjoittamiseen täytyi pyytää lupa, eikä allekirjoitus lopulta tahtonut onnistua, vaikka Urho Toivola oli sitä yrittänyt.¹⁰³ Presidenttikin yritti auttaa ja lopulta Hugo Valvanne sai asian kirjeitse hoidettua. Lopullisessa sopimuksessa lukee kuitenkin Toivolan nimi.¹⁰⁴ Seuraavaksi kerron, miten laki jouduttiin säätämään kahdesti, koska ensimmäinen vuonna 1925 annettu säädös ei täyttänyt Genevessä tehdyn sopimuksen vaatimuksia.¹⁰⁵ Suomen oikeusministerit raportoivat 1930-luvun taitteessa Kansainliitolle epäsideellisistä julkaisuista. Olen ulkoministeriön arkistoiden raporttien avulla verrannut

¹⁰¹ Actes de la Conférence Internationale, 31.8.1923-12.9.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹⁰² Asetus epäsideellisten julkaisujen leviämisen ehkäisemistä koskevan kansainvälisen sopimuksen voimaansaattamisesta, 8.6.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹⁰³ Suomen ulkomaan edustustojen raportit 1923, Pariisi, s. 387-390, um.fi. <
https://um.fi/opensdata/raporttiarkisto/1923/#Pariisi_1923> [luettu 12.10.2023]; Toivolan raportti N:o 20, Genevestä v. 1924, s. 8, 10/S.IV/15/UM.

¹⁰⁴ Presidentti Ståhlbergin ratifioimisasiakirja, 5.12.1924, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Valvanteelle, 2.7.1925, 10/S.IV/15/UM; Valvanne ulkoministeriölle 3.7.1925, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel sopimuspuolille, 21.7.1925, 10/S.IV/15/UM; *International Convention for the Suppression of the Circulation and Traffic in Obscene Publications*, 12.9.1923, s. 8, United Nations Treaty Collection. <

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VIII-3&chapter=8&clang=en> [luettu 15.11.2023]

¹⁰⁵ ASK 1, 1925, 538; ASK 1, 1926, 417.

tietoja muiden sopimuspuolten antamiin tietoihin.¹⁰⁶ Samoihin aikoihin kansanedustajana toiminut kokoomuslainen pappi jätti kuitenkin toivomusaloitteen, jossa pyysi hallitusta ryhtymään kansainvälisten velvoitteiden mukaisiin toimenpiteisiin, koska oli sitä mieltä, ettei niin ollut vielä tehty.¹⁰⁷ Tässä yhteydessä käytiin vihdoinkin eduskunnan täysistunnossa keskustelu, jossa kansanedustajien mielipiteitä tulee esiin.¹⁰⁸ Kerron samassa luvussa vielä kahdesta 1947 jätetystä toivomusaloitteesta. Niistä toinen, aikansa radikaalivasemmiston jättämä, koski ehdotusta ala-arvoisen kirjallisuuden ja aikakauslehdistön raskaamman verotuksen puolesta ja toi esiin rajoittavaan lakiin liittyviä kontrolli- ja väärinkäytösmahdollisuuksia.¹⁰⁹ Toinen kokoomuslaisen rovestin jättämä aloite taas oli saanut raittiusaktiiveja sosiaalidemokraattejakin taakseen ehdottaessaan kansan siveellisen tilan selvitystä. Aloite kuvasti aikakauden ajattelua niputtamalla yhteen ison määrän sosiaalisia ongelmia ja ilmiöitä, kuten *juoppouden*, omaisuus- ja väkivaltarikollisuuden, abortit, avioerot sekä uskonnolliset ja alueelliset olot.¹¹⁰ Epäsiveellisiin julkaisuihin aloite linkittyi siveellisyyden käsitteen kautta. Lopulta kerron, kuinka lakiin epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä säädettiin uusi toinen momentti ja 4 §, niin että presidentti Kekkonen allekirjoitti lain 1.2.1957 ja se tuli voimaan kaksi kuukautta myöhemmin.¹¹¹

106 Kaila ulkoministeriölle, 21.8.1929, 10/S.IV/15/UM; Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM; *Traite des femmes et des enfants, publications obscenes, Résumé des rapports annuels pour 1931, élaboré par le secrétariat*, 15.1.1933, s. 1-3, 33-38, 10/S.IV/15/UM; *Traite des femmes et des enfants, rapport du représentant de la Perse*, 6.5.1930, 10/S.IV/15/UM.

107 Bror Hannes Päivänsalo, kansanedustajat, eduskunta.fi.

< <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911304.aspx> > [luettu 16.11.2023]; Liitteet I-XII, 1931, 161-162.

108 PTK II, Päivänsalo, Kuusisto, Halonen, Kemppi, Riippinen, Ailio, Pärssinen, Kilpi ja Valta, 4.12.1931, 1445-1449.

109 Liitteet I-XII, 1947, 144; PTK II, Nevalainen, 28.10.1947, 1833-1835.

110 Liitteet I-XII, 1947, 428-429.

111 Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisestä annetun lain muuttamisesta 77/1957, finlex.fi.

2. Miten kansainvälinen sopiminen epäsideellisten julkaisujen torjumiseksi sai alkunsa 1900-luvun alussa

Vuosina 1922 ja 1923 laadittiin Kansainliiton järjestämien konferenssien yhteydessä lyhyitä historiallisia taustoituksia, joiden tarkoitus oli selittää mistä toiminnassa epäsideellisten julkaisujen levityksen ehkäisemiseksi oli kyse.¹¹² Iso-Britannian hallituksen vuonna 1922 laatiman muistion mukaan epäsideellisten julkaisujen kauppaamista pidettiin naisten ja lasten myymiseen rinnasteisena ilmiönä, josta sivistyneet valtiot halusivat päästä eroon. Koska kauppa oli kansainvälistä, ei kansainväliselle yhteistyölle nähty vaihtoehtoja.¹¹³ Vuoden 1923 konferenssiin osallistujille jaetussa historiallisissa yhteenvedoissa ei kuitenkaan mainita naisten ja lasten kaupan vastaisesta toiminnasta, joka edelsi epäsideellisten julkaisujen vastaista toimintaa, vaan selostus alkaa 21.5.1908 Pariisissa pidetystä järjestökonferenssista.

Bureau Genevois d'information contre la littérature immorale ja Société française de protestation contre la licence des rues kutsuivat koolle konferenssin, johon osallistui 46 pornografisten esineiden ja kirjoitusten leviämistä vastustavaa järjestöä Belgiasta, Tanskasta, Ranskasta, Iso-Britanniasta, Saksasta, Sveitsistä, Italiasta, Alankomaista ja Norjasta. Järjestöt sopivat yksimielisesti keskenään joistakin ratkaisuista ja koska osallistujat kokivat tarvetta kansainväliselle yhteistyölle, perustettiin tätä varten ensin komissio jatkamaan konferenssin työtä. Sen puheenjohtajaksi valittiin ranskalainen senaattori Bérenger. Hänet veloitettiin viemään konferenssin loppupäätelmä Ranskan hallitukselle. Ranskan hallitus tuki konferenssin loppulauselmaa vuonna 1909 ja otti yhteyttä niihin hallituksiin, jotka olivat allekirjoittaneet aikaisemman kansainvälisen sopimuksen, jolla haluttiin ehkäistä naisten ja lasten myymistä. Näin päädyttiin järjestämään uusi kansainvälinen konferenssi 18.4-14.5.1910, johon Itävallan, Belgian, Brasilian, Tanskan, Ranskan, Saksan, Iso-Britannian, Irlannin, Unkarin, Italian, Alankomaiden, Portugalin, Venäjän, Espanjan, Ruotsin, Sveitsin ja Yhdysvaltojen hallitukset lähettivät valtuuttamansa edustajat. Konferenssin päätteeksi laadittiin vuoden 1910 kansainvälinen sopimus epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä.¹¹⁴

Vuoden 1923 konferenssia varten laaditun historiallisen yhteenvedon mukaan sopimukseen saatiin ensimmäiset jäsenmaat 15.3.1911. Sopimuksen kuudennen artiklan mukaan oli

112 *Historical summary*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM; *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly*, 26.9.1922, 10/S.IV/15/UM.

113 *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 1, 10/S.IV/15/UM.

114 *Historical summary*, 24.8.1923, s. 1, 10/S.IV/15/UM. Yhteenvedossa todella kerrotaan konferenssin kestäneen 14.5.1910 saakka vaikka konferenssissa syntynyt sopimus on päivätty jo 4.5.1910.

vaadittu kuuden sopimusvaltion ratifiointi, jotta sopimus voisi tulla voimaan. Nämä kuusi maata olivat Yhdysvallat, Iso-Britannia, Belgia, Ranska, Saksa, Italia, Espanja ja Sveitsi. Jäsenmaita saatiin sitten lisää vuoteen 1913 asti ja taas vuodesta 1921 alkaen. Näiden vuosien välinen tauko selittynee ensimmäisellä maailmansodalla. Osa uusista jäsenmaista oli itsenäisiä valtioita ja toiset siirtomaita.¹¹⁵

Asiaan palattiin vahvemmin kansainliiton kolmannen yleiskokouksen yhteydessä vuonna 1922, kun Iso-Britannian hallitus oli ottanut asian esiin yleiskokousta edeltäneelle konferenssille laatimassaan muistiossa.¹¹⁶ Kansainliiton yleiskokous kokoontui vuosittain syyskuun aikoihin noin kuukaudeksi kerrallaan, yleensä Genèvessä mutta kokous voitiin erillisellä päätöksellä pitää muuallakin tai useamminkin. Yleiskokouksessa kullakin jäsenmaalla oli 1-3 edustajaa, niin että yhden maan edustajilla oli yhteensä yksi ääni. Valtuutettujen lisäksi maat saivat lähettää varavaltuutettuja, asiantuntijoita ja sihteereitä.¹¹⁷ Koska yleiskokous oli suuren osaanottajamäärän läsnäoloa vaativa kankeatekoinen koneisto, Kansainliitolla oli myös Neuvosto.¹¹⁸

Myös Venäjä oli ratifioinut 1910 tehdyn sopimuksen, mikä myöhemmin mainittiin hallituksen esityksessä, kun Suomessa alettiin sopimukseen liittymisen vuoksi säätää uutta lakia.¹¹⁹ Venäjä kuitenkin katoaa tämän jälkeen pitkäksi aikaa arkistoista. Venäjän vastausta kansainliiton myöhemmin vuonna 1922 toimittamaan kyselyyn ei löydy sen enempää vastausten yhteenvedosta kuin arkistosta erillisenäkään, eikä Venäjää mainita vuoden 1923 konferenssipöytäkirjojen osallistujalistassa tai konferenssin päätöslauselmassa, jonka kaikki konferenssiin osallistuneet allekirjoittivat.¹²⁰ Suomen ulkoministerille myöhemmin osoitetun kirjeen mukaan Neuvostoliitto liittyi myöhempään, 12.9.1923 allekirjoitettuun sopimukseen,

¹¹⁵ *Historical summary*, 24.8.1923, s. 2, 10/S.IV/15/UM; VI artikla, Valtiosopimus16/1923, Finlex.fi.

¹¹⁶ *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, 10/S.IV/15/UM; Resolution n:o 25 Third Assembly of the League of Nations, 22.9.1922, 10/S.IV/15/UM.

¹¹⁷ *Kansainliitto päämäärät ja rakenne* 1932, 29. Kirja julkaistiin valtioneuvoston ja Kansainliiton sihteeristön toimesta erityisesti opettajien tarpeisiin.

¹¹⁸ *Ibid.*, 26-28 ja 33.

¹¹⁹ ASK 1, 1925, 517; *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 3 ja 6, 10/S.IV/15/UM; Chapter VIII Obscene publications 6. Agreement for the Repression of Obscene publications, Paris 4.5.1910, United Nations Treaty Collection. < https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VIII-6&chapter=8&clang=en#1 > [luettu 24.11.2023]

¹²⁰ *Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States*, 10/S.IV/15/UM; *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM; *Actes de la Conférence, liste des délégués, délégués suppléant et conseillers techniques présentes à la conférence*, s. 5, 10/S.IV/15/UM; Final Act, International Conference for the Suppression and Traffic of Obscene Publications, 12.9.1923, 10/S.IV/15/UM.

8.7.1935.¹²¹ Ruotsin taas kerrottiin osallistuneen 1910 konferenssiin mutta jättäytyneen sopimuksen ulkopuolelle.¹²²

Kuten 1904 valkoista orjakauppaa koskeneen sopimuksen kohdalla, myös sen jatkoksi 1910 laaditussa epäsideellisiä julkaisuja koskevassa sopimuksessa, liikkeelle lähdettiin siitä, että nimettiin vastuuviranomainen. Kunkin sopimuspuolen tuli joko perustaa tai määrätä virasto hoitamaan tehtävää.¹²³ Oikeusministeriölle ja Pariisin lähetystölle ilmoitettiin vuonna 1923 Suomen liittyttyä tähän sopimukseen, että ensimmäisen artiklan edellyttämä viranomaisen Suomessa olisi oikeusministeriön painovapausasiaintoimisto.¹²⁴ Viraston tuli sitten koota kansainväliseltä luonteeltaan olennainen aineisto, joka voisi edistää epäsideellisiin julkaisuihin liittyvien rangaistavien tekojen tutkimista ja rankaisemista. Virasto oikeutettiin olemaan välittömässä kirjeenvaihdossa toisten sopimusvaltioiden vastaavien virastojen kanssa ja ellei maan sisäinen lainsäädäntö sitä estänyt, se oli velvollinen antamaan toisten sopimusvaltioiden vastaaville virastoille kertomuksen tuomituista rikoksista liittyen epäsideellisiin julkaisuihin.¹²⁵ Sopimukseen liittymistä, niiden ratifiointia ja niistä eroamista koskevat menettelyt olivat vuosina 1904 ja 1910 tehdyissä sopimuksissa pitkälti samanlaiset, paitsi että varhaisemmassa sopimuksessa ei säädetty menettelytavoista siirtomaiden kohdalla.¹²⁶

1910 tehdyn sopimuksen teksti löytyi myös vuoden 1922 brittimuistiosta, josta oli saatavilla sekä ranskan että englanninkielinen versio.¹²⁷ Suomeksi ja ruotsiksi se käännettiin vuotta myöhemmin, kun sopimuksen voimaantumisesta annettiin asetus.¹²⁸ Vuoden 1922

¹²¹ Kansainliiton sihteeristön juridinen neuvonantaja pääsihteerin puolesta Suomen ulkoministerille 20.7.1935, 10/S.IV/15/UM.

¹²² *Historical summary*, 24.8.1923, s. 1-2, 10/S.IV/15/UM.

¹²³ Article I, International Agreement of the suppression of the White Slave Traffic, Signed at Paris 18.4.1904 amended by the Protocol Signed at lake Success New York 4.5.1949, United Nations Treaty Collection. < https://treaties.un.org/doc/Treaties/1951/06/19510621%2010-34%20PM/Ch_VII_7p.pdf > [luettu 17.11.2023]; Artikla I, Kansainvälinen sopimus epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä, Valtiosopimus 16/1923, Finlex.fi. Vuoden 1904 sopimuksen artiklat 1-9 löytyvät myös valtiosopimuksesta 3/1927 keskeltä. Valtiosopimukseen on kuitenkin ympätty myös 1921 tehdyn sopimusten artiklat 1-14 alkuun ja 1910 tehdyn valkoista orjakauppaa koskeneen sopimuksen artiklat 1-12 loppuun ilman riittäviä selitteitä, josta tämä käsi vii ilmi.

¹²⁴ Ministeri lähetystölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM; Ministeri oikeusministeriölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹²⁵ Artiklat I-III, Valtiosopimus 16/1923, Finlex.fi.

¹²⁶ Artiklat IV-VIII, Valtiosopimus 16/1923, Finlex.fi; (keskimmäiset) Artiklat 7-9, Valtiosopimus 3/1927, Finlex.fi; Articles 7—9, International Agreement of the suppression of the White Slave Traffic, Signed at Paris 18.4.1904 amended by the Protocol Signed at lake Success New York 4.5.1949, United Nations Treaty Collection. Valtiosopimus 3/1927 ja United Nations Treaty Collection viittaavat samaan sopimukseen. Jälkimmäistä on kuitenkin muutettu artiklan 7 kohdalta, niin että vuoden 1949 jälkeen sopimukseen liittymisestä vastasi Ranskan sijaan YK:n pääsihteerin.

¹²⁷ *Mémoire du Gouvernement britannique*, 31.8.1922, s. 5-6, 10/S.IV/15/UM; *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 2-3, 10/S.IV/15/UM.

¹²⁸ Asetus epäsideellisten julkaisujen leviämisen ehkäisemistä koskevan kansainvälisen sopimuksen

konferenssissa perustettu komitea arvosteli aikaisempia saavutuksia siitä, että monien maiden lainsäädäntö oli riittämätöntä ja sopimusmaiden lainsäädäntö epäyhtenäistä. Sitä edeltäneessä brittimuistiossa oli valitelu, ettei sopimusmaitakaan ollut tarpeeksi.¹²⁹

2.1. Suomea pyydetään liittymään kansainvälisiin sopimukseen 1921-1922

Vasta itsenäistyneessä Suomessa suhtautuminen kansainvälisiin sopimukseen oli varovaista. Kansainliiton jäsenyydenkään hakeminen ei ollut itsestäänselvyys. Pro Iure Nationum oli yhdistys, jonka tarkoitus oli herättää kansassa harrastusta aatteeseen kansojen yhtymisestä liittoon oikeudellisella perustalla. Silti J. V. Tallqvist pohti sen vuosikokouksessa vuonna 1920 pitämässään ja myöhemmin painettuna julkaistussa esitelmässä joutuisivatko pienet valtiot kansainliitossa suurvaltojen holhoavaan orjuuteen, vai rajoittaisivatko suurvallat todella niille keskitettyä päätösvaltaa.¹³⁰ Samaan asiaan kiinnitti huomiota myös Ensio Hiitonen 15 vuotta myöhemmässä julkaisussa. Hän pelkäsi, että suomalaisten kiire osallistua kaikkiin mahdollisiin turvallisuuspoliittisiin sopimukseen saattaisi antaa kuvan heikosta pikkumaasta, joka ei pystyisi tarjoamaan vastinetta liittolaistensa tarjoamasta avusta ja tämä oli saattanut aikaisemmin vaikuttaa myös luoton saannin vaikeuteen.¹³¹ Lauri Jonkarin vuonna 2008 julkaistun tutkimuksen mukaan kansainliiton syntyminen merkitsi kuitenkin monille etujärjestöille parempaa näkyvyyttä kansainvälisessä politiikassa. Erilaiset sosialistiset yhteistyöjärjestöt suhtautuivat kansainliittoon innokkaasti. Suomen SDP puolsi sitä jo varhaisessa vaiheessa. Kansainvälinen naisten neuvosto taas korosti, että edustajiksi voitiin valita myös naisia. Suomen edustajana kansainvälisessä naisten neuvostossa oli Tilma Hainari, joka toimi 1919-1938 myös Suomen naisten kansallisliiton johtajattarena.¹³²

Epäsiveellisten julkaisujen puitteissa Suomea lähestyttiin ensimmäisen kerran, kun Saksa lähetti 30.4.1921 nootin, jossa Suomea kehoitettiin liittymään Pariisissa 4.5.1910 tehtyyn sopimukseen. Saksalaisten mielestä kaikkien kulttuurimaiden oli tärkeä olla sopimuksessa mukana, jotta kirjoitusten ja kuvien levitystä saataisiin tehokkaammin torjuttua.¹³³ Nootin seurauksena ulkoministeriö pyysi Berliinin lähetystöään toimittamaan kaksi kappaletta

voimaansaattamisesta, 8.6.1923, 10/S.IV/15/UM; N.o 186 Förordning om bringande i verkställighet av internationella överenskommelsen angående, förhindrande och beivrande av osedliga publicationers spridning, 8.6.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹²⁹ *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 1, 10/S.IV/15/UM; *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly*, 26.9.1922, s. 2, 10/S.IV/15/UM.

¹³⁰ Tallqvist 1920,5, 13-14 ja 48-49.

¹³¹ Hiitonen 1935,433.

¹³² Jonkari 2008, 56-57.

¹³³ *Verbal Note Deutsche Gesandtschaft*, 30.4.1921, 10/S.IV/15/UM.

sopimustekstejä, jotka saatiin 15.7.1921.¹³⁴ Sisäministeriöltä pyydettiin 18.8.1921 lausuntoa ja se ilmoitti 24.9.1921 kannattavansa sopimukseen liittymistä.¹³⁵ Nootti voidaan sitoa historialliseen kontekstiinsa, kun muistetaan että 1918 osa sisällissodan voittaneesta oikeistosta oli yrittänyt saada Suomelle saksalaista kuningasta. Saksalaiset olivat sitä ennen lähettäneet sotilaita auttamaan voittanutta osapuolta.¹³⁶ Voitaneen kohtuudella olettaa tämän jotenkin vaikuttaneen siihen, miten aikalaiset suhtautuivat saksalaisiin.

Nootissa ei mainittu sen kirjoittamisen aikaan Genevessä vasta 30.6-5.7.1921 tulossa olevasta Kansainliiton puitteissa järjestetystä konferenssista. Se kuitenkin lopulta liittyi asiaan. Sillä konferenssissa laadittiin päätöspöytäkirja ja annettiin suosituksia, jotka johtivat 30.9.1921 naisten ja lasten kaupan ehkäisyä tarkoittavan kansainvälisen sopimuksen allekirjoittamiseen. Sopimuksen ensimmäisessä artiklassa sopimusmaita vaadittiin liittymään myös Pariisissa 18.5.1904 ja 4.5.1910 tehtyihin sopimuksiin.¹³⁷ Kansainliiton pääsihteeri Eric Drummond kirjoitti suomalaisille myöhemmin syksyllä kansainliiton toisen yleiskokouksen yhteydessä tehdyistä ratkaisuksista. Sihteeristö jakoi alkuperäiskappaleidensa kopioita kansainliiton jäsenille. Pöytäkirjat odottivat allekirjoituksia ja vastaanottajia neuvottiin ratifiointeihin liittyvissä menettelyissä.¹³⁸ Suomen presidentti päätti sopimukseen liittymisestä eräässä seuraavana vuonna pidetyssä valtioneuvoston esittelyssä. Tämän seurauksena olisi ulkoministeriön Pariisin lähetystölle samana päivänä osoittaman kirjeenkin mukaan liitettävä myös 18.5.1904 ja 4.5.1910 Pariisissa solmittuihin samaa tarkoittaviin sopimuksiin.¹³⁹ Sopimukseen liittyminen oli kuitenkin viipynyt, niin että allekirjoituksen aikaraja 31.3.1922 oli umpeutunut ja sopimukseen täytyi liittyä 10 artiklan mukaan. Kansainliiton pääsihteeri Drummond oli kirjoittanut tästä Suomen ulkoministerille ja ulkoministeriön oikeudellisen osaston päällikkö lähetti kirjeen jäljennöksen Pariisin lähetystölle oman kirjeensä liitteenä. Oikeudellinen osasto huomautti 20.5.1922 päivätyssä kirjeessään, että liittymisen ratifioiminen edellytti sitä, että eduskunnan oli tehtävä muutoksia rikoslakiin.¹⁴⁰ Sitä jouduttiin lopulta odottamaan vuosiin 1925-1926 asti, jolloin lakia tästä syystä muutettiin

¹³⁴ Ulkoministeriö Suomen lähetystölle Berliiniin, 18.5.1921, 10/S.IV/15/UM; Suomen lähetystö Berliinissä ulkoministeriölle 15.7.1921, 10/S.IV/15/UM.

¹³⁵ Ulkoministeriö sisäministeriölle, 18.8.1921, 10/S.IV/15/UM; Sisäasiainministeriö ulkoministeriölle, 24.9.1921, 10/S.IV/15/UM.

¹³⁶ Hentilä 2004, 118-122.

¹³⁷ Valtiosopimus 3/1927, 30.9.1921, Finlex.fi.

¹³⁸ Drummond (vastaanottaja s.n.) 24.11.1921, IIg/3/Fa/UM.

¹³⁹ Ulkoministeriö Pariisin lähetystölle, 29.4.1922, IIg/3/Fa/UM.

¹⁴⁰ Drummond Suomen ulkoministerille 16.5.1922, IIg/3/Fa/UM; Ulkoministeriön oikeudellinen osasto Pariisin lähetystölle, 20.5.1922, IIg/3/Fa/UM.

kahdesti.¹⁴¹ Kansainliiton sihteeristö rekisteröi Genèvessä 30.9.1921 tehtyyn sopimukseen yhtymisen lopulta vasta 16.8.1926.¹⁴²

Presidentti Ståhlberg määräsi 14.4.1923 tapahtuneessa valtioneuvoston esittelyssä asetuksesta myös vuonna 1910 Pariisissa tehtyyn sopimukseen liittymiseksi, niin että oikeusministeriötä ja Pariisiin lähetystä informoitiin samana päivänä lähetetyillä kirjeillä. Lähetysten tuli informoida liittymisestä Ranskan hallitusta ja oikeusministeriö laatisi mainitun, asiaankuuluvan asetuksen, kun Ranskan hallitukselta saataisiin vastaus.¹⁴³ Pariisiin lähetystä vastasi ulkoministeriölle 15.5.1923 kertoen, että Suomen liittymisestä sopimukseen oli kerrottu saman päivän Journal Officiel de la Republique Française-lehdessä.¹⁴⁴

Aikalaistutkija Hiitonen kirjoitti 1935, että Kansainliiton humanitaariset ja sosiaaliset pyrkimykset eivät useinkaan koskeneet Suomen oloja. Suomessa ei ollut orjia, eikä siten juuri valkoista orjakauppaakaan. Hän kuitenkin kertoi myös, että Kansainvälisen työn järjestön sopimukseen oli Suomessa alkuun oltu innokkaita liittymään, kun sopimusten ehdot olivat niin helposti täytettävissä, ettei lakimuutoksia tarvittu ollenkaan. Into oli kuitenkin hiipunut vaatimusten kasvaessa. Kansainvälisen työn järjestö oli kansainliiton rinnakkaisjärjestö, jonka tarkoitus oli taata työntekijöiden minimoioikeudet, jotta työntekijöiden huonosta asemasta ei missään pääsisi muodostumaan taloudellista kilpailuvalttia.¹⁴⁵

2.2. Britit saivat Kansainliiton puuttumaan epäsideelliseen julkaisemiseen

Kansainliitto puuttui ensimmäisen kerran epäsideellisten julkaisujen vastaiseen toimintaan Iso-Britannian hallituksen kirjoitettua vuonna 1922 sen yleiskokousta varten muistion, jossa keskeistä oli uusi sopimusluonnos.¹⁴⁶ Britti-imperiumia oli konferenssissa edustanut Winifred Coombe-Tenant, joka esitteli asian viidennelle komitealle.¹⁴⁷ Coombe-Tenant oli ensimmäinen kansainliitossa maataan edustanut nainen ja mukana naisasialiikkeessä.¹⁴⁸ Viidennen komitean raportti teki yleiskokoukselle kolme ratkaisuehdotusta, jotka yleiskokous

¹⁴¹ ASK 1, 1925, 537-539; ASK 1, 1926, 425.

¹⁴² Valtiosopimus 3/1927, 30.9.1921, Finlex.fi.

¹⁴³ Edelliset presidentit, presidentti.fi; Ministeri lähetystölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM; Ministeri oikeusministeriölle, 14.4.1923, 10/S.IV/15/UM; Asetus epäsideellisten julkaisujen leviämisen ehkäisemistä koskevan kansainvälisen sopimuksen voimaansaattamisesta, 8.6.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹⁴⁴ Pariisiin lähetystä ulkoministeriölle 15.5.1923, 10/S.IV/15/UM.

¹⁴⁵ Hiitonen 1935, 438 ja 444.

¹⁴⁶ *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, 10/S.IV/15/UM.

¹⁴⁷ *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly*, 26.9.1922, s. 1, 10/S.IV/15/UM.

¹⁴⁸ Coombe—Tennant Winifred, Dictionary of Welsh Biography. < <https://biography.wales/article/s2-COOM-MAR-1874> > [luettu 12.10.2023]; “Gendering International Affairs: Winifred Coombe Tennant and the League of Nations Assembly, 1922, by Robert Laker”, Women’s History Network, 23.8.2021. < [Gendering International Affairs: Winifred Coombe Tennant and the League of Nations Assembly, 1922, by Robert Laker](https://www.womenshistorynetwork.org.uk/2021/08/23/gendering-international-affairs-winifred-coombe-tennant-and-the-league-of-nations-assembly-1922-by-robert-laker/) > [luettu 7.8.2023]

hyväksyi 28.9.1922. Pääsihteerille annettiin lupa avustaa joko kansainliiton jäsenmaita tai mitä tahansa maita, jotka kuuluivat kansainväliseen liikkeeseen epäsiiveellisen julkaisutoiminnan tukahduttamiseksi, millä tahansa keinoin tähän tavoitteeseen pääsemiseksi. Kansainliiton neuvostoa pyydettiin lähestymään kaikkia valtioita pyytääkseen niitä mahdollisimman pian liittymään vuoden 1910 sopimukseen. Sopimuksen jäsenmaita tulisi pyytää saattamaan sopimus täysimääräisesti voimaan. Neuvostoa pyydettiin myös lähestymään valtioita kyselyllä, jonka vastaukset tulisi toimittaa Kansainliiton sihteerille. Vastausten yhteenveto toimitettaisiin Ranskan hallitukselle, jonka tehtävä olisi laatia uusi luonnos päivitetystä sopimuksesta Kansainliiton neljännen yleiskokouksen aikoihin pidettävää uutta konferenssia varten.¹⁴⁹ Tämä oli ensimmäinen konferenssi, johon Suomi Ranskan kutsusta lähetti edustajan.¹⁵⁰

Brittimuistiossa ehdotetun, uuden ensimmäisen artiklan mukaan määriteltiin neljässä kohdassa rikoksina rangaistavia tekoja. Luonnoksen mukaan olisi kiellettyä valmistaa tai pitää hallussaan epäsiiveellisiä kirjoituksia, piirroksia, kuvia tai esineitä myynti- tai levitystarkoituksessa. Niiden maahantuonti, muu levitys tai sellaisen aikaan saaminen oli kielletty. Myös yksityinen myynti, vuokraaminen ja kaikenlainen mainonta oli kielletty. Toisen artiklan mukaan mainittuihin rikoksiin syyllistyneet voitiin tuomita siinä maassa, jossa rikos tai sen osa oli tapahtunut. Heidät voitiin tuomita myös siinä maassa, jonka kansalaisia he olivat, jos heidät löydettäisiin sieltä, kun rikos oli tapahtunut jossakin toisessa maassa, noudattaen kuitenkin (*non bis in idem*) periaatetta, jonka mukaan lainvoimaisen tuomion saaneesta rikoksesta ei voi tuomita kuin yhden kerran. Kolmannen artiklan mukaan niiden sopimusmaiden, joiden lainsäädäntö ei edellä mainittuja velvoitteita täyttäneet tuli säätää tarvittavat pykälät. Neljännessä artiklassa annettiin ohjeita kansainvälisestä oikeusavusta, jossa diplomaattiset edustustot ja konsulaatit olivat velvolliset tarvittaessa avustamaan. Artiklassa kiellettiin maksun periminen tällaisesta avusta. Artiklat 5-8 koskivat sopimukseen liittymiseen, voimaantumiseen, mahdolliseen irtisanomiseen, ratifiointiin ja siirtomaita koskeviin erillisiin toimintaohjeisiin liittyviä menettelyjä.¹⁵¹

Suomen ulkoministeriäkin tiedotettiin tästä kaikesta 6.11.1922 lähetetyllä kirjeellä.¹⁵²

Suomalaiset vastasivat Drummondille keväällä 1923 kertomalla liittymisestään ranskalaisten

149 *Report of the Fifth Committee to the Third Assembly*, 26.9.1922, s. 3, 10/S.IV/15/UM; *Resolution No. 25*, Third Assembly of the League of Nations, 28.9.1922, 10/S.IV/15/UM.

150 Ranskan Suomen lähetystö ulkoministeri Vennolalle, 10/S.IV/15/UM; s.n Drummondille (samana päivänä osoitettu vastaus), 25.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

151 *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 4-5, 10/S.IV/15/UM.

152 Kansainliiton pääsihteeri Suomen ulkoministerille 6.11.1922, 10/S.IV/15/UM.

1910 tekemään epäsiiveellisiä julkaisuja koskevaan sopimukseen.¹⁵³ Tämän jälkeen Drummond muistutti suomalaisia kolmeen otteeseen Kansainliiton toimittamaan kyselyyn vastaamisesta. Toisen muistutuksen yhteydessä hän ilmoitti tulossa olevan konferenssin ajankohdan. Kirjeen alle on ruotsiksi kirjoitettu lyijykynällä, että Serlachius on luvannut vastata 31.7.1923 mennessä.¹⁵⁴ Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Serlachius kyllä vastasi mutta monta viikkoa myöhässä.¹⁵⁵ Sen lisäksi Allan Serlachius oli yksi niistä, jotka vielä lähes kaksi vuotta myöhemmin allekirjoittivat valtioneuvostolle osoitetun lausunnon, jossa suositeltiin rankaisematta jättämistä rikoslain 20 luvun 14 § mukaan säädylisyyttä loukkaavista teoista, koska eri taidesuunnilla ja erilaiset katsantokannat omaavilla henkilöillä oli alituisesti tapana väitellä venyvän käsitteen merkityssisällöstä.¹⁵⁶ Sana *Finlandais* on kolmanteen muistutukseen kirjoitettu eri fontilla kohtaan, joka oli kaiki jätetty tyhjäksi, koska sama kirje oli jouduttu lähettämään useille muillekin maille. Kirjeeseen oli liitetty yhteenveto muiden maiden vastauksista.¹⁵⁷ Tähän 24.8.1923 päivättyyn yhteenvetoon saatiin 20 maan vastaukset. Siinä lukee, että vaikka Saksa ja Tšekkoslovakia olivat jättäneet vastaamatta, ne olivat silti ilmoittaneet harkitsevansa uuden sopimusluonnoksen hyväksymistä.¹⁵⁸ Niiden vastaukset löytyvät arkistosta mutta ilmeisesti vastaaminen oli venynyt niin pitkään, ettei vastauksia ehditty kirjata yhteenvetoon.¹⁵⁹ Samoin vaikuttaisi ehkä käyneen ainakin ruotsalaisille, italialaisille ja japanilaisille.¹⁶⁰ Jostain syystä Yhdysvaltain vastaus löytyy yhteenvedosta, vaikka se on päivätty 29.8, eli viisi päivää yhteenvetoa myöhemmin.¹⁶¹ Alankomaat vastasi kyselyyn kahteen kertaan selittääkseen toisessa vastauksessaan siirtomaidensa tilaa, josta oli ensimmäisellä kerralla jätetty kertomatta.¹⁶² Ulkoministeri Vennola lähetti Suomen vastauksen kansainliitolle 27.8.1923.¹⁶³

153 Drummondille 21.4.1923, 10/S.IV/15/UM.

154 Kansainliitto ulkoministerille, 3.5.1923, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton pääsihteeri Suomen ulkoministeriölle, 20.7.1923; Kansainliitto Suomen ulkoministerille, 25.7.1923, 10/S.IV/15/UM.

155 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

156 ASK 1, 1925, 524.

157 Kansainliitto Suomen ulkoministerille, 25.7.1923, 10/S.IV./15/UM.

158 *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, s. 1, 10/S.IV/15/UM.

159 Germany's Reply to the Questionnaire, 23.8.1923, 10/S.IV/15/UM; Reply of Czechoslovakia to the questionnaire, 26.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

160 Reply of the Government of Sweden to the Questionnaire, 25.8.1923, 10/S.IV/15/UM; Reply of the Italian Government to the Questionnaire, 18.10.1923, 10/S.IV/15/UM; Japan's Reply to the Questionnaire, 6.9.1923, 10/S.IV/15/UM.

161 Réponse des Etats-Unis d'Amérique au Questionnaire de Secrétariat, 10/S.IV/15/UM.

162 Réponse du Gouvernement des Pays-Bas, 11.5.1923 ja uusi vastaus 31.7.1923, 10/S.IV/15/UM.

163 Vennola Drummondille, 27.8.1923, 10/S.IV/15/UM; Réponse du Gouvernement de la République de Finlande au Questionnaire sur le Projet de Convention de 1910 Concernant les publications Obscènes à lui adressée par le secrétariat de la Société de Nations le 6 Novembre 1922, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

2.3. Tavoiteltujen sopimuspuolten vastaukset Kansainliiton kyselyyn

Kansainliiton toimittamassa kysymyslomakkeessa oli kymmenen kysymystä. Ensimmäiseksi kyselyssä oli kysytty, oliko ensimmäisessä artiklassa vastaajan mielestä lueteltu kaikki epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyvät rikokset?¹⁶⁴ Suurin osa vastaajista vastasi suomalaisten tavoin myöntävästi. Pieniä lisäyksiä tai tarkennuksia ehdotettiin kuitenkin myös paljon.¹⁶⁵ Sitä ei kuitenkaan kysytty, jos joku ei jotain listatuista teoista pitänyt rikoksena, kuten ruotsalaiset, jotka ilmoittivat, ettei mikään artiklassa 1 mainituista teoista ollut Ruotsin lain mukaan rikos, eikä Ruotsi myöskään suostuisi artiklan 3 mukaisesti muuttamaan lainsäädäntöään.¹⁶⁶

Vastaajilta kysyttiin, toivottiinko epäsiiveelliselle kansainvälistä vai omaa kansallista määritelmää?¹⁶⁷ Lähes kaikki toivoivat mielummin kansallista määritelmää. Vain Ranska, Kreikka ja Portugali olivat kannattaneet yhteistä määritelmää.¹⁶⁸ Portugali perusteli yhteistä määritelmää nimenomaan sillä, että sanoja voi usein olla vaikea määrittää.¹⁶⁹ Kreikkalaiset ajattelivat, että yhteinen määritelmä voisi olla tukena yksityiskohtaisemmassa kansallisessa tulkinnassa, johon lain myötä jouduttaisiin.¹⁷⁰ Suomen puolesta vastanneen Serlachiuksen mielestä määrittely tuli tehdä kansallisesti, koska olisi mahdoton kaikkia eri kansoja sitovalla tavalla määrittellä, mikä loukkasi siiveyttä ja sukupuolikuria. Jokaisen kansan tuli itse ratkaista se kysymys omien uskonnollisten, eettisten käsitystensä ja ennen kaikkea omien tapojensa mukaan.¹⁷¹ Yhdysvallat oli selittänyt, että kunkin maan juristien tuli laatia määritelmä.¹⁷² Puolalaiset vetosivat kunkin maan omaan kieleen, kansallisiin moraalikäsitteisiin¹⁷³ ja alueellisesti tyypilliseen rikollisuuteen perusteina käsitteen kansalliselle määrittelylle.¹⁷⁴ Saksalaiset mainitsivat eri maiden ja rotujen toisistaan poikkeavat moraalikäsitteet.¹⁷⁵ Huomion arvoista on, ettei kukaan kertonut miten lainsäätäjät oli kansallisesti käsitteen määritellyt. Lähimmäksi pääsivät Britit, jotka kertoivat tuomioistuintensa käyttävän vuodelta 1868 peräisin olevaa korkeimman oikeuden päätöstä,

164 Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States, 10/S.IV/15/UM.

165 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM; Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 2, 10/S.IV/15/UM.

166 Reply of the Government of Sweden to the Questionnaire, 25.8.1923, 10/S.IV./15/UM.

167 Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States, 10/S.IV/15/UM.

168 *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

169 Reply of Portugal to the questionnaire, 15.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

170 Réponse du Gouvernement Grec, 25.3.1923, 10/S.IV/15/UM.

171 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

172 *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

173 Arkiston ranskankielisen dokumentin muotoilu oli: le degré de développement de la moralité.

174 Réponse de la Pologne, 31.5.1923, 10/S.IV/15/UM.

175 Germany's Reply to the Questionnaire, 23.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

jossa painoa oli annettu epäsiiveellisen esineen arvioidulle haitalliselle vaikutukselle vaikutusalttiin henkilön moraaliin.¹⁷⁶

Tanska epäili, että sanan epäsiiveellinen merkityssisältö oli murrosvaiheessa ja halusi siksi määrittää käsitteen kansallisesti.¹⁷⁷ Myöhemmin epäsiiveellisen tai pornografisen määrittelyn vaikeus oli syynä siihen, että epäsiiveellisten julkaisujen kriminalisoinnista luovuttiin, ensin nimenomaan Tanskassa.¹⁷⁸ Määrittely on myöhemminkin koettu hankalana ja siitä on myöhemmin kirjoitettu enemmän. Esimerkiksi Andrea Dworkin määritteli pornografian seksuaalisen orjuuden kuvaukseksi 1981 julkaistussa kirjassaan *Pornography Men possessing Women* ja Susanna Paasonen kirjoitti 2015 kokonaisen kirjan pitkälti selvittääkseen, mitä pornolla tarkoitetaan.¹⁷⁹

Vastaajien näkemys haluttiin tietää myös siitä, pitäisikö epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyviin vakaviin rikoksiin syyllistyneitä voida luovuttaa maiden välillä ja miten siinä tapauksessa vakava rikos määriteltäisiin?¹⁸⁰ Itävallan vastauksesta ilmeni, että asiaa oli käsitelty myös Pariisissa vuonna 1910 ja useat maat olivat silloin hylänneet ehdotuksen.¹⁸¹ Luovutuksiin suhtauduttiin pääosin torjuvasti, koska vastaajien oli vaikea kuvitella niin vakava rikos, että luovutukseen voitaisiin ryhtyä.¹⁸² Esimerkiksi Serlachius oli vastannut, että Suomen laissa luovutuksen ehtona oli kuritushuonerangaistus, eikä hän voinut kuvitella, että nyt puheena oleva rikos voisi olla niin vakava. Italialaiset valittivat vasta konferenssin jälkeen antamassaan vastauksessa, ettei kysymykseen voi ottaa kantaa tietämättä kuinka vakavasta rikollisuudesta on kyse.¹⁸³ Panama ehdotti kyselyyn vastatessaan luovutuksen oikeuttavaksi törkeysluokitukseksi pornontuotantoa, aikomusta säännölliseen kaupankäyntiin tai todistettua rikoksen uusimista. Yleensä ottaen Panamasta luovutettiin niitä rikollisia, jotka olivat syyllistyneet rikoksiin, joista voitiin tuomita kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Panaman lisäksi rikollisten luovuttamista kannatti kyselyssä muutama muu maa.¹⁸⁴ Mainittakoon kuitenkin, että esimerkiksi Suomessa epäsiiveellisten julkaisujen levityksen maksimirangaistus oli sekä alkuperäisessä rikoslaissa että vuoden 1927 laissa kuuden kuukauden vankeus, Etelä-Afrikan federaatio oli kyselyvastauksessaan kertonut sakoista muutaman kuukauden vankeuteen

176 Réponse de la Grande-Bretagne, 12.3.1923, 10/S.IV/15/UM.

177 Réponse du Danemark, 26.3.1923, 10/S.IV/15/UM.

178 Kutchinsky, 1972, *Eroticism Without Censorship*, s. 3, Painovapaustoimikunta/1/KA.

179 Dworkin 1989,199-200; Paasonen 2015.

180 Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States, 10/S.IV/15/UM.

181 Reply of Austria to the Questionnaire, 3.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

182 Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 2, 10/S.IV/15/UM.

183 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM; Reply of the Italian Government to the Questionnaire, 18.10.1923, 10/S.IV/15/UM.

184 *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

ulottuvista rangaistus asteikoista ja ranskalaiset ihmetelleet voitiinko tällaiseen rikokseen syyllistynyttä edes pidättää, joten miten luovutus voisi tulla kyseeseen.¹⁸⁵

Rikoksiin syyllistyneiden karkotukset onnistuivat paremmin.¹⁸⁶ Suomessa tosin valta kuului tähän liittyen maan hallitukselle.¹⁸⁷ Menettely on tuskin mahdollistanut kovin suurta tehokkuutta karkotusten toimeenpanossa. Etelä-Afrikka puolestaan oli kertonut olevansa valmis muuttamaan lakejaan, niin että sellaisiin vakaviin rikoksiin, kuten bordellin pitämiseen tai muuhun paritukseen syyllistyneitä voitaisiin karkottaa.¹⁸⁸ Vastaus tuo esiin, kuinka vahvasti ainakin osa aikalaisista on ymmärtänyt epäsiiveellisten julkaisujen kytkeytyneen naisten ja lasten kauppaan.

Vastajaat olivat haluttomia nostamaan syytteitä rajojensa ulkopuolella tehdyistä rikoksista, mistä myös oli kysytty.¹⁸⁹ Edellyttihän tämä kansainvälistä yhteistyötä. Suomalaiset olivat olleet sitä mieltä siitä, että riitti kun rikos rangaistiin siinä maassa, jossa se oli tapahtunut. Serlachius perusteli kantansa käsitteen määrittelyn ongelmilla ja sillä, ettei rikos ollut riittävän vakava.¹⁹⁰

Kuudenneksi Kansainliitto kysyi kyselyssään pitäisikö sopimuksessa olla lauseke, joka velvoittaisi kunkin sopimusmaan lainsäätäjän huolehtimaan siitä, että etsintöjä voitiin suorittaa paikoissa, joissa uskottiin joko valmistettavan tai säilytettävän epäsiiveellisiä julkaisuja ja seitsemänneksi pitäisikö ne myös voida takavarikoida ja tuhota.¹⁹¹ Monet maat vastustivat artikloita tai ilmoittivat haluavansa jättää asiat kansallisen lainsäätäjänsä vapaasti harkittavaksi.¹⁹² Suomalaiset olivat epäilleet, että etsintälupia väärinkäytettäisiin kotirauhaa loukkaavalla tavalla ja rikollisen materiaalin tuhoaminen olisi mielivaltaista ja epäoikeudenmukaista.¹⁹³ Vastauksista ilmeni, että vaikka useissa maissa kotietsintä oli jo

185 14 §, 20. luku, Rikoslaki 39/1889, alkuperäisenä, Finlex.fi; Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemiseksi 23/1927, Finlex.fi; Réponse de l’Afrique du Sud, 26.1.1923, 10/S.IV/15/UM; Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 2, 10/S.IV/15/UM.

186 Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 3, 10/S.IV/15/UM.

187 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

188 Réponse de l’Afrique du Sud, 26.1.1923, 10/S.IV/15/UM.

189 Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 2-3, 10/S.IV/15/UM; Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States, 10/S.IV/15/UM.

190 Allan Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

191 *Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States*, 10/S.IV/15/UM.

192 *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, s. 4, 10/S.IV/15/UM.

193 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

lainsäädännössä mahdollistettu, takavarikointi ja tuhoaminen onnistui vain Ranskassa ja Itävallassa. Useat maat kuitenkin myös kannattivat lausekkeita.¹⁹⁴

Myöhemmin konferenssissa edustajat esiintyivät kuitenkin yksimielisinä niin, ettei kukaan muu kuin Suomea edustanut Carl Enckell halunnut puheenvuoroa. Enckell joutui sanomaan, että hänen hallituksensa oli pitänyt kotietsintää kohtuuttomana toimena, johon ei saanut ryhtyä. Enckell kuitenkin lupasi suositella artiklan hyväksymistä hallitukselleen, vaikka nyt joutuikin tekemään varauksen.¹⁹⁵ Hän sähkötti Helsinkiin ja sai seuraavana päivänä vastauksen, jossa hänelle annettiin lupa hyväksyä sopimuksessa ehdotetut toimet, niin että häntä sijaistanut Toivola saattoi ilmoittaa tästä seuraavan päivän istunnossa.¹⁹⁶

Kaikkien maiden valtuuskunnat olivat vuoden 1922 konferenssissa toivoneet, että epäsiiveellisen aineiston tarjoaminen, myyminen, antaminen tai levittäminen nuorille henkilöille olisi tuomion koventamisperuste. Ikärajan määrittäminen jätettiin kuitenkin kunkin sopimusvaltion tehtäväksi.¹⁹⁷ Niinpä Kansainliitossa laaditussa kyselyssä kysyttiin kahdeksanneksi pitäisikö laittomien julkaisujen tarjoamisen alaikäisille olla (a) rangaistuksen koventamisperuste vai (b) pitäisikö jonkin teon olla rangaistava vain alaikäisten ollessa osallisena, niin että aikuisten kesken vastaava menettely olisi laillinen. Tässä yhteydessä pyydettiin myös määrittämään ikäraja.¹⁹⁸ Suomalaiset olivat hollantilaisen Itä-Intian tavoin samaa mieltä siitä, että sopiva ikäraja olisi 15-vuotta. Kukaan muu ei ollut ehdottanut yhtä alhaista ikärajaa. Ehdotuksia kuitenkin kuultiin useita aina 21-vuoteen asti. Osa maista kieltäytyi erityissuojelun tarjoamisesta alaikäisille. Toisissa maissa sellainen laki oli jo voimassa mutta saatettiin pitää parempana, että asiasta säädettäisiin kansallisesti ja myös siitä oltiin huolissaan, että rikos otettiin vakavasti myös aikuisten kohdalla.¹⁹⁹ Lopulta uuteen kansainväliseen sopimukseen ei kuitenkaan tullut tätä koskevaa artiklaa, vaan ainoastaan kirjaus päätöspöytäkirjaan. Sen mukaan konferenssi oli yleisesti sillä kannalla, että epäsiiveellisen julkaisun tarjoaminen, kuljettaminen, myyminen tai jakaminen alaikäiselle olisi peruste rangaistuksen koventamiselle. Sopimusmaat saivat itse määrittää täysi-ikäisyyden

194 Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 4, 10/S.IV/15/UM.

195 Actes de la Conférence, 5.9.1923, s. 64, 10/S.IV/15/UM.

196 Sähkösanoma Enckelliltä Helsinkiin, 6.9.1923, 10/S.IV/15/UM; Sähkösanoma ulkoministeriöltä Enckellille, 7.9.1923, 10/S.IV/15/UM; Actes de la Conférence, 11.9.1923, s. 76, 10/S.IV/15/UM.

197 Memorandum from the British Government, 31.8.1922, s. 7, 10/S.IV/15/UM.

198 Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States, 10/S.IV/15/UM.

199 Summary of Replies from Governments to the Questionnaire, 24.8.1923, s. 5, 10/S.IV/15/UM.

rajan.²⁰⁰ Konferenssissa rangaistuksen koventamisen puolesta puhui erityisesti Kreikkaa edustanut Gastorkis.²⁰¹

Kansainliiton lähettämässä kyselyssä oli lopuksi kysytty, tulisiko vastaajan mieleen vielä jotain muuta, mitä seuraavassa konferenssissa olisi hyvä käsitellä? Viimeiseksi kysyttiin, olisiko vastaajan hallitus valmis hyväksymään uuden sopimusluonnoksen ehdotetussa muodossaan tai vain joillakin varauksin, ja siinä tapauksessa millaisin?²⁰² Vastaajilla ei juuri ollut lisättävää ja viimeiseen kysymykseen useampi maa vastasi kertomalla, että sopimus oli sen osalta ollut jo pitkään voimassa.²⁰³ Kyselyssä oli kuitenkin pyydetty kommentoimaan uutta sopimusluonnosta, jossa aikaisempaan oli ehdotettu useita muutoksia. Ensimmäisessä kysymyksessä oli viitattu rangaistavien tekojen luetteloon, joka löytyi uudesta sopimusluonnoksesta mutta ei vanhasta voimassa olevasta sopimuksesta.²⁰⁴ Myöhemmin konferenssissa Ranskaa edustanut Hennequin hämmästeli, miksi ainakin 15 vastaajaa oli vastannut uuden sopimuksen hyväksymistä koskevaan kysymykseen myöntävästi, vaikka hän itse piti voimassa olevaa vuonna 1910 tehtyä sopimusta sellaisenaan täysin kelvollisena. Hän ei ymmärtänyt miksi sitä haluttiin muuttaa niin paljon. Konferenssikeskusteluissa tuli esiin, että ranskalaiset suhtautuivat aiempaan johtoasemaansa mustasukkaisesti, eivätkä luopuneet siitä vapaaehtoisesti.²⁰⁵

200 Final Act, 4, 10/S.IV/15/UM.

201 Actes de la Conférence, 11.9.1923 s. 85-86, 10/S.IV/15/UM.

²⁰² *Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States*, 10/S.IV/15/UM.

²⁰³ *Summary of Replies from Governments to the Questionnaire*, 24.8.1923, s. 5, 10/S.IV/15/UM; Réponse du Gouvernement de l'Inde (päiväämätön), 10/S.IV/15/UM; Réponse du Gouvernement de la Suisse (päiväämätön), 10/S.IV/15/UM; Réponse de l'Afrique du Sud 26.1.1923, 10/S.IV/15/UM; Réponse du Dominion de Nouvelle-Zélande 13.3.1923, 10/S.IV/15/UM; Réponse du Gouvernement Norvégien 27.3.1923, 10/S.IV/15/UM; Réponse du Gouvernement des Pays-Bas 11.5.1923, 10/S.IV/15/UM.

²⁰⁴ *Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States*, 10/S.IV/15/UM; *Memorandum from the British Government* 31.8.1922, s. 4, 10/S.IV/15/UM; Valtiosopimus 16/1923, 4.5.1910, Finlex.fi.

²⁰⁵ Actes de la Conférence, Hennequin, 5.9.1923, s. 64-65, Hennequin, 11.9.1923, 77-78, 10/S.IV/15/UM.

3. Kansainliiton järjestämä konferenssi laatii uuden sopimuksen 1923

Kansainliitto tiedotti epäsiiveellisiä julkaisuja koskevan konferenssinsa aikataulusta muutama päivä ennen sen alkua. Ensin oli tarkoitus käydä läpi vuoden 1910 sopimusta, sitten eri sopimusmaiden vastauksia edellisen vuoden yleiskokousta edeltäneen konferenssin jälkeen lähetettyyn kyselyyn ja lopuksi laatia Kansainliiton pääsihteerin johdolla uusi sopimusteksti allekirjoituksia varten. Suomalaisia pyydettiin tässä yhteydessä nimeämään edustajansa ja he ilmoittivat lähettävänsä entisen ulkoministerinsä Carl Enckellin.²⁰⁶

Konferenssin asiakirjoista ilmenee, että myös Urho Toivola oli varaedustajana mukana.²⁰⁷ Kun ulkoministeriöstä myöhemmin kyseltiin raporttia konferenssista, Toivola kertoi sijaistaneensa Enckelliä vain parissa istunnossa ja alkaa sitten kertoa muista asioista.²⁰⁸ Raportin kirjoitti lopulta Enckell. Ulkoministeriö sai sitä ennen pyytää sitä toistamiseen Enckellille henkilökohtaisesti osoitetulla sähkösanomalla.²⁰⁹ Konferenssin pöytäkirjat julkaistiin joulukuussa ranskaksi.²¹⁰ Nyt Pariisiin lähettiläänä toiminut Enckell kirjoitti ulkoministeriölle ruotsiksi viisi sivua vuoden viimeisessä raportissaan.²¹¹

Konferenssi käsitti lopulta kahdeksan 2-4 tunnin mittaista täysistuntoa, niin että ranskalaiset ja britit käyttivät suurimman osan puheenvuoroista. Laskin että puheenjohtajaksi valittu Gaston Deschamps käytti 184 puheenvuoroa ja hänen sijastaan Ranskan edustajaksi tullut Hennequin 104 puheenvuoroa. Britanniaa edustanut Archibald Bodkin puhui 71 kertaa ja hänen varaedustajansa S. W. Harris kaksi kertaa. Kolmanneksi tuli Uruguay 27 puheenvuorolla, jotka kaikki piti Fernandes Y Medina. Suomesta sekä Enckell että Toivola käyttivät yhden puheenvuoron. Saman verran puheenvuoroja käyttivät myös Haiti, Itävalta, Persia, Ruotsi ja Tanska. Kolumbian, Liettuan ja Monacon edustajat puhuivat vain kerran ja Albanian, Costa Rican, Kuuban, Guatemalan, Latvian, Luxemburgin ja Siamin eivät kertaakaan. Muut maat pitivät kukin 3-21 puheenvuoroa. Yhteensä maita oli konferenssissa

206 Ranskan Suomen lähetystö ulkoministeri Vennolalle, 25.8.1923, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton pääsihteeri Drummondille, 25.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

207 Actes de la Conférence, *liste des délégués, délégués suppléant et conseillers techniques présentes à la conférence*, s. 5, 10/S.IV/15/UM.

208 Ulkoministeriön sähkösanoma Toivolalle, 15.11.1923, 10/S.IV/15/UM; Sähkösanoma Toivolalta ulkoministeriölle 16.11.1923, 10/S.IV/15/UM.

209 Sähkösanoma ulkoministeriöltä Enckellille, 17.11.1923, 10/S.IV/15/UM.

210 Actes de la Conférence, s. 1, 10/S.IV/15/UM.

211 Suomen ulkomaanedustustojen raportit, 1923, Pariisi, 386-390, Ulkoministeriön historiallinen raporttiarkisto. Raportin paperinen versio löytyy myös arkistokansiosta: Minister Enckell anteckningar från Paris N^o CXXXIV, s.1-5, 10/S.IV/15/UM.

edustettuna 35.²¹² Konferenssin kuluessa tuli esiin, että sille oli varattu paljon vähemmän aikaa kuin lopulta tarvittiin, ranskalaiset olivat yllättyneitä käsiteltävien asioiden paljoudesta ja sopimukseen lähinnä brittien toimesta ehdotetuista runsaista muutoksista.²¹³

Ensimmäisessä istunnossa Ranskan edustaja, joka alkuun oli Gaston Deschamps, piti avajaispuheen, jossa kerrattiin toiminnan historiaa. Sitten hänet kuitenkin valittiin Iso-Britanniaa edustaneen Archibald Bodkinin ehdotuksesta konferenssin puheenjohtajaksi ja intialainen Sir. Prabhashankar D. Pattani Deschampsin ehdotuksesta varapuheenjohtajaksi.²¹⁴ Enckell mainitsi myöhemmin raportissaan vain, että varapuheenjohtajaksi oli valittu Intiaa edustanut hindu mainitsematta edustajan nimeä. Sanan hindu molemmin puolin oli vielä ajatusviivat, niin että maininta Intian edustajan uskonnosta tuntuu kyseenalaistavan edustajan soveltuvuuden tehtävän hoitamiseen.²¹⁵ Deschampsin sijaan Ranskan edustajaksi tuli tässä kohtaa Hennequin, joka olisi toivonut kaikkien konferenssissa käytyjen keskustelujen salausta mutta muut halusivat kaikkien keskustelujen olevan julkisia, ellei erikseen muusta sovittaisi. Lopputuloksena kaikki keskustelut eivät kuitenkaan olleet julkisia, ainoastaan konferenssin täysistunnon keskustelut. Lisäksi keskustelua käytiin tallentamatta myös valmistelukomiteassa, jonka perustamisen tarpeesta koko julkisuuskeskustelu saikin alkunsa.²¹⁶

3.1. Rangaistavien tekojen rajausta koskeneet keskustelut

Rangaistavista teoista säädettiin lopulta valmiin sopimuksen artiklassa 1. Siinä oli neljä kohtaa, joista ensimmäisessä oli pyritty määrittämään millaisten esineiden valmistus ja hallussapito oli rangaistavaa. Toisessa kohdassa oli pyritty kieltämään samaisten esineiden maahantuonti sekä vienti, joka tietysti oli toiseen valtioon kohdistuvaa maahantuontia. Artiklassa oli haluttu kieltää epäsiiveillisten esineiden kaikki mahdollinen kuljettelu, jotta ne eivät pääsisi levitykseen. Kolmannessa kohdassa oli varmuudeksi kielletty julkisuutta karttava levitys, esille asettaminen ja vuokraaminen. Neljännessä kohdassa oli kyse tuotteiden markkinoinnista, joka haluttiin kieltää ehdottomasti kaikissa muodoissaan.²¹⁷ Artiklalle oli

212 Actes de la Conférence, s. 8-99, 10/S.IV/15/UM.

213 Ibid., Hennequin, Bodkin, 31.8.1923, s. 14-16, Annexe 9: *Lettre adressée au président de la conférence par le secrétaire générale de la Société de Nations relative à la durée de la conférence*, 31.8.1923; Annexe 10: *Réponse du président de la conférence à la lettre du secrétaire général*, 4.9.1923. s. 112-113, 10/S.IV/15/UM.

214 Ibid., Deschamps, Bodkin, 31.8.1923, s. 8-10, 10/S.IV/15/UM.

215 Suomen ulkomaanedustustojen raportit, 1923, Pariisi, 387, Ulkoministeriön historiallinen raporttiarkisto.

216 Actes de la Conférence, Puheenjohtaja, Hennequin, Bodkin, Urrutia, Oesten Unden, Mgruder, De Graaf, Medina, 31.8.1923, s.10-12, 10/S.IV/15/UM.

217 Artikla I, Valtiosopimus 13/1927, 12.9.1923, Finlex.fi.

tietenkin ehdotettu sisältöä jo edellisvuotisessa brittimuistiossa.²¹⁸ Ehdotuksia tuli konferenssin kuluessa lisää ja artiklasta keskusteltiin konferenssissa poukkoilevasti.²¹⁹ Keskeistä vaikutti olevan, ettei artiklaan jäisi porsaanreikiä, jotta minkään tuotteen levittäminen millään tavalla ei enää olisi rangaistuksetta mahdollista.

Kansainvälinen lastensuojeluliitto ja katolisten nuorten kongressi olivat molemmat kokoontuneet erikseen juuri ennen konferenssia. Lastensuojeluliitto oli omassa kongressissaan käsitellyt lapsuuden suojaamista haitallisilta elokuvilta ja nuoruuden haitallisilta lukemistoilta. Konferenssi oli kuitenkin kuullut juuri tulossa olevasta nimenomaan epäsiiveillisten julkaisujen torjuntaan tähtäävästä konferenssista ja siksi pidättäytynyt näitä asioita koskevista kannanotoista olettaen tietysti, että uudella konferenssilla olisi päätösten tekemiseen erityisen hyvät edellytykset.²²⁰ Katoliset nuoret taas ilmoittivat konferenssille osoittamassaan kirjeessä toivovansa siltä huolellisuutta, jotta mitään haitallisia julkaisuja ei unohdettaisi. He toivoivat sopimukselle mahdollisimman laajaa huomiota, sen tosiasiallista noudattamista, ja kunkin maan edustajalta sitä, että he todella tekisivät kaikkensa julkaisemisen lopettamiseksi.²²¹ Gaston Deschaps kertoi konferenssin kolmannessa istunnossa kirjeiden saapumisesta ja arkistoinnista. Nuorten konferenssissa oli ollut osallistujia 19 eri maasta.²²²

Puolaa konferenssissa edustanut Sokal oli puolestaan jo edellisessä istunnossa kertonut olleensa mukana mainitussa kansainvälisen lastensuojeluliiton konferenssissa. Hän ja Hennequin olivat tässä yhteydessä keskustelleet elokuvien puuttuvasta sääntelystä. Hennequin ehdotti, että sanalla kuva (image) voitaisiin viitata niin valokuviin, kuin elokuviinkin. Elokuvathan olivat nopeasti peräkkäin valkokankaalle heijastettuja valokuvia. Hennequin puhui siitä, että vaikka esille asettamisella ei ollut vastaavaa kansainvälistä luonnetta, kuin valmistuksella ja kuljetuksella, se oli kuitenkin hänen mielestään visuaalinen raiskaus ja olisi kaikkien edun mukaista kieltää se. Ranskalaiset säätivät kirjoista edelleen eri laissa kuin tulosteista ja halusivat pitää kiinni vuonna 1910 tekemästään tähän liittyvästä varauksesta,

218 *Memorandum from the British Government* 31.8.1922, s. 4, 10/S.IV/15/UM.

219 *Actes de la Conférence, Annexe 4, Note du gouvernement française*, s. 107-108; *Annexe 7, Amendements au projet de convention de 1910 présentés par le délégué de l'Empire Britannique*, s. 110-112; *Annexe 8, Texte proposé par le délégué des Etats Unis pour l'article première*, s. 112, 10/S.IV/15/UM.

220 *Ibid.*, *Annexe 5: Lettre de l'association international pour la protection de l'enfance*, 23.8.1923, s. 108-109, 10/S.IV/15/UM.

221 *Ibid.*, *Annexe 6, Lettre communiquant une résolution du III congrès international de la jeunesse catholique*, 26.8.1923, s. 109, 10/S.IV/15/UM.

222 *Ibid.*, *Puheenjohtaja*, 1.9.1923, s. 29, 10/S.IV/15/UM.

vaikka halusivatkin kieltää esimerkiksi kirjoja, joissa kannustettiin abortin hankkimiseen. Epäsiveellisten julkaisujen maahantuonnin ohella myös maasta vienti tulisi kieltää.²²³

Iso-Britanniaa edustanut Bodkin piti konferenssin neljännessä istunnossa puheenvuoron, jossa perusteli omaa kantaansa 1. artiklaan liittyen. Hän arveli, että harvalla kaiketi oli yhtä paljon kokemusta tästä valitettavasta, häpeällisestä, luonnottomuudesta, joka sai ihmisen menettämään uskonsa ihmisluonnon arvokkuuteen. Bodkin halusi laajentaa säädösten soveltamisalaa ja koventaa rangaistuksia. Tilanne oli sodan lopusta saakka mennyt aivan kamalaksi. Uusia myynti ja levitystapoja oli ilmaantunut. Lontoossa oli viimeisen 6-8 kuukauden aikana tullut ilmi 150-160 tapausta ja Bodkin oli asiantuntijoiden lisäksi itsekin perehtynyt asiaan. Eri maiden lainsäädäntöä pitäisi yhdistää ja rikollisuutta seurata eri näkökulmista. Niin uskomattomalta kuin se saattoi tuntuakin, oli myös toimijoita, jotka eivät tavoitelleet taloudellista voittoa, vaan valmistivat näitä iljettäviä tuotteita oman makunsa tyydyttämiseksi. Bodkin oli Lontoossa törmännyt järjestöihin, jotka ilman voiton tavoittelua lainasivat niitä toisilleen. Jopa valkokankaalle heijastettiin epäsiveellisiä kuvia. Bodkin piti tätä kauhistuttavana nöyryytyksenä niille miehille ja naisille, jotka mokomaan touhuun olivat rahan houkuttelemina suostuneet. Hän uskoi, että vain rappioitunut olento maksaisi sellaisen näkemisestä. Hän kertoi, että esityksiä oli järjestetty myös pienille valikoiduille yleisöille. Bodkinin mielestä julkinen mielipide ei ikinä hyväksyisi pornon julkista levitystä, vaan ihmiset protestoisivat. Niiden toimijoiden välillä, jotka tavoittelivat tai eivät tavoitelleet voittoa ei ollut suurtakaan eroa ja olisi tärkeää, että myös niitä, jotka eivät voittoa tavoitelleet saataisiin asianmukaisesti rangaistua. Toisaalta jos jostain löytyisi suuri määrä epäsiveellisiä julkaisuja, ei niitä ollut voitua tarkoittaa kuin myyntiin. Bodkinin mielestä ratkaisu olisi se, että joka maassa olisi tehokas lainvalvoja. Tämä tarkoitti lainsäädännön vahvistamista, eli yhtenäistämistä, sekä tehokasta tietojen vaihtoa. Myös markkinointiin piti kiinnittää huomiota. Sekin saattoi olla epäsuoraa, millä Bodkin tarkoitti esimerkiksi tämän kaltaisia tapauksia: Aivan tavallisessa lehdessä oli mainostettu veistoksia ja sitten yhteyttä ottaneelle tilaajalle lähetettiin epäsiveellinen kuvasto aivan eri osoitteesta ja maasta kuin alkuperäisessä lehti-ilmoituksessa oli mainittu. Koska tällaisia konferensseja ei voitu järjestää joka vuosi, oli erityisen tärkeää olla nyt huolellinen. Bodkin päätti puheenvuoronsa sanomalla, että oli varma, että kaikki muutkin olivat valmiit tekemään paljon töitä tämän huume- tai orjakauppaan rinnastettavan riesan poistamiseksi.²²⁴

223 Ibid., 31.8.1923, Sokal, Hennequin, s.16-17, Hennequin, s. 20-21, 10/S.IV/15/UM.

224 Ibid., 1.9.1923, Bodkin, s. 40-43, 10/S.IV/15/UM.

Tämän valossa painovapaustoimikunnan 1973 esittämä väite, jonka mukaan epäsiiveellisten julkaisujen hallussapito, maahantuonti tai maastavienti omaa käyttöä varten olisi ollut sopimuksen nojalla säädetyn lain mukaan sallittua, ei vaikuta uskottavalta.²²⁵ Väite kuitenkin toistettiin 1997 eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä, jossa 1900-luvun alun ihmisten julkilausuttuja asenteita moitittiin yhtenäisiksi ja seksuaalikielteisiksi.²²⁶

Ensimmäinen artikla hyväksyttiin ensin viidennessä ja sitten vielä seitsemännessä istunnossa.²²⁷ Rangaistavien tekojen kannalta on kuitenkin merkityksellistä myös, miten epäsiiveellinen määritellään, joten olen omistanut näille keskusteluille seuraavan luvun.

3.2. Epäsiiveellisen määrittely epäonnistuu konferenssissa

Sokal ehdotti konferenssin toisessa istunnossa, että epäsiiveellisen määritelmä lisättäisiin artiklaan 1, koska hän ei uskonut ainakaan oman hallituksensa kykenevän määritelmää antamaan. Yhteinen määritelmä ratkaisisi ainakin puolalaisten ongelman. Tämän jälkeen Hennequin oli ainoa, joka edes yritti määritellä käsitettä. Hän tosin sanoi ettei vuosia etsittyään ollut onnistunut määritelmää löytämään, vaan vaikutti että määritelmiä oli yhtä monta kuin kieliä, mentaliteetteja, käsityksiä ja temperamenttejakin. Hän toi esiin brittien kyselyvastauksessaan kertoman siitä, kuinka he käyttivät vuodelta 1868 peräisin ollutta korkeimman oikeuden päätöstä ohjenuoranaan, kun määritelmää ei laissa oltu annettu. Hennequin selasi (ranskankielistä) sanakirjaa, jonka määritelmät eivät millään tuntuneet soveltuvan lainsäädäntöön ja olivat vaikeasti kieleltä toiselle käännettävissä. Hän puhui siiveellisyyden suhteellisuudesta eri iässä, niin että lapsen siiveellisyyden loukkaaminen oli vakavampi asia kuin aikuisen. Joillakin Ranskan alueilla oli kuulemma moraalittomampaa riisua hattunsa, kuin paitansa. Hennequin oli kuullut, että naisella siiveys tarkoitti harkintakykyä, pidättyvyyttä tai vaatimattomuutta, joka esti sanomasta, tekemästä tai kuulemasta joitakin asioita hämmentymättä. Hennequinin puheenvuoron jälkeen yhteinen määritelmä äänestettiin nopeasti nurin.²²⁸ Siihen palattiin seitsemännessä istunnossa päätöspöytäkirjan yhteydessä, jolloin siitä päätettiin uudelleen luopua kulttuurieroihin vedoten.²²⁹ Myös vuoden 1910 konferenssi oli hylännyt yhteisen määritelmän.²³⁰ Kansainvälisen lastensuojeluliiton kirjeeseen viitaten edustajat kuitenkin ilmaisivat

²²⁵ Anttila et al. 1973,7.

²²⁶ HE 6/1997, 145.

²²⁷ Ibid., 5.9.1923, s. 50-52, 11.9.1923, s. 74-75, 10/S.IV/15/UM.

²²⁸ Réponse de la Grande-Bretagne, 12.3.1923, 10/S.IV/15/UM; Actes de la Conférence, Sokal, Hennequin, 31.8.1923, s. 21—22, 10/S.IV/15/UM.

²²⁹ Sokal, Yvanovitch, Hennequin, Bodkin, 11.9.1923, s. 86, 10/S.IV/15/UM.

²³⁰ Final Act, 12.9.1923, s. 2, 10/S.IV/15/UM.

keskustelussa pitävänsä epäsiiveellistä kapea-alaisempaa käsitteenä kuin mitä tahansa moraalitonta tai lapsille ja nuorille haitallista.²³¹

Intialainen varapuheenjohtaja sanoi kolmannessa istunnossa, että kun konferenssi oli äänestänyt epäsiiveellisen kansainvälisen määritelmän hylkäämisestä, se oli menettänyt mahdollisuuden säätää kaikissa maissa samasta rikoksesta. Kun kukin määritti kansallisesti mikä oli epäsiiveellistä ja siten rangaistavaa, rangaistava rikos oli kaikissa maissa eri rikos. Yhtenäiset säädökset eivät enää olleet mahdollisia ja maat pystyivät auttamaan toisiaan paljon vähemmän.²³²

Konferenssi vaikuttaisi kuitenkin olleen samaa mieltä siitä, että mitään erityisen hyvää epäsiiveellisissä julkaisuissa ei ollut. Vuoden takaisessa brittimuistiossa oli puhuttu naisten ja lasten kauppaan verrannollisesta moraalista tuholaisesta, josta kaikki sivistyskansat halusivat päästä eroon ja konferenssissa brittidustaja vertasi epäsiiveellisten julkaisujen levitystä huume- ja orjakauppaan.²³³ Japanilaiset kertoivat konferenssin aikana antamassaan kyselyvastauksessa säätäneensä paljon lakeja ja nähneensä paljon vaivaa päästäkseen epäsiiveellisistä julkaisuista.²³⁴ Persialaiset kertoivat konferenssin päätösisäntunnossa islamin suhtautuvan epäsiiveellisyyteen ankarasti. Kiinalaiset kertoivat samassa tilaisuudessa tuhansia vuosia kestäneestä kamppailusta epäsiiveellisyyttä vastaan, naisten eristämisestä ja kuoleman tuomioista.²³⁵ Puheenjohtaja Deschamps sanoi konferenssin päättäneensä juhlapuheessaan kaikkien maailman alueiden, joilla kerrostunut sivilisaatio oli muodostunut olevan konferenssissa edustettuina muodostamassa puolustusjärjestöä. Mantereiden lisäksi edustettuina oli lukuisia eri ammattiryhmiä. Kyse oli Deschampsin mukaan siitä, ettei heikompia jätetty yksin.²³⁶ Suomea edustanut Enckell puolestaan puhui konferenssin jälkeen kirjoittamassaan raportissa pornografisten teosten muodossa tapahtuvasta ihmiskunnan riistämisestä.²³⁷

Kohtuullisista rangaistuksista oli vähemmän yksimielisyyttä. Olivathan esimerkiksi ruotsalaiset vastanneet aiempaan kyselyyn, ettei mikään sopimuksessa ehdotettu ollut Ruotsin lain mukaan rangaistavaa ja Suomen puolesta vastannut Serlachius myöhemmin vedonnut,

231 Actes de la Conférence, Hennequin, Sokal, Medina, 11.9.1923, s.88-89, Annexe 5: *Lettre de l'association internationale pour la protection de l'enfance*, 23.8.1923, s. 108-109, 10/S.IV/15/UM.

232 Ibid., Pattani, 1.9.1923, s. 30, 10/S.IV/15/UM.

233 *Memorandum from the British Government*, 31.8.1922, s. 1, 10/S.IV/15/UM; Actes de la Conférence, Bodkin, 1.9.1923, s. 43, 10/S.IV/15/UM.

234 Japan's Reply to the Questionnaire, 6.9.1923, 10/S.IV/15/UM.

235 Actes de la Conférence, Arfaed-Dovleh, Tcheng Loh, 12.9.1923, s. 90-91, 10/S.IV/15/UM.

236 Ibid., Deschamps, 12.9.1923, s. 93-99, 10/S.IV/15/UM.

237 Suomen ulkomaanedustustojen raportit, 1923, Pariisi, 390, Ulkoministeriön historiallinen raporttiarkisto.

että epäsiiveellisistä julkaisuista jätettäisiin kokonaan rankaisematta.²³⁸ Tuomio epäsiiveellisestä julkaisemisesta oli kuitenkin Suomessa ainakin viimeiset kolmisenkymmentä vuotta ollut sakosta korkeintaan kuuteen kuukauteen vankeutta, eikä tähän tullut jatkossakaan muutosta ennen kuin maksimirangaistusta kovennettiin kahteen vuoteen vuonna 1998.²³⁹ Belgialainen Dullaert oli kaksoisrangaistavuudesta keskusteltaessa pyytänyt toisia edustajia kuvittelemaan maan, jossa edelleen sovellettiin ruumiillisia rangaistuksia, kuten raippoja, niin kuin joissakin Lähi-Idän maissa edelleen tehtiin. Hän kysyi miten ranskalaiset tai belgialaiset tuomioistuimet suhtautuisivat tällaisen maan laissa määrättyyn kuoleman tuomioon.²⁴⁰

Sopimuksen jäseniksi tuli mainitun Perian lisäksi uusia muslimimaita 1924 Egyptin, 1926 (Brittihallinnon alaisen) Somalian, 1927 (Brittihallinnon alaisten) Palestiinan ja Transjordanian, 1929 Irakin ja Turkin, 1937 Afganistanin sekä 1940 Markokon liittyessä siihen. Mainittu Persia ratifioi sopimuksen 1932.²⁴¹ 1930-luvun raportista saadun tiedon mukaan kiinalaiset kertoivat, että epäsiiveellisten julkaisujen jakelusta, myynnistä, näytteille asettamisesta ja tuottamisesta oltiin määrätty miljoonan Kiinan dollarin sakko, paikallisviranomaiset oltiin ohjeistettu pitämään tiukkaa linjaa, eikä järjestäytyntä epäsiiveellisten julkaisujen levitystä esiintynyt Kiinassa.²⁴²

Enckell kirjoitti vuoden 1923 lopulla ulkoministeriölle antamassaan raportissa, että konferenssin työn tulos jäänee epäsiiveellisen määrittelyn tekemättä jättämisen vuoksi lähinnä moraaliseksi julistukseksi, eikä 1910 tehtyyn sopimukseen saatu paljoakaan lisää. Enckell pohdiskeli jossain määrin huvittuneena, että kun sopimuksen artiklassa 15. sovittiin, että jos sopimuksen tulkinnasta tulisi erimielisyyttä voitaisiin se ratkoa kansainvälisessä tuomioistuimessa. Ratkoisiko kansainvälinen tuomioistuin siis, mikä on tai ei ole epäsiiveellistä ja mitkä edellytykset sillä olisi tällainen ratkaisu tehdä?²⁴³

238 Reply of the Government of Sweden to the Questionnaire, 25.8.1923, 10/S.IV/15/UM; ASK 1, 1925, 524.

239 Rikoslaki 39/1889 alkuperäisenä, Finlex.fi; laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 23/1927, finlex.fi; Laki rikoslain muuttamisesta 653/1998, Finlex.fi.

240 Actes de la Conférence, Dullaert, 1.9.1923, s. 33, 10/S.IV/15/UM.

241 Van Hamel Suomen ulkoministerille, 27.11.1924, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton juridisen osaston johtaja Suomen ulkoministerille, 18.11.1926, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton juridisen osaston johtaja Suomen ulkoministerille, 7.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Kansainliitto Suomen ulkoministeriölle, 29.8.1929, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton juridisen osaston johtaja Suomen ulkoministerille, 1.10.1929, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton juridinen neuvonantaja ulkoministeriölle, 26.5.1937, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton juridisen osaston johtaja Suomen ulkoministerille, 21.5.1940, 10/S.IV/15/UM; Kansainliiton juridisen osaston johtaja Suomen ulkoministerille, 12.10.1932, 10/S.IV/15/UM.

242 *Résumé des rapports annuels pour 1931, élaboré par le secrétariat*, 15.1.1933, s. 37, 10/S.IV/15/UM.

243 Suomen ulkomaanedustustojen raportit, 1923, Pariisi, 387, Ulkoministeriön historiallinen raporttiarkisto.

3.3. Aborttiin ja ehkäisyn käyttöön yllyttäminen ei välttämättä ollut epäsideellistä julkaisemista

Epäsideellisen määritelmää voidaan lähestyä myös sitä kautta, mitä ainakaan ei pidetty epäsideellisenä. Niinpä kerron tästä konferenssin torjumasta ehdotuksesta. Samalla tulee esiin myös tutkitun aikakauden eroja nykyiseen, koska samanlaista ehdotusta tuskin enää tehtäisiin, ainakaan ranskalaisten toimesta.

Ranskalaiset ehdottivat konferenssille viidennessä istunnossa artiklaa 1a. Aiheesta oli keskusteltu myös 1910 järjestetyssä konferenssissa, johon kukaan muu edustajista kuin Hennequin ei ollut henkilökohtaisesti osallistunut.²⁴⁴ Ranskalaisten ehdottamassa artiklassa 1a aborttiin tai ehkäisyn käyttöön kehottava aineisto samaistettiin epäsideellisiin julkaisuihin ja niistä haluttiin langettaa sama rangaistus. Kirjat, kirjoitukset, tulosteet, piirroksot, veistokset, maalaukset, kuvat, valokuvat ja videot haluttiin kieltää, samoin kuin abortin suorittamisessa käytetyt lääkkeet ja muu välineistö sekä ehkäisyvälineet - ainakin joissain tapauksissa.²⁴⁵ Pöytäkirjojen perusteella edustajilla olikin toisistaan poikkeavia käsityksiä siitä, saiko ehkäisyä ehdotetun artiklan mukaan käyttää ja jos sai, millä ehdoin.

Hennequin kertoi Bodkinin ilmoittaneen jo komiteassa, etteivät britit tulisi hyväksymään ehdotusta. Hennequinin mukaan tässä oltiin menossa yhä huonompaan suuntaan. Tähän liittyi suorastaan irstasta kirjallisuutta. Hänellä oli hallussaan lista teoksista, joiden nimiä hän ei halunnut lukea sekä maista, joita ei myöskään halunnut mainita. Hennequinin mukaan kyse oli erittäin vaarallisesta ja pornografisesta aineistosta. Paitsi että ehkäisypropagandaan Hennequinin mielestä liittyi paljon epäsideellisuutta, siihen liittyi myös kaupallisuutta, joka ei ollut hänen mielestään yhtään sen kunniaakkaampaa. Hennequin mainitsi vastustuksen, jonka mukaan abortit ja ehkäisy eivät suoraan liittyneet epäsideellisiin julkaisuihin. Hennequinin mielestä ehkäisy oli helpompi rinnastaa epäsideellisiin julkaisuihin, koska aborttia pidettiin yleisesti kaikkialla paljon vakavampana rikoksena. Belgian lainsäädännössä sekä aborteista että ehkäisystä säädettiin kuitenkin törkeitä moraalirikoksia koskevassa laissa ja myös Ranskassa oli tähän liittyen vuonna 1920 säädetty laki, jota valmisteltiin kymmenen vuotta. Myös USA:ssa ja Kuubassa oli Hennequinin mukaan voimassa ehkäisyn kieltävä laki mutta kaikissa maissa sitä ei ollut ja hän tiesi aiheen jakavan voimakkaasti mielipiteitä.²⁴⁶

244 Ibid., 387-388.

245 Suomen ulkomaanedustustojen raportit, 1923, Pariisi, 387-388, Ulkoministeriön historiallinen raporttiarkisto; Actes de la Conférence, Puheenjohtaja, 5.9.1923, s. 52, 10/S.IV/15/UM.

246 Actes de la Conférence, Hennequin, 5.9.1923, s. 52-53, 10/S.IV/15/UM.

Alankomaalainen De Graaf oli ymmärtänyt, että vain epäsideellisestä ehkäisypropagandasta rangaistaisiin mutta jokainen oli silti vapaa käyttämään ehkäisyä. Hän ilmoitti siksi tukevansa Hennequinin ehdotusta. Hän perusteli kantaansa sillä, ettei aikaisempi pelko siitä, että ehkäisyn käytöstä rangaistaisiin kaikissa tapauksissa, ollut toteutunut. Hänen käsityksensä mukaan epäsideellinen ehkäisypropaganda oli helppo erottaa tieteellisestä keskustelusta, jotka hän ymmärsi jäävän sallituiksi.²⁴⁷

Bodkinin mielestä asiasta voitiin päättää kansallisesti, eikä Hennequinin ehdotusta tarvittu. Epäsideellisestä ehkäisypropagandasta voitiin rangaista artiklan 1 perusteellakin. Hän kuitenkin pelkäsi kaiken ehkäisyä koskevan keskustelun käyvän rangaistavaksi, jos Hennequinin ehdotus hyväksyttäisiin, eikä siksi kannattanut sitä. Aborttia hän uskoi kaikkien sivistyneiden maiden joka tapauksessa pitävän tuomittavana rikoksena.²⁴⁸

Hennequinin mukaan hänen hallituksensa ei halunnut päättää yksilöiden ehkäisyn käytöstä. Saattoi nimittäin olla ehkäisyn käytön oikeuttavia tilanteita. Hyväksyttäviltä vaikuttavat filosofiset ja psykologiset teesit ehkäisyn käytön puolesta saattoivat kuitenkin huolellisemmassa tarkastelussa paljastua kaupallisiin ja moraalittomiin teeseihin perustuviksi. Hennequin oli huolissaan siitä, että perheinstituutiota vastaan oli hyökätty, kun ihmiset eivät enää joutuneet vastuuseen sukupuoliyhteydestään ja vetosi 1700-luvulla eläneeseen pastoriin, joka oli kehottanut aviopareja noudattamaan varovaisuussyistä pidättyvyyttä. Luonnonlakeja ja avioliiton pyhyyttä oli rikottu, kun ihmiset eivät enää joutuneet vastuuseen, vaikka eivät pidättäytyneetkään. Bodkinin keskustelun kuluessa mainitsema mielipiteiden jakautuminen oli Hennequinin mielestä todiste siitä, kuinka moraalittomalle tielle oli lähdetty ja kuinka laajaksi ongelma oli päässyt leviämään. Brittiedustaja ei uskonut, että laki, joka Ranskassa säädettiin prostituution vuoksi voisi mennä läpi. Kun epäsideellisyttä ei ollut pidetty epäsideellisytenä oli jouduttu niin kamalaan tilanteeseen, että naisia yllytettiin tekemään abortteja. Hennequinkin kuitenkin piti itsestään selvänä, että abortti ja siihen yllyttäminen oli kaikkialla maailmassa niin vakava rikos, ettei abortin kytkeminen epäsideellisiin julkaisuihin ollut tarpeen, jotta abortti pysyisi rikoksena. Myös Sokal ihmetteli, miksi abortti, joka oli kaikkialla maailmassa rangaistava rikos, edes otettiin puheeksi.²⁴⁹

Uruguayta edustanut Medina ehdotti asian siirtämistä erilliseen lisäpöytäkirjaan, jonka asiaa kannattavat voisivat allekirjoittaa. Useat edustajat tekivät sitten ehdotuksia. Sokal ehdotti hallitusten konsultointia sähköisesti lisäohjeiden saamiseksi. Beguin ehdotti uutta

247 Ibid., De Graaf, 5.9.1923, s. 53, 10/S.IV/15/UM.

248 Ibid., Bodkin, 5.9.1923, s. 53-54, 10/S.IV/15/UM.

249 Ibid., Hennequin, Sokal, 5.9.1923, s. 54-55, 10/S.IV/15/UM.

Kansainliiton toteuttamaa kyselyä. Haitia edustanut Bonamy ehdotti sopimukseen lisäystä, jonka mukaan kukin maa määritteli epäsiveellisen kansallisesti. Espanjaa edustanut De Palasios ja Bodkin kuitenkin vastustivat sitä. De Palasiosin mukaan määritelmä kuului tuomioistuimille ja Bodkinin mukaan epäsiveellistä oli mahdoton määrittää. Palasios ehdotti ranskan ehdotusta koskevaa lisäsopimusta. Bodkin ehdotti liiteasiakirjaa. Liettuaa edustanut Jonynas ehdotti, että asiaan palattaisiin seuraavana vuonna ja se valmisteltaisiin siihen mennessä paremmin.²⁵⁰

Lopulta päätöspöytäkirjaan kirjattiin, että enemmistö konferenssi edustajista ei pitänyt mahdollisena sisällyttää sopimukseen ranskalaisten ehdotusta abortteja ja ehkäisyä koskevasta propagandasta. Kysymystä pidettiin herkkänä, ei riittävän läheisesti konferenssin aiheeseen liittyvänä ja sellaisena, johon edustajat eivät olleet valmistautuneet. Kysymys oli liian laaja tässä yhteydessä läpikäytäväksi, mutta edustajat tunnistivat sen moraalisen ja sosiaalisen painoarvon. Konferenssissa oli ilmaistu toive, että jonakin päivänä voitaisiin muodostaa puolustusliitto myös tätä sosiaalista uhkaa vastaan. Edellinen konferenssi oli antanut siitä lausunnon, jonka mukaan kaikki edustajat olivat halunneet kiinnittää huomiota alhaiseen propagandaan, joka uhkasi kansakuntien elämän lähdeä. Iso-Britannian ja Australian edustajat eivät kuitenkaan toivoneet asiaa koskevaa kansainvälistä sopimusta. Jos propaganda oli epäsiveellistä, voitaisiin soveltaa käsillä olevan sopimuksen artiklaa 1.²⁵¹

Myöhemmin ehkäisyn käyttö, madaltunut syntyvyys ja abortit tulivat esiin myös kahdessa Suomen eduskunnalle jätetyssä toivomusaloitteessa, joista myöhemmässä abortit kytkettiin samaan toista maailman sotaa seuranneeseen moraalittomuuden hyökyaaltoon, johon kuuluivat myös juoppous, sukupuolitaudit ja rikollisuus.²⁵² Aloitteessa ei suoraan nimetä syyllisiä. Kuitenkin esimerkiksi myöhemmin aikakauden naiskirjailijoita tutkinut Mikko Kempainen kertoo, että siveettömyyssyytteen kohteena oli usein työväki.²⁵³ Riikka Suomisen mukaan työväki oli Ruotsissa puolustanut ehkäisyn käyttöään köyhyydeltä suojautumisenä.²⁵⁴ Työväenliikkeeseen kytkeytynyt mutta usein toisten sosialistien karttama A. F. Tanner oli myös Suomessa jo 1909 julkaissut aiheesta huumorilla höystetyn kirjan, jossa tuo esiin aikanaan provosoivina koettuja ehkäisyä puoltavia mielipiteitään.²⁵⁵ 1950-60-

250 Ibid., Medina, Sokal, Beguin, Bonamy, De Palasios, Bodkin, Jonynas, 5.9.1923, s. 54-57, 10/S.IV/15/UM.

251 Final Act, 5, 10/S.IV/15/UM. Ulkoministeriön, Kansainliiton sosiaalikysymyksiä koskevista kansioista löytyy myös avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia koskeva kansio, (4/S.IV/15/UM.) josta ehkä löytyisi lisätietoa. Signumluettelo, s.30.

252 Liitteet I-XII, 1931, 161-162; Liitteet I-XII, 1947, 428-429.

253 Kempainen 2020, 98, 119.

254 Suominen 2021, 107.

255 Kempainen 2020, 121-122; Tanner 1909. Tannerin teoksen vuoden 1911 kolmas laajennettu painos on kuitenkin helpommin myös digitaalisesti saatavilla.

lukujen abortteja tutkineen Miina Keski-Petäjän mukaan silloisia abortin hakijoita yhdisti matala koulutustaso ja vaatimaton sosiaalinen tausta. He tulivat lähes poikkeuksetta joko työläis- tai maalaisperheistä ja perustelivat toivettaan usein miestensä käytöksellä, johon saattoi kuulua liiallista alkoholin käyttöä, rikollisuutta ja perheen laiminlyöntiä.²⁵⁶ Lienee tuskin kohtuutonta olettaa tilanteen olleen pitkälti samantyyppinen myös 1920-luvulla.

Tulkitsen itse asian niin, että ehkäisyllä, aborteilla ja epäsiiveellisillä julkaisuilla on tutkitulla ajanjaksolla mielletty olevan sellainen yhteys, että kaikki on luettu samantyyppiseen epäsiiveelliseen elämäntapaan kuuluviksi ongelmiksi. Edellä sanotun perusteella vaikuttaisi myös, että Hennequinin puheita on voitu pitää konservatiivisina jo omana aikanaan, vaikkei yhtä konservatiivisina kuin nyt, sata vuotta myöhemmin.

3.4. Konferenssi torjui myös rikoksen yrityksestä ja valmistelusta rankaisemisen

Konferenssin kuudennen istunnon aluksi yritettiin ehdottaa artiklaa, joka olisi kriminalisoinut ensimmässä artiklassa määritetyn rikoksen yrityksen tai lain sallimissa rajoissa sen valmistelun.²⁵⁷ Tämä oli Bodkinin tekemä ehdotus, jota toisten edustajien oli aluksi vaikea ymmärtää.

Hennequin oli jo aikaisemmin ihmetellyt, mentiinkö ehdotuksissa tässä kohden liian pitkälle ja nyt Belgian ja Sveitsin edustajat liittyivät epäilijöihin kysymällä, menikö tämä jo typeryyksiin. Ensimmäisessä artiklassahan oli lueteltu valtava määrä erilaisia tekemuotoja, eikä kyse kai ollut mistään vakavasta rikoksesta. Rikoksen yrityksestä ja valmistelusta säädettiin lievempi rangaistus kuin itse rikoksesta. Haluttiinko nyt rangaista lyijykynän ostamisesta epäsiiveellistä piirrosta varten? Dullaertin mielestä edes aseiden ostosta murhan tekemistä varten ei voinut rangaista ketään, saati siitä, että vuokrasi asuntoa epäsiiveellisten julkaisujen kauppaamista varten. Beguinin mukaan teksti oli sama kuin 18.10.1921 tehdyssä sopimuksessa naisten ja lasten myynnin estämiseksi mutta miten rikokset muistuttivat toisiaan? Naisten myymisessä oli Beguinin käsityksen mukaan kyse järjestäytyneestä ja erittäin hyvin suunnitellusta rikollisuudesta.²⁵⁸ Rikosten toteuttamiseen tarvittiin kokonainen organisaatio. Siksi tällaisen rikoksen kohdalla oli tehty harvinainen poikkeus, niin että rikoksen yrityksestä ja valmistelustakin rangaistiin. Beguin ei nähnyt rikosten välillä

256 Keski-Petäjä 2015, 214-218.

257 Actes de la Conférence, Puheenjohtaja, 5.9.1923, s. 58, 10/S.IV/15/UM.

258 kuitenkin esim. myöhemmin varsin tunnettu Linda Lovelacen tapaus Mike Mc Gradyn kertomana kirjassa *Ordeal* (1980) ei ollut ollenkaan tällainen. Lovelace kertoi silloisen avopuolisonsa suorittaneen rikoksen yksin ja on vaikea kuvitella, miksi samanlainen menettely ei aikaisemmin olisi ollut mahdollinen.

vastaavuutta ja Hennquinkin jakoi edellisten puhujien käsitykset ja ilmoitti äänestävänsä vastaan.²⁵⁹

Bodkin selitti, että Englannissa tällaista lakia oli sovellettu ongelmitta. Kyse oli esimerkiksi siitä, että epäsiiveellistä elokuvaa ollaan kuvaamassa mutta se ei vielä ole ehtinyt levitykseen. Eikö sivistyneessä maassa saatu rangaista ihmistä, jonka poliisi tavoitti tästä tilanteesta? Pitikö tapaus todella jättää huomiotta? Ehdotuksessa oli käytetty ilmausta laillisissa rajoissa, joka oli peräisin Ranskan rikoslainsäädännön soveltamisesta naisten ja lasten kaupan torjumiseen. Jos lain säätäjä tarvitsi tällaista apua Ranskan kaltaisessa maassa tilanne voisi oletettavasti olla sama muissakin maissa. Kun naisia myytiin, voitiin osallisia rangaista junalipun ostamisesta kaupan kohteena olevalle naiselle, silloin kun lipun ostaminen oli keskeistä rikoksen mahdollistamiseksi. Vaikka junalippujen ostaminen tavallisesti oli laillista ja hyväksyttävää, orjakaupan kohdalla siitä kuitenkin tuli osa rikosta. Kyse oli Englannin laissa keskeisestä työkalusta, jolla ehkäistiin rankaisemattomuutta monimutkaisissa rikoskokonaisuuksissa.

De Graafin mukaan tässä oli nyt ongelmana, etteivät edustajat tunteneet sitä kauheaa maailmaa, jossa epäsiiveellisiä julkaisuja kaupattiin. De Graaf itse koki naisten- ja lastensuojelujärjestön jäsenenä olevansa siitä liiankin tietoinen. Jos ihmiskeho haluttiin kuvata tieteellistä tarkoitusta varten, siinä ei ollut mitään rikollista. Mutta jos kuva otettiin moraalittomasta syystä levitykseen, siitä tuli rikos.²⁶⁰ Ehdotus kuitenkin hävisi äänestyksen luvuin 9-5.²⁶¹

3.5. Konferenssi sopii toimintamalleista rajat ylittävän rikollisuuden kohdalla

Sopimuksessa oli muutama kohta, joilla pyrittiin valmistautumaan tilanteisiin, joissa jonkun maan kansalainen syyllistyi rikokseen ulkomailla tai epäsiiveellisiä julkaisuja oli kuljetettu maasta toiseen, niin että yhden maan viranomaiset eivät ehkä saisi ainakaan kaikkia syyllisiä, ainakaan kaikista rikkomuksista tuomituiksi.

Artiklassa 2 oli kyse siitä, voitiinko henkilö tuomita rikoksista vain siinä maassa, jossa rikos tai sen osa oli tehty vai myös rikoksen tekijän kotimaassa silloin kun hän oli tehnyt rikoksensa ulkomailla mutta hänet löydettiin kotimaastaan. Kaikkien oli kuitenkin sitouduttava non bis in idem-periaatteeseen, niin että samasta teosta sai tuomion, langettavan tai vapauttavan, vain

259 Actes de la Conférence, Hennequin, 1.9.1923, s. 45, Dullaert, Beguin, Hennequin, 5.9.1923, s. 58-59, 10/S.IV/15/UM.

260 Ibid., Bodkin, De Graaf, 5.9.1923, s. 59-60, 10/S.IV/15/UM.

261 Ibid., 5.9.1923, s. 61, 10/S.IV/15/UM.

kerran muuten kuin poikkeustapauksissa.²⁶² Tästä kehkeytyi erimielisyyttä pitkälti siitä syystä, että vaadittu uudistus oli joidenkin maiden oikeusjärjestelmässä toisia helpommin toteutettavissa. Artiklan kannattajat vetosivat nykyaikaisuuteen, tehokkuuteen ja Sveitsistä saatuihin rohkaiseviin kokemuksiin. He pelkäsivät rankaisemattomuutta ja sitä etteivät lait riittäisi ehkäisemään epäsiveellisten julkaisujen levitystä. Artiklaa vastustaneisiin britteihin yritettiin vedota sanomalla, että he olivat ennenkin tehneet poikkeuksia lainsäädäntönsä.²⁶³

Konferenssin liitteistä löytyy brittien laatima muistio, jossa britit selittivät olevansa huolissaan siitä, että epäsiveellisiä julkaisuja valmistettiin hyvinkin suuria määriä yhdessä maassa mutta myytiin toisessa ja eri henkilön toimesta. Tällaiset välittäjät käsittelivät yleensä pienempiä määriä julkaisuja, kuin tuottajat, joita britit kutsuivat tukkukauppiiksi. Näin meneteltiin, jotta laitton liiketoiminta saatiin jatkumaan, vaikka välittäjä saataisiinkin kiinni. Tukkauppias vain myi julkaisunsa toiselle välittäjälle. Julkaiseminen loppuisi vasta, jos tukkauppias saataisiin kiinni.²⁶⁴ Brittiedustuston asiantuntijajäsen Harris piti väärinkäsityksenä sitä, että sopimus menettäisi arvonsa ilman kaksoisrangaistavuutta käsittelevää artiklaa 2. Hän ei ollut havainnut artiklan 2 olevan erityisen hyödyllinen kenellekään perehtyessään muutaman kuluneen vuoden aikana useampaan sataan tapaukseen. Harrisin mielestä keskeisempää oli, että kaikki maat rankaisivat omalla alueellaan tapahtuvista rikoksista ja tietojen vaihto oli tehokasta, niin että viranomaiset auttoivat toisiaan saamaan kunkin alueella toimivat syylliset kiinni. Syyllisiä oli kaksi tuottaja ja agentti, josta yleensä vain agentti saatiin kiinni. Brittien mielestä olisi valitettavaa, jos sopimukseen liittyisi paljon varauksia.²⁶⁵ Intialainen varapuheenjohtaja yritti tehdä oman ratkaisuehdotuksensa, joka kuitenkin tyrmättiin. Belgian edustaja kysyi, oliko koskaan nähty maata, jossa tuomioistuin noudatti toisen maan rikoslakia. Se loukkasi valtion suvereniteettia. Entä ne Lähi-idän maat, joissa langetettiin vieläkin raipparangaistuksia? Määräisikö ranskalainen tai belgialainen tuomioistuin teloituksesta tällaisen maan lakien mukaan? Miten tuomarit soveltaisivat lakeja, joita eivät kunnolla tunne. Ehdotusta ei Dullaertin mukaan voinut ottaa vakavasti.²⁶⁶ Kiinalainen Wang-Tseng-Sze teki ehdotuksen, jonka mukaan artiklaan 2 lisättäisiin muotoilu: *sikäli kun kunkin maan lainsäädäntö sen sallii* ja ehdotusta selvittämään perustettiin Uruguayn edustajan ehdotuksesta komitea, jonka muokkaamana ehdotus

262 Artikla II, Valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi.

263 Actes de la Conférence, Hennequin, 31.8.1923, s. 27, Beguin, 1.9.1923, s. 29-30, Hennequin, 1.9.1923, s. 32, Cavazzoni, 1.9.1923, s. 33, 10/S.IV/15/UM.

264 Ibid., Annexe 2, *Note et projet de convention internationale présentés par le délégué de l'Empire Britannique*, s.102-103, 10/S.IV/15/UM.

265 Ibid., Harris, 1.9.1923, s. 36-37, 10/S.IV/15/UM.

266 Ibid., Pattani, Dullaert, 1.9.1923, s. 30, 33, 10/S.IV/15/UM.

myöhemmin hyväksyttiin.²⁶⁷ Myös päätöspöytäkirjaan tehtiin kirjaus, jossa selvitettiin, mitä non bis in idem -periaatteella tarkoitettiin.²⁶⁸

Sopimuksessa oli tarpeen säätää myös virka-apupyynnöistä, jotka saattoivat tapahtua suoraan lainopillisten viranomaisten välillä tai pyynnön vastaanottavan maan diplomaattisen tai konsuliedustajan kautta. Kukin sopimuspuolen tuli ilmoittaa kullekin toiselle sopimuspuolelle osoitetulla viestillä, minkä edellä mainituista siirtotavoista se hyväksyi kyseiseen valtioon nähden. Kaikki ongelmat, jotka saattaisivat syntyä lainopillisten viranomaisten tai konsuliedustajien kautta toimitetuissa pyynnöissä, ratkaistaisiin diplomaattista tietä. Myös siitä millä kielellä toimitettiin, oli tarpeen säätää. Oikeusapupyynnön täytäntöönpanon tuli aina olla maksuton. Pykälään tehtiin vielä amerikkalaisen Magruderin ehdotuksesta lisäys, jonka mukaan artiklan mitään kohtaa ei voida tulkita siten, että se velvoittaisi sopimuspuolia sallimaan poikkeamista todistamismenettelyä rikosprosessissa koskevista laeistaan.²⁶⁹

Kuudennen artiklan mukaan sopimuspuolten tuli ilmoittaa toisilleen vuonna 1910 sovitulla tavalla, silloin kun epäiltiin että toisen sopimuspuolen alueelta oli tuotu maahan epäsiiveellistä esineistöä, jota epäiltiin tässä maassa valmistetuiksi. Silloin viranomaiset voisivat toisessa maassa ryhtyä asianmukaisiin toimiin.²⁷⁰ Artikla hyväksyttiin kuudennessa istunnossa keskusteluita.²⁷¹

3.6. Suurin osa konferenssissa edustetuista maista suostuu muuttamaan lakejaan

Sopimuksessa oli artikla, jonka mukaan sopimusvaltioiden tuli sitoutua ehdottamaan lainsäätäjilleen lakimuutoksia, jos sopimusmaan lait eivät ennestään täyttäneet nyt solmittavan kansainvälisen sopimuksen vaatimuksia.²⁷² Konferenssia edeltäneissä kyselyvastauksissa Belgia oli epäillyt voisiko hyväksyä sopimusluonnosta, koska ei ollut vakuuttunut kaikkien siinä lueteltujen tekojen olevan rikoksia.²⁷³ Vähemmän epäluuloinen Sveitsi oli pyytänyt erilaisten tekojen vakavuuden määrittelyä ja Puola jäsenmaille omaa harkintavaltaa.²⁷⁴

267 Actes de la Conférence, Wang-Tseng-Sze, Medina, puheenjohtaja, 1.9.1923, s. 23, 35, 37-38, Puheenjohtaja, 5.9.1923, s. 61-62, 10/S.IV/15/UM.

268 Final Act, 3, 10/S.IV/15/UM.

269 Actes de la Conférence, Magruder, 5.9.1923, s. 63-64, 10/S.IV/15/UM; Artikla III, Valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi.

270 Artikla VI, Valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi.

271 Actes de la Conférence, 5.9.1923, s. 64, 10/S.IV/15/UM.

272 Artikla IV, Valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi.

273 Réponse du Gouvernement Belge, 10/S.IV/15/UM.

274 Réponse du Gouvernement de la Suisse, (päiväämätön), 10/S.IV/15/UM; Réponse de la Pologne, 31.5.1923, 10/S.IV/15/UM.

Itse konferenssissa kyseistä artiklaa päästiin käsittelemään vasta kuudennessa istunnossa.²⁷⁵ Aikaisemmissa istunnoissa keskustelu oli pyörinyt ensimmäisen ja toisen artiklan ympärillä.

²⁷⁶ Kuudennessakin istunnossa artiklaa koskevaa keskustelua löytyy vain reilun sivun mittainen katkelma. Siinä ruotsalainen Oesten Unden sanoi, että joutuu tekemään varauksen tähän artiklaan, koska Ruotsissa lehdistölaki, jonka piiriin kaikki mahdolliset tulosteet kuuluivat, oli osa perustuslakia, joten sen muuttaminen oli vaikeaa. Parlamentin tuli hyväksyä laki kahdesti, niin että välissä oli pidetty vaalit.²⁷⁷ Kansainliiton lähettämään kyselyyn ruotsalaiset olivat myös vastanneet, ettei mikään artiklassa 1 määritetyistä teoista ollut ruotsin lain mukaan rikos.²⁷⁸ Lopulta ruotsalaiset jäivätkin kokonaan sopimuksen ulkopuolelle.²⁷⁹

Tanskalainen Oldenburg ilmoitti vastaavasta varauksesta vedoten keskeneräiseen rikoslain uudistukseen. Kaikki artiklassa 1 luetellut teot eivät vanhastaan olleet Tanskassa rangaistavia. Päätösistunnossa Oldenburg ilmoitti tanskalaisten rankaisevan artiklassa 1 luetelluista teosta vain silloin, kun ne olivat myös tanskalaisen rikoslain mukaan rangaistavia.²⁸⁰

Myös japanilaiset käyttivät puheenvuoron. He olivat konferenssin kolmannessa istunnossa ilmoittaneet liittyvänsä vuonna 1910 Pariisissa tehtyyn sopimukseen.²⁸¹ Matsudan mukaan myös nyt käsittelyssä oleva uusi sopimus oli hyvinkin kannatettava mutta vain rikoslain muuttaminen ei riittäisi, vaan useita muitakin lakeja tuli päivittää. Tarkoitusta varten olikin nimitetty riippumaton työryhmä, jonka työ oli kesken, eikä hallitus tietenkään saanut puuttua siihen. Eihän työryhmä sitten enää olisi riippumaton. Tästä syystä japanilaiset joutuivat konferenssin päätteeksi tekemään sopimukseen varauksen.²⁸² Japanilaiset vastasivat Kansainliiton vuonna 1922 toimittamaan kyselyyn vasta konferenssin kuudennen istunnon jälkeen, joskaan eivät suoraan yhteenkään kysymykseen. Japani kuitenkin kertoi sopimusluonnoksen vastaavan hyvin Japanissa jo saavutettua tilannetta ja selvitti sen jälkeen seikkaperäisesti monia epäsiiveellisten julkaisujen leviämisen ehkäisemiseksi säädettyjä lakejaan.²⁸³

275 Actes de la Conférence, puheenjohtaja, 5.9.1923 s. 62, 10/S.IV/15/UM.

276 Ibid., 31.8-5.9.1923 s. 8-58, 10/S.IV/15/UM

277 Ibid., Oesten Unden, 5.9.1923 s. 62, 10/S.IV/15/UM

278 Reply of the Government of Sweden to the Questionnaire, 25.8.1923, 10/S.IV/15/UM.

279 International convention for the Suppression of the Circulation and Traffic in Obscene Publications, s. 5-7, 10/S.IV/15/UM.

280 Actes de la Conférence, Oldenburg, 5.9.1923 s. 62, Oldenburg, 12.9.1923, s. 92, 10/S.IV/15/UM.

281 Ibid., Puheenjohtaja, 1.9.1923 s. 28-29, 10/S.IV/15/UM.

282 Ibid., Matsuda, 5.9.1923 s. 62-63, Matsuda, 12.9.1923, 92, 10/S.IV/15/UM.

283 Questionnaire to be Sent by the Secretariat Together with the Draft Convention of 1910, to All States, 10/S.IV/15/UM; Japan's Reply to the Questionnaire, 6.9.1923, 10/S.IV/15/UM.

Ulkoministeriö sai ilmoituksen Japanin liittymisestä Pariisissa 1910 tehtyyn sopimukseen Ranskan ulkoministeriön 27.11.1925 Carl Enckellille osoittamasta kirjeestä.²⁸⁴ Kirjeen liitteessä näkyy myös jälleen yhteys naisten ja lasten kaupan ehkäisemiseksi tehtyihin sopimuksiin. Liitteessä kerrotaan, että Japani liittyi samalla vuonna 1904 tehtyyn sopimukseen ja määrittäi täysi-ikäisyyden rajan 18 vuoteen. Japanin rikoslain mukaan henkilö, joka vietti tai kaappasi naisen tai alaikäisen tytön saattaakseen hänet, suomalaista aikalaista sanamuotoa lainaten, haureuden välikappaleeksi²⁸⁵, voitiin tuomita pakkotyöhön tai 500 jenin sakkoihin. Laissa oli törkeysluokitus, jonka mukaan lievemmästä rikoksesta annettiin 3 kuukaudesta 3 vuoteen kestävä pakkotyötuomio ja vakavammasta vuodesta kymmeneen vuotta pakkotyötä ja myös avunanto rikokseen oli rangaistavaa.²⁸⁶ Käsitellyssä olleen vuonna 1923 tehdyn sopimuksen Japani ratifioi 13.3.1936 ja niillä ehdoilla, ettei Japanin allekirjoitus sitonut Formosaa, Koreaa, vuokrattua Kvantungin aluetta, eikä myöskään Karafutoa tai Japanin mandaattialueita. Sopimuksen 15 artiklan määräykset eivät myöskään vaikuttaneet Japanin oikeusvallan toteuttamiin toimiin sovellettaessa Japanin lakeja ja asetuksia.²⁸⁷ Mainittakoon että, Japani sai myöhemmin huonon maineen siirtomaaisäntänä. Esimerkiksi Susan Brownmiller kirjoitti myöhemmin Japanin harjoittamasta poikkeuksellisen raa'asta hirmuvallasta toisen maailmansodan aikaan vallatussa Nanjingissa.²⁸⁸

284 Ranskan ulkoministeriö Enckellille, 27.11.1925, 10/S.IV/15/UM.

285 Naisen tai lapsen saattaminen haureuden välikappaleeksi mainitaan esim. ASK 1, 1925, 519 ja alkuperäisen rikoslain 9§ luvussa 20, Finlex.fi.

286 K. Ishii Ranskan ulkoministerille ja liite: *Japanin rikoslaki*, 20.10.1925, 10/S.IV/15/UM.

287 Kansainliiton sihteeristön juridinen neuvonantaja pääsihteerin puolesta Suomen ulkoministerille, 27.5.1936, 10/S.IV/15/UM.

288 Brownmiller 1993,56-64.

4. Sopimuksen voimaansaattaminen ja valvonta Suomessa

Arkistoon talletetusta kirjeenvaihdosta ilmenee, että Bulgaria oli ratifioinut epäsiiveellisiä julkaisuja koskevan kansainvälisen sopimuksen 1.7.1924 ja Italia 8.7.1924, josta 30 päivän kuluttua sopimus astuisi myös 11 artiklan mukaan kansainvälisesti voimaan.²⁸⁹ Niinpä Eric Drummond lähetti samana päivänä Suomen ulkoministerille kirjeen, jossa muistutti sopimuksen ratifioinnista 8. artiklan mukaan.²⁹⁰

Enckell oli konferenssista kirjoittamansa raportin lopuksi pyytänyt valtakirjaa sopimuksen ja sen liitteenä olevan päätöspöytäkirjan allekirjoittamiseen perustellen sen tarvetta toivomuksellaan, että Suomi sekä teoriassa että käytännössä pyrki tehokkaasti torjumaan pornografisten teosten kautta tapahtuvaa ihmiskunnan riistämistä. Hän oli kertonut allekirjoituksen määräajan olevan 31.3.1924.²⁹¹ Vähän ajan kuluttua Enckell kuitenkin itse kirjoitti pyytämänsä valtakirjan Urho Toivolalle presidentin annettua valtuutuksensa valtioneuvostossa tapahtuneessa esittelyssä. Toivolan informointi annettiin ulkoministeriön tehtäväksi ja Drummondille lähetettiin viikkoa myöhemmin kirje, jossa hänelle kerrottiin Suomen hallituksen valtuuttaneen Toivolan allekirjoittamaan sopimuksen.²⁹² Puolueisiin sitoutumaton virkamies Carl Enckell oli 18.1.1924 aloittanut neljännen kerran ulkoministerinä Cajanderin toisessa hallituksessa.²⁹³

Harri Sallisen mukaan suomalaisten tehtävät Kansainliitossa pyörivät samoissa käsissä, vaikka Suomen edustamisesta, valtuuskuntien kokoonpanosta ja varsinkin puheenjohtajan paikasta käytiin kovaa kädenvääntöä. Alkuun Suomen edustus henkilöityi Carl Enckelliin. Sallisen mukaan eduskunta halusi tärkeisiin kokouksiin painoarvoltaan riittävän poliittisia ja eduskunnan luottamusta nauttivia edustajia. Valtuuskunnan puheenjohtajana toimi usein kulloinenkin ulkoministeri, niin että paikanpäällä ollut pysyvä edustaja joutui tyytymään kakkosmiehen paikkaan. Ulkoministerinä toimivat vuorollaan Carl Enckell, Rudolf Holsti, J. H. Vennola, Hjalmar Proncopé, Karl Idman, E. N. Setälä, Väinö Voionmaa ja A.S. Yrjö-Koskinen. Kun yksi oli ministerinä muut toimivat muissa keskeisissä ulkopoliittisissa ja

289 Van Hamel Suomen ulkoministerille, 11.7.1924, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Suomen ulkoministerille, 1.8.1924, 10/S.IV/15/UM; Artikla XI, Valtiosopimus 13/1927, 12.9.1923, Finlex.fi.

290 Drummond Suomen ulkoministerille 8.7.1924, 10/S.IV/15/UM.

291 Suomen ulkomaanedustustojen raportit, 1923, Pariisi, 390, Ulkoministeriön historiallinen raporttiarkisto.

292 Ministeri C. Enckell ja osastopäällikkö G. Winckelman lähetystösihteeri Urho Toivolalle Geneveen, 29.2.1924, 10/S.IV/15/UM; Winckelman lähetystölle Pariisissa, 29.2.1924, 10/S.IV/15/UM; s.n. Drummondille, 6.3.1924, 10/S.IV/15/UM.

293 Enckell Carl Johan Alexis, Valtioneuvosto.fi. < <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/ministerit/-/min/carl-enckell> > [luettu 22.11.2023] Enckell toimi ulkoministerinä yhteensä kymmeneen eri otteeseen, lyhimmillään 12 päivää Castrenin hallituksessa 1919 ja pisimpään Pekkalan hallituksessa 1946-1948.

diplomaattisissa tehtävissä. Sallisen mukaan kyse oli nuoren valtion ulkoasiainhallinnon vakiintumattomuudesta. Varsinaista ammattidiplomaattien sukupolvea ei oltu ehditty kasvattaa. Kokousjärjestelyjä hoidettiin vielä niin, että muista pääkaupungeista saapuvia lähettäjiä saatettiin käyttää varsinaisten lähetettyjen valtuuskuntien ja pysyvien edustajien lisäksi. Pariisissa oleva suurlähettiläs toimi Suomen pysyvänä edustajana kansainliitossa vuoteen 1926 asti. Tuolloin Suomella ei ollut varsinaista edustustoa Genèveissä. Pariisiin lähetystön alainen sihteeri oli sijoitettu Genèveen. Suomen edustusto Sveitsiin perustettiin 1926 Berniin, jolloin tehtävää alkoi hoitaa Bernissä oleva *ministeri* vuoteen 1932 asti. Tämän jälkeen tehtävä siirtyi Genèveissä asemapaikkaa pitävälle *ministerille*. Pysyvän edustajan merkitys oli tilanteen mukaan vaihteleva.²⁹⁴

Toivola kirjoitti 31.3.1924 päivätyssä raportissaan allekirjoittaneensa sopimuksen saatuaan kirjeen, jossa ilmoitettiin presidentin hänet tähän valtuuttaneen. Hän kertoi allekirjoittaneensa sopimuksen 14.3.1924 mutta jättäneensä päätöspöytäkirjan allekirjoittamatta, koska toinen kappale sopimukseen kuuluneista päätöspöytäkirjoista oli jo tähän mennessä lähetetty Pariisiin, jonka konferenssi oli valinnut sen säilytyspaikaksi, eikä Genèveen jääneen kappaleen allekirjoittaminen ollut tullut kysymykseen.²⁹⁵ Ongelma johtui kaikeksi siitä, että ranskalaiset olivat Geneven konferenssissa protestoineet sekä tehtäviensä siirtämistä kansainliitolle että englannin kielen tuomista ranskankielen rinnalle ja heidät oli tässä yhteydessä suostuteltu hyväksymään uudet käytännöt tekemällä kaikkien muiden sopimuspuolten kannalta hankala erityisjärjestely, niin että yhtä todistusvoimaisia asiakirjoja säilytettiin sekä Genèveissä että Pariisissa.²⁹⁶

Kirjeitä ja sähkösanomia vaihdettiin tämän jälkeen Presidentti Ståhlbergin, H. J. Proncopén, lähetystöjen, ulkoministeriön ja kansainliiton välillä kunnes Hugo Valvanne saattoi ilmoittaa saaneensa asian järjestettyä niin, että ratifiointi hoidettiin pöytäkirjojen sijasta kirjeenvaihdolla. Ratifiointin katsottiin tapahtuneen 29.6.1925.²⁹⁷ Juridisen osaston johtaja Van Hamel oli ilmoittanut Valvanteelle asian olevan kunnossa ja tiedottavansa tästä muita

294 Sallinen 2017, 107-108. Vaikuttaisi, että sanaa ministeri on tutkittuna aikana käytetty nykyisestä poikkeavalla tavalla.

295 Toivolan raportti N:o 20, Genevestä v. 1924, s. 8, 10/S.IV/15/UM.

296 Actes de la Conférence, Hennequin, Bodkin, De Graaf, Dullaert, Beguin, Medina, Hudson, 5.9.1923, s. 64-71, Hennequin, Paranyai, Beguin, Bodkin, Match, Puheenjohtaja, 11.9.1923, 77-84, 10/S.IV/15/UM.

297 Presidentti Ståhlbergin ratifioimisasiakirja, 5.12.1924, 10/S.IV/15/UM; Proncopé lähetystölle Pariisissa, 7.2.1925, 10/S.IV/15/UM; Sähkösanoma ulkoministeriöltä Genèveen 22.6.1925, 10/S.IV/15/UM; Valvanne ulkoministeriölle, 23.6.1925, 10/S.IV/15/UM; Sähkösanoma ulkoministeriöstä Pariisiin lähetystölle, 25.6.1925, 10/S.IV/15/UM; Sähkösanoma Valvanteelta ulkoministeriölle, 25.6.1923, 10/S.IV/15/UM; Sähkösanoma Enckelliltä ulkoministeriöön Helsinkiin, 27.6.1925, 10/S.IV/15/UM; Valvanne ulkoministeriölle 3.7.1925, 10/S.IV/15/UM.

sopimuspuolia.²⁹⁸ Tähän mennessä sopimuksen oli ehtinyt Bulgarian ja Italian lisäksi ratifioida myös Siam, Espanja, Albania, Itävalta, Monaco ja Saksa.²⁹⁹

4.1. Lakia päästään lopulta säätämään 1925-1927

Epäsiveelliset julkaisut tulivat eduskunnassa käsittelyyn vuonna 1925.³⁰⁰ Silloin Kansainliiton kyselyyn vuonna 1923 vastannut Allan Serlachius suositteli yhdessä korkeimman oikeuden presidentti Grotenfeltin, kahdeksan muun oikeusneuvoksen, kolmen hovioikeudenneuvoksen ja kahden hovioikeuden asessorin kanssa niistä rankaisematta jättämistä, koska epäsiveellisen määritelmästä kiisteltiin.³⁰¹ Epäsiveellisen julkaisemisen valvonnalla saattoi siis olla vaikutusvaltainen mutta hiljainen oppositio.

Eduskunta ei kuitenkaan noudattanut neuvoa, eikä lakivaliokuntakaan sitä mietinnössään suosittanut. Säädös siis säilyi lähes samanlaisena kuin vuoden 1889 alkuperäisessä rikoslaisa. Nyt ei kuitenkaan enää puhuttu haureellisesta teosta, vaan sukupuolikuria ja säädyllisyyttä loukkaavasta teosta. Painotuotteet, kirjoitukset ja kuvalliset esitykset eivät myöskään enää loukanneet säädyllisyyttä ja siveyttä vaan sukupuolikuria tai säädyllisyyttä.³⁰²

Kaikki eduskunnan täysistunnoissa silloin käyty keskustelu liittyi muihin samassa yhteydessä käsiteltyihin asioihin.³⁰³ Muut asiat kuitenkin liittyivät valkoisen orjakaupan tai naisten ja lasten kaupan ehkäisemiseksi tehtyihin kansainvälisiin sopimuksiin, joiden vaatimuksia Suomen rikoslain 20. luku luvattomasta sekaannusta ja muusta haureudesta sekä 25. luku rikoksista toisen vapautta vastaan eivät kaikilta osin vastanneet.³⁰⁴ Lukua 20. on myöhemmin alettu kutsua seksuaalirikoslaki ja luvussa 25 on mm. vuodesta 2004 alkaen säädetty ihmiskaupasta.³⁰⁵

Vuoden 1926 alussa kuitenkin huomattiin, ettei uusi laki edelleenkaan täyttänyt kansainvälisiä velvoitteita. Epäsiveellisen painotuotteen, kirjoituksen tai kuvan levittäminen ja esille

298 Van Hamel Valvanteelle, 2.7.1925, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel sopimuspuolille, 21.7.1925, 10/S.IV/15/UM.

299 Van Hamel Suomen ulkoministerille, 23.8.1924, 10/S.IV/15/UM; Suomen Chargé d'Affaires ulkoministeriölle, 28.10.1924, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Suomen ulkoministerille, 6.11.1924, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Suomen ulkoministerille, 5.1.1925, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Suomen ulkoministerille, 4.2.1925, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Suomen ulkoministerille, 4.6.1925 a, 10/S.IV/15/UM; Van Hamel Suomen ulkoministerille, 4.6.1925 b, 10/S.IV/15/UM.

300 ASK 1, 1925, 517-539.

301 Serlachius ulkoasiainministeriölle, 19.8.1923, 10/S.IV/15/UM; ASK 1, 1925, 523-524.

302 14 §, 20. luku, Rikoslaki 39/1889 alkuperäisenä, Finlex.fi; ASK 1, 1925, 530, 538.

303 PTK II, 18.11.1925, 1507-1508; PTK II, 21.11.1925, 1593-1598; PTK II, 30.11.1925, 1779-1780.

304 ASK 1, 1925, 517.

305 HE 6/1997 vp, 269; 3 §, 25. luku, Laki rikoslain muuttamisesta 650/2004, Finlex.fi

asettaminen oli rangaistavaa, tuotteiden takavarikointi onnistui, eivätkä virka-apupyynnöt edellyttäneet laki muutoksia. Sen sijaan epäsiiveellisen julkaisun valmistusta, hallussapitoa, maahantuontia, maastavientiä ja saatavuudesta ilmoittamista ei oltu huomattu kieltää. Epäsiiveellisiä tuotteita saattoi myös olla muunkin laisia kuin laissa mainitut. Myöskään siihen, että vain osa rikoksesta tapahtuisi Suomessa ei oltu varauduttu. Rikoksen yritys pitäisi tästä syystä säätää rangaistavaksi. Tuotteiden etsintöihin, menetetyiksi tuomitsemiseen ja käyttämättömyyteen saattamiseen ei ollut riittäviä oikeuksia. Tämän vuoksi ja maasta viennin estämiseksi myös tullilakia pitäisi muuttaa. Lainsäädännössä oli tähän mennessä huomioitu vain Pariisissa 1910 tehty sopimus mutta ei Genevessä 1923 tehtyä sopimusta.

Lain nimeksi ehdotettiin lakia eräistä siiveellisyysrikoksista ja johtolauseeksi: *Epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksi pitämisen ehkäisemisestä Genevessä syyskuun 12 päivänä 1923 tehdyn kansainvälisen sopimuksen johdosta säädetään täten Eduskunnan päätöksen mukaisesti seuraavaa:*³⁰⁶ Eduskunta ei kuitenkaan hyväksynyt ehdotettua muotoilua, vaan muutti sen aikaisempaan kumottuun lakiin viittaavaksi.³⁰⁷

Täysistunnoissa ei keskusteltu lainkaan mutta valiokunnissa kaiketi keskusteltiin, koska lakivaliokunnan 29.10.1926 antaman mietinnön lisäksi tarvittiin vielä suuren valiokunnan 10.11.1926 antama mietintö, jossa tosin ehdotettiin lakivaliokunnan mietinnön hyväksymistä muuttumattomana.³⁰⁸ Presidentti Relander ja oikeusministeri Hakkila allekirjoittivat lain 28.1.1927.³⁰⁹ Asetuksen Genevessä 12.9.1923 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen voimaan tulemisesta allekirjoitti presidentin estyneenä olemisen vuoksi 3.6.1927 sosialidemokraattinen pääministeri Väinö Tanner.³¹⁰

Eduskunnan vaikeneminen ei ollut aivan sattumanvaraista, vaan aikakauden tapana oli yleisemminkin vaieta epäsiiveellisistä julkaisuista. Kumpaakaan äsken mainituista lainsäädäntö prosesseista ei löydy eduskunnan hakemistoista hakusanalla epäsiiveellinen, vaan sanoilla rikoslaki ja siiveellisyysrikokset, mikä vaikeutti aiheen tutkimista.³¹¹ Myöskään esimerkiksi Enckell ei vuonna 1930 Suomen kansainliittoyhdistyksen kymmenenvuotisjuhlassa puhuessaan maininnut naisten ja lasten kaupan ehkäisyä saati

306 ASK 1, 1926, 417-418.

307 ASK 1, 1926, 425.

308 PTK 1, 5.11.1926, 903; PTK 1, 16.11.1926, 988; ASK 1, 1926, 421-423.

309 Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 23/1927, Finlex.fi.

310 Asetus Genevessä 12.9.1923 tehdyn epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksi pitämisen ehkäisemistä tarkoittavan kansainvälisen yleissopimuksen voimaan tulemisesta, 3.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Ministeri Väinö Tanner, valtioneuvosto.fi. < <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/ministerit/-/min/vaino-tanner> > [luettu 27.2.2024]

311 Hakemisto, 1925, 2553; Hakemisto 1926, 3600.

epäsiveellisiä julkaisuja sanallakaan. Tilaisuudessa olivat Enckellin lisäksi puhuneet Johan Hjalmar Fredrik Proncopé ja Niilo A. Mannio ja heidän pitämistään puheista laadittiin myöhemmin 1932 painettu kirja.³¹² Myöhemmin 50-luvulla eduskunnan käsitellessä samoja asioita yksi kansanedustajista toi myös suoraan esiin, että epäsideellisistä julkaisuista tuli vaieta. Muuten ihmiset tulisivat uteliaiksi ja lukisivat vielä enemmän saadakseen tietää mikä julkaisuissa oli niin pahaa että ne oli kiellettävä.³¹³

Tutkimuskirjallisuuttakin löytyy melko vähän. Armas Niemisen 1951 julkaistusta väitöskirjasta Taistelu sukupuolimoraalista syntyä vaikutelma, että kaikki aikakauden seksuaalisuutta koskeva keskustelu on koskenut avioliittoa ja oli tyyliältään lähinnä moraalifilosofista. Nieminen tuntuu kirjassa varsin turhautuneena hakevan todisteita siitä, että muunkinlaisia tapoja toteuttaa seksuaalisuutta olisi ollut olemassa.³¹⁴ Saman tyyppinen vaikutelma tuntuu puskevan läpi myös Mikko Kempin 2020 julkaistusta väitöskirjasta, jonka tutkimuskohteena olivat 1900-luvun alun, usein turhautuneet, sukupuolensa rajoittamat, sosialistiset naiskirjailijat.³¹⁵

Kirjeenvaihto toisten sopimuspuolten kanssa jatkui samaan aikaan. Edellisessä luvussa mainittujen ratifiointien lisäksi sitä oli vuoteen 1939 asti tarpeen käydä mm. siitä, mikä virasto kussakin maassa huolehti vuonna 1910 tehdyn sopimuksen ensimmäisessä artiklassa määritetyistä tehtävistä sekä minkä menettelytavan kukin maa valitsi virka-apupyynnöiden suhteen.³¹⁶ Suomi tiedotti useille maille ja Pariisiin lähetystölleen hoitavansa virka-apupyynnöt aina diplomaattista tietä.³¹⁷ Virka-apupyynnöistä oli säädetty vuonna 1923 tehdyn sopimuksen kolmannessa artiklassa.³¹⁸ Britit toimittivat pyydettyjä tietoja kansainliittoa nopeammin. Kirjeenvaihdosta myös ilmeni, että suomalaisten toimittamia tietoja oli

312 Enckell 1932.

313 PTK II, A. Öhman, 6.11.1956, 1340.

314 Nieminen 1951. Nieminen ei määrittänyt tarkasti tutkimansa aikakauden alkua mutta se päättyi 1910-luvulle.

315 Kempin 2020.

316 esim. Puolan Ranskan lähettiläs Ranskan ulkoministeriön hallinnolliselle ja tekniselle osastolle, 27.3.1925, 10/S.IV/15/UM; Ranskan Suomen lähetystö Suomen ulkoministerille, 14.4.1925, 10/S.IV/15/UM; A.S. Yrjö-Koskinen ja Johannes Gummerus ulkoministeriöstä oikeusministeriölle, 6.7.1925, 10/S.IV/15/UM; Oikeusministeri F.O. Lilius ulkoministeriölle, 2.11.1925, 10/S.IV/15/UM; Suomen Madridin chargé d'Affaires ulkoministeriölle, 24.11.1925, 10/S.IV/15/UM; Nota verbal Suomen Madridin lähetystölle, 6.10.1925, 10/S.IV/15/UM; Itävallan Helsingin lähetystö ulkoministeriölle, 2.9.1925, 10/S.IV/15/UM; Siamin ulkoministeri Suomen ulkoministerille, 14.11.1925, 10/S.IV/15/UM; Saksan Helsingin lähetystö ulkoministerille, 19.12.1925, 10/S.IV/15/UM; Modes de transmission des commissions rogatoires, 12.1.1939, 10/S.IV/15/UM; Methods of transmission of rogatory commissions, 24.11.1939, 10/S.IV/15/UM.

317 Väinö Voionmaa Albanian ulkoministerille, 8.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Väinö Voionmaa Siamin ulkoministerille, 8.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Väinö Voionmaa Monacon valtiosihteerille, 8.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Väinö Voionmaa Egyptin ulkoministerille, 8.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Väinö Voionmaa Bulgarian ulkoministerille, 8.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Väinö Voionmaa San Marinon valtiosihteerille, 8.6.1927, 10/S.IV/15/UM; Väinö Voionmaa Pariisin lähetystölle, 18.6.1927, 10/S.IV/15/UM.

318 Artikla III, Valtiosopimus 13/1927, Finlex.fi.

unohdettu kirjata.³¹⁹ Kirjeenvaihto päättyi 16.1.1940 Ranskan ilmoitukseen Genevessä 1923 tehdyn sopimuksen ratifioinnista.³²⁰

4.2. Suomi raportoi Kansainliitolle harvinaisista rikkeistä 1929-1931

Kansainliitto oli toimittanut suomalaisille epäsiiveellisiä julkaisuja koskevan kyselyn jo 15.7.1926. Se alkoi kysellä vastausten perään 25-30.4.1927 järjestetyn kokoontumisen jälkeen ja pyysi suomalaisiakin vastaamaan ennen tammikuun 1928 loppua.³²¹ Suomalaisilla ei kuitenkaan ollut mitään raportoitavaa, joten maalaisliittolainen oikeusministeri Elieser Kaila vastasi vasta 21.8.1929 ja kertoi, että epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyviä rikoksia tapahtui aniharvoin. Eräältä tamperelaiselta kirjakauppiaalta oli takavarikoitu 1167 kpl Pariisissa valmistettuja alastomien naisten kuvia. Raastuvanoikeus oli katsonut 37 kortin olevan taiteellisia ja loppujen epäsiiveellisiä. Epäsiiveelliset kortit tuomittiin menetetyiksi ja kirjakauppias tuomittiin 1800 markan sakkoihin.³²²

Epäsiiveelliset postikortit mainittiin Iso-Britannian, Ranskan, Intian ja Italiankin myöhemmissä kansainliiton kyselyyn antamissa vastauksissa ja vuoden 1923 konferenssikin oli aikanaan saanut yhteydenoton Bourg la Reinestä kotoisin olevalta järjestöltä. Ranskalais-ulkomainen kansan popularisoinnin instituutti oli silloin halunnut kiinnittää konferenssin huomion postikortteihin.³²³ Kaila kertoi myös Berliinin poliisin ilmoittaneen 18.4.1929 helsinkiläisestä, joka oli nähty hampurilaisen pornokauppiiaan kanssa liikeyhteydessä. Kaila ei kuitenkaan tiennyt asiasta enempää, kuin että Helsingin poliisille oli ilmoitettu. Tähän Kailan tiedot tuntuvatkin loppuvan. Hän kertoi, että Suomesta ei ollut ilmoitettu yhtään epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyvää rikosta muiden maiden viranomaisille, eikä hän uskonut, että Suomesta vietäisiin epäsiiveellisiä julkaisuja ulkomaille. Kaila uskoi, että epäsiiveellisiä julkaisuja levitettiin miljoonakaupungeista ja eniten tietoa olisi varmaan Pariisiin, Lontoon ja Berliinin kaltaisten kaupunkien poliisilla.³²⁴

Kun tietoja verrataan siihen, mitä muut maat raportoivat, niin 1933 britit kertoivat kansainliitolle 847 paljastamastaan epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyvästä tapauksesta, joista

319 Ulkoministeriö Pariisin lähetystölle, 22.9.1926, 10/S.IV/15/UM; Brittien Helsingin lähetystön ulkoministeriölle 8.10.1926 osoittaman kirjeen liitteenä ollut lista: *Obscene publications convention 1923*, 10/S.IV/15/UM; Pariisin lähetystö ulkoministeriölle, 15.11.1926, 10/S.IV/15/UM; Pariisin lähetystö ulkoministeriölle, 29.1.1927, 10/S.IV/15/UM; Pariisin lähetystö ulkoministeriölle 21.7.1927, 10/S.IV/15/UM.

320 Kansainliiton juridisen osaston johtaja Suomen ulkoministerille, 7.2.1940, 10/S.IV/15/UM.

321 Kansainliiton pääsihteeri Suomen ulkoministerille, 11.7.1927, 10/S.IV/15/UM.

322 Kaila ulkoministeriölle, 21.8.1929, 10/S.IV/15/UM; Elieser Kaila, valtioneuvosto.fi. <<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/ministerit/-/min/elieser-kaila>> [luettu 27.2. 2024]

323 *Traite des femmes et des enfants, publications obscenes, Résumé des rapports annuels pour 1931, élaboré par le secrétariat*, 15.1.1933, s.33-35, 10/S.IV/15/UM; Actes de la Conférence, Puheenjohtaja, 11.9.1923, s.74, 10/S.IV/15/UM.

324 Kaila ulkoministeriölle, 21.8.1929, 10/S.IV/15/UM.

tosin vain 11 tapausta päätyi tuomioistuimiin. Yhdeksälle ihmiselle oli määrätty 5-55 punnan suuruiset sakot, jonka lisäksi oli annettu 1-6 kuukauden vankeusrangaistuksia³²⁵ ja pelkkiä varoituksia. Viranomaiset olivat myös takavarikoineet ja tuhonneet epäsiiveellisiä julkaisuja, vaikka ilmeisesti ihmisille annettiin tässä yhteydessä mahdollisuus vastustaa hallustaan löytyneiden julkaisujen tuhoamista. Iso-Britannian tulli ja posti olivat takavarikoineen sadoittain erityisesti Ranskasta mutta myös Saksasta lähetettyjä epäsiiveellisiä julkaisuja sekä pienempiä määriä muualta tulleita paketteja. Myös USA raportoi Ranskasta, Saksasta ja Itävallasta lähetetyistä pornografisista kuvista ja lehdistä. Ranskasta oli lähetetty moninkertainen määrä epäsiiveellisiin kirjoihin ja kuviin liittyviä mainoksia verrattuna muista maista tulleisiin vastaaviin mainoksiin. Amerikkalaiset mainitsivat erityisenä haasteena Ranskasta lähetettyjen julkaisujen poikkeuksellisen törkeyden.³²⁶

Kansainliiton pysyvä opastava komitea, joka pyrki ehkäisemään naisten ja lasten kauppaa³²⁷ oli yhdeksännen kerran kokoontunut 2-9.4.1930. Säännöllinen kokoontuminen oli saanut alkunsa vuonna 1921 järjestetystä konferenssista, jonka merkitystä raportissa korostettiin. Raportissa tulee jälleen esiin Kansainliitossa vallinnut käsitys epäsiiveellisten julkaisujen ja naisten ja lasten kaupan välisestä yhteydestä. Kokoontumisessa oli nimittäin käsitelty mm. bordellien lakkauttamisia, kysymystä toiminnan vuosittaisesta raportoinnista, sopimusmaiden suhtautumista ikärajoihin, parittajien toiminnan tukahduttamista ja epäsiiveellisiä julkaisuja.³²⁸

Kansainliitolla oli apujärjestöjä, joista osa oli pysyviä ja osa sellaisia tilapäisiä apujärjestöjä, jotka voitiin tarpeen poistuttua lakkauttaa. Apujärjestöt olivat joko teknisiä järjestöjä tai opastavia komiteoita, joilla ei ollut oikeutta tehdä lopullisia päätöksiä. Ne valmistelivat aineistoja ja tekivät ehdotuksia poliittisten elimien harkittaviksi. Epäsiiveellisen kirjallisuuden kansainvälinen vastustaminen ja valkoisen orjakaupan nimellä tunnetun pahan poistaminen kuuluivat pysyvien opastavien komiteoiden piiriin. Apujärjestöinä oli käytetty Kansainliittoa vanhempia järjestöjä, jotka olivat toimineet jo ennen ensimmäistä maailmansotaa, ja toiminnassa oli mukana myös valtioita, jotka eivät olleet Kansainliiton jäseniä.³²⁹

325 Alkuperäisessä asiakirjassa luki: *Les peines infligées ont varié entre un et six mois de prison*, eli tuomiot on kaiketi annettu ehdottomina.

326 *Traite des femmes et des enfants, publications obscenes, Résumé des rapports annuels pour 1931, élaboré par le secrétariat*, 15.1.1933, s.33-34 ja 37-38, 10/S.IV/15/UM.

327 Käänsin alkuperäisen ranskan kielisen ilmauksen: *Le comité de la traite des femmes et des enfants* Kansainliiton pysyväksi opastavaksi komiteaksi, joka pyrki ehkäisemään naisten ja lasten kauppaa. Tällaisesta komiteasta puhuttiin kirjassa Kansainliitto päämäärät ja rakenne 1932, liite II.

³²⁸ *Traite des femmes et des enfants, rapport du représentant de la Perse*, 6.5.1930, 10/S.IV/15/UM.

³²⁹ *Kansainliitto päämäärät ja rakenne 1932*, 38-39, 48-49 ja liite II vertaileva taulukko.

Epäsiveellisten julkaisujen kohdalla oli harkittu toiminnan tehostamista toistamalla sopimuspuolille vastattavaksi lähetettyä kyselyä aiemmin suunniteltua useammin vuosittain mutta kevennettynä, niin että osa kysymyksistä voitaisiin jättää pois, koska vastaukset oletettavasti pysyisivät samoina.³³⁰ Persian edustaja oli kirjoittanut raportin Kansainliiton Neuvoston kokousta varten.³³¹

Ulkoministeri saikin kesällä 1930 uuden kyselyn vastattavakseen. Ministeriä kehoitettiin vastaamaan helmikuun 1931 loppuun mennessä, koska naisten ja lasten kauppaa ehkäisevä komitea kokoontuisi seuraavan kerran vuoden 1931 huhtikuussa.³³² Ulkoministeriö toimitti sekä kyselyn että raportin eteenpäin oikeusministeriöön ja pyysi vastausta ennen vuodenvaihdetta.³³³ Vastaushan oli käännettävä ranskaksi ennen sen toimittamista kansainliitolle. Vastaus saatiinkin päivälleen 31.12.1930.³³⁴ Ranskankielisen käännöksen lähetti Drummondille Valvanne 28.2.1931.³³⁵ Ulkoministeriö viestitti Geneven lähetystölle 3.3.1931 että 28.1.1927 epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettu laki tulisi ensi tilassa ja ranskaksi käännettynä lähettää vastauksen perään ja lisäsi viikkoa myöhemmin lähetetyssä toisessa viestissä, että käännöksiä tulisi lähettää kaksi kappaletta.³³⁶ Arkistosta löytyykin suomalaisille toimitettuja muiden maiden vastaavia lakeja.³³⁷

Uusi ruotsalaisen kansanpuolueen oikeusministeri Karl Gustaf Söderholm raportoi samat rikostapaukset kuin edeltäjänsä lisäten kuitenkin, että Saksan alamainen, josta Berliinin poliisi oli aiemmin ilmoittanut Suomen poliisille, oli hänen saamansa tiedon mukaan kuollut. Söderholmin mukaan voitiin hyvällä syyllä väittää, ettei epäsiveellisiä julkaisuja Suomessa ainakaan vientiin valmistettu mutta viranomaiset eivät mahtaneet mitään, jos kuvia tuotiin maahan kirjeiden tai postipakettien sisällä. Söderholm arveli alastomuuskorttien levityksen lisääntyneen mutta asenteiden muuttuneen suvaitsevammiksi.³³⁸ Jos kuitenkin

330 *Traite des femmes et des enfants, rapport du représentant de la Perse*, 6.5.1930, s. 4, 10/S.IV/15/UM.

331 Ulkoministeriön kansliapäällikkö Y. K ja jaostopäällikkö Hiitonen oikeusministeriölle 14.7.1930, 10/S.IV/15/UM.

332 Kansainliiton pääsihteeri Suomen ulkoministerille, 23.6.1930, 10/S.IV/15/UM.

333 Ulkoministeriön kansliapäällikkö Y. K ja jaostopäällikkö Hiitonen oikeusministeriölle 14.7.1930, 10/S.IV/15/UM.

334 Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM.

335 Valvanne Drummondille, 28.2.1931, 10/S.IV/15/UM.

336 Ulkoministeriö lähetystölle Geneveen, 3.3.1931, 10/S.IV/15/UM; Ulkoministeriö lähetystölle Geneveen, 9.3.1931, 10/S.IV/15/UM.

337 esim. Ranskan lähetystön ulkoministeriölle toimittama Siamissa säädetyin lain käännös, 28.3.1930, 10/S.IV/15/UM.

338 Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM; Karl Gustaf Söderholm, valtioneuvosto.fi. <<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/ministerit/-/min/karl-soderholm>> [luettu 27.2.2024]

oikeustapauksia on näin vähän, lienee paikallaan kysyä mihin viranomaisten asiantuntemus perustui?

Koska kansainliitto oli erikseen kysynyt, Söderholm kertoi myös 8.6.1923 annetusta asetuksesta, jolla 1910 Pariisissa tehty sopimus saatettiin voimaan ja Genevessä 1923 tehdyn sopimuksen jälkeen annetusta laista epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä. Hän kertoi, että Suomen lain mukaan julkaisu oli epäsiiveellinen, jos se loukkasi sukupuolikuria ja säädyllisyyttä. Laissa ei ollut sen tarkempaa määritelmää mutta rikosoikeuden professori Jaakko Forsman oli lisäksi määritellyt epäsiiveellistä niin, että kun kirjoituksen tarkoituksena oli ilman siiveellistä tai luvallista tarkoitusta esittää haureellisia tekoja, varsinkin jos sen katsottiin kehottavan tai kiihottavan samanlaiseen tekoon oli sellainen kirjoitus katsottava epäsiiveelliseksi. Söderholm kertoi, että eräälle komitealle oli annettu tehtäväksi valmistella ehdotus uudeksi rikoslaiksi, jolloin myös siiveellisyysrikokset tulivat uudistamisen kohteeksi. Hän antoi myös pyydetyn oikeusministeriön painovapausasiaintoimiston osoitteen.³³⁹

Kun Suomea verrataan muihin sopimusmaihin, niin Britit kertoivat olleensa yhteydessä Ranskan, Belgian, Saksan, Alankomaiden ja Itävallan viranomaisiin, amerikkalaiset vain brittivilanomaisiin ja intialaiset Portugalin, Yhdysvaltojen ja Ranskan viranomaisiin. Ranskalaiset kertoivat saaneensa yhteydenottoja saksalaisilta, kanadalaisilta ja briteiltä sekä ottaneensa yhteyttä ulkomaalaisten Ranskassa epäsiiveellisiä postikortteja myyneiden henkilöiden kotimaihin. Kyselyn vastauksista tehtiin kansainliiton sihteeristössä yhteenveto. Se koski sekä naisten ja lasten kauppaa koskevia vuosiraportteja että epäsiiveellisiä julkaisuja. Mukana oli tietoja vuosilta 1929-1931, koska kansainliitossa oli oltu tyytymättömiä vuonna 1929 raportoituihin epätäydellisiin tietoihin. Alaviitteisiin olikin lisätty useiden maiden kohdalle merkintöjä, joiden mukaan 1. minkäänlaisesta naisten ja lasten kaupasta (*traite*) ei ollut raportoitu, 2. vain epäsiiveellisistä julkaisuista oltiin raportoitu, 3. olematon naisten ja lasten kauppa, 4. ei keskusvirastoa ja 5. ei ole raportoitu mitään uutta sitten edellisten raporttien. Lisäksi raportissa lueteltiin erikseen 24 maata³⁴⁰, jotka eivät 1931 lähettäneet ollenkaan raporttia.³⁴¹

³³⁹ Questionnaire sur les publications obscenes, 10/S.IV/15/UM; Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM.

³⁴⁰ Argentiina, Bolivia, Bulgaria, Kanada, Chile, Dominikaaninen tasavalta, Espanja, Etiopia, Guatemala, Haiti, Honduras, Liberia, Meksiko, Panama, Paraguay, Peru, Persia, Portugal, Romania, Salvador, Siam, Turkki ja Venezuela.

³⁴¹ *Traite des femme et des enfants, publications obscenes, Résumé des rapports annuels pour 1931, élaboré par le secrétariat*, 15.1.1933, s.1-3, 10/S.IV/15/UM.

Myöhemmin 50-luvulla Suomessa lainvalvontaa tehostamaan asetetun komitean mukaan vuoteen 1955 mennessä korkeimmassa oikeudessa oli käsitelty vain yksi epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyvä tapaus. Silloin korkein oikeus jätti voimaan hovioikeuden langettaman sakkotuomion aikakauslehden toimittajalle jatkuvasta epäsiiveellisten julkaisujen levittämisestä.³⁴²

4.3. Kansanedustajien näkemyksiä tulee esiin vuosien 1931 ja 1947 toivomusaloitteiden yhteydessä

Vuonna 1931 epäsiiveelliset julkaisut lopulta otettiin puheeksi eduskunnan täysistunnossakin.³⁴³ 1875 syntynyt Bror Hannes Päivänsalo oli vihitty papiksi 1899, jonka jälkeen hän oli toiminut mm. kappalaisena, uskonnon ja historian lehtorina, kaupunkilähetyksen johtajana ja kirkkoherrana. Päivänsalo oli julkaissut myös kirjoja, joista yksi oli nimeltään *Avioliittokysymys Paavalin ja vapaan rakkauden kannalta*. Kirja julkaistiin 1911 *Kirkkomme ja kansamme elinkysymyksiä*-nimisen sarjan viidentenä osana. Seuraavana vuonna julkaistiin saman sarjan seitsemäntenä osana Päivänsalon kirjoittama *Uuden ajan orjatar*, jossa käsiteltiin prostituution vastaista taistelua. Päivänsalo toimi myös Kokoomuksen kansanedustajana vuosina 1917-1919 ja 1929-1933.³⁴⁴ Hän jätti 4.2.1931 toivomusaloitteen, johon sai mukaan kahdeksan muuta keskustaoikeistolaisten puolueiden mieskansanedustajaa, joukossa kaksi muutakin pappia.³⁴⁵ Aloitteessa he pyysivät hallitusta mahdollisimman pian jättämään esityksen toimenpiteistä, joihin kansainväliset sopimukset maata velvoittivat.³⁴⁶ Aloite osui väliin, jossa oikeusministeri Söderholm oli juuri vastannut edellisessä kappaleessa mainittuun Kansainliiton kyselyyn mutta Hugo Valvanne ei ollut ehtinyt vielä toimittaa vastauksen ranskan kielistä käännöstä Drummondille.³⁴⁷

Päivänsalo tiesi, mitä oli jo tehty. Hän kuitenkin kertoi, että vain yksi syyte oli nostettu 28.1.1927 säädetyn lain seurauksena ja sekin oli kaatunut, vaikka syytettynä ollut mies oli

342 Lehtonen, Kokemäki, Sipilä, Paloheimo ja Von Weissenberg valtioneuvostolle, 25.1.1955, s. 2, Painovapaustoimikunta/1/KA.

343 PTK II, 4.12.1931, 1445-1449.

344 Päivänsalo 1911; Päivänsalo 1912; Nieminen 1951,393-394; Bror Hannes Päivänsalo, Kansanedustajat. Eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911304.aspx> > [luettu 14.12.2023]

345 Bror Hannes Päivänsalo, Väinö Malmivaara, Jussi Annala, Gunnar Sahlstein, Kuno Nyman, (rkp), Eero Nurmesniemi, Antti Junes, Mikko Tarkkanen, Paavo Saarinen, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peoplereults.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

346 Liitteet I-XII, 1931, 161-162.

347 Questionnaire sur les publications obscenes, 10/S.IV/15/UM; Oikeusministeriö ulkoministeriölle, 31.12.1930, 10/S.IV/15/UM; Valvanne Drummondille, 28.2.1931, 10/S.IV/15/UM.

luvannut lähettää koululaisille huomaamattomasti alastonkuvia suljetuissa kirjekuorissa. Oikeus ei nimittäin ollut pitänyt niitä epäsiiveellisinä.³⁴⁸

Sivistysvaliokunta ehdotti Päivänsalon aloitteen hylkäämistä. Se piti väitettä kansainvälisten velvoitteiden laiminlyönnistä perättöminä. Sopimukset oli saatettu voimaan asetuksilla, laki oli säädetty, Painovapausasiain toimisto oli määrätty hoitamaan sopimuksen edellyttämiä tehtäviä ja tuomioistuimet veloitettu 7.3.1924 valtioneuvoston asetuksella antamaan painovapausasiain toimistolle tiedot tuomitsemistaan rangaistuksista, sikäli kun niillä oli kansainvälinen luonne. Päivänsalo, hänen kanssaan toivomusaloitteen jättänyt Jussi Annala ja viisi muuta kansanedustajaa jättivät mietintöön vastalauseen.³⁴⁹

Eduskuntakäsittelyssä ensimmäisen puheen piti Päivänsalo, joka aloitti vetoamalla kansakuntien sortumiseen jumalattomuuteensa ja epäsiiveellisyyteensä, joihin epäsiiveellisillä julkaisuilla oli osansa. Niitä myytiin helsinkiläisissä kaupoissa, vaikka esimerkiksi poliisin muussa yhteydessä pidättämät miehet saattoivat sanoa saaneensa omansa merimiehiltä. Etsivän osaston päällikkö oli valittanut Päivänsalolle poliisin ylikuormituksesta muiden tehtävien vuoksi. Päivänsalo oli käynyt myös painovapausasiain toimistossa, joka hänen mukaansa keskittyi vain poliittiseen valvontaan ja laiminlöi epäsiiveellisten julkaisujen valvonnan. Nuoriso oli lopulta joutunut siiveelliseen hätään. Valiokunnassa Päivänsalolle oli sanottu, että eduskunnan käsittelyssä oli tärkeämpiäkin asioita, joihin liittyi paljon rahaa. Lapsia ei kuitenkaan myöhemmin voinut parantaa rahalla ja siksi tämä oli vielä tärkeämpää. Päivänsalo vetosi Topeliukseen, joka oli kertonut nuorena nähneensä saastaisen kuvan, jonka myrkyllisestä vaikutuksesta ei meinannut aikuisenakaan päästä eroon. Päivänsalo toivoi eduskunnan enemmistön yhtyvän ponteensa mutta hävisi äänestyksen 77-54. Kuusi edustajaa äänesti tyhjää ja 62 oli poissa. Pienen voiton hän sai, kun riittävän moni kansanedustaja ei suostunut hänen pyytämäänsä avoimeen äänestykseen.³⁵⁰ Nythän näytti, etteivät edustajat olleet avoimesti valmiit seisomaan tällaisen kannanoton takana.

Aloitteen hylkäämistä perusteltiin täysistunnossa sillä, ettei myönteiselle ponnelle löydetty perusteita, vaikka sitä oli sivistysvaliokunnassa yritetty tehdä. Mitään sopimuksen vaatimuksista ei oltu jätetty tekemättä. Sosialidemokraattiset kansanedustajat nostivat esiin myös erilaiset mielipiteet siitä, mitä pidettiin epäsiiveellisenä. Alastonkuva ei August Kuusiston (SDP) mielestä automaattisesti ollut epäsiiveellinen. Hilja Pärssisen (SDP) mielestä keskustelu muistutti sitä, jota oli käyty myös Haviksen Mantan vaatetuksesta. Eino Kilpi

348 Liitteet I-XII, 1931, 161-162.

349 ASK IV ja V, 1931, 1141-1143.

350 PTK II, Päivänsalo, 4.12.1931, 1445-1446, 1448-1449.

(SDP) kysyi pitikö Päivänsalo kokoomuspuolueen lehdessä esiintyneen hengenheimolaisensa tavoin Minna Canthia, Juhani Ahoa, Mika Waltaria, Arvi Kivimaata ja F. E. Kivimaata pornografisina kirjailijoina ja August Valta (SDP) syytti kokoomuksen Uutta Suomea epäsiiveellisen kirjallisuuden markkinoinnista, kun se oli reklamoinut Päivänsalon sivistysvaliokuntaan tuomaa Paratiisin omena-kirjaa. SDP:n Julius Ailio kertoi Päivänsalon tuoneen sivistysvaliokuntaan pornografisina pitämiään kuvia mutta kukaan muu ei hänen mukaansa ollut niitä sellaisina pitänyt.³⁵¹ Kuusi porvarillista kansanedustajaa oli kuitenkin Päivänsalon lisäksi allekirjoittanut vastalauseen sivistysvaliokunnan mietintöön, joten Ailio lienee liioitellut.³⁵² Lisäksi kolme porvarillista kansanedustajaa ilmaisi myös istunnossa avoimesti tukensa Päivänsalolle.³⁵³

Kapinointi aikakauden kristillissiveellisiä ihanteita vastaan oli vasemmistolle tyypillistä, eikä se tietenkään liittynyt vain epäsiiveellisiin julkaisuihin. Erityisen kapinallisena pidettiin A. F. Tanneria, joka mm. kirjoitti vuosina 1909-1912 kirjat nimeltä: *Avioliitto ja siiveellisyyskysymys, lapsikysymys ja ehkäisyoppi, sukupuoliyhteys taidenautinnoksi, avioelämän uudistus, sukupuolielämää, suojeluvälineitä, yhdynnällinen hellintä ja onnellinen avioelämä*.³⁵⁴ Tanner oli julkisesti tunnustautunut sosialistiksi mutta esimerkiksi SDP:n johto sanoutui irti hänestä, eikä työmie-lehti suostunut julkaisemaan hänen kirjoituksiaan. Yllämainittu kansanedustaja Hilja Pärssinen syytti Tanneria järjettömyydestä ja täydellisestä polygamian suosittelusta.³⁵⁵

Kun Päivänsalon aloite oli näin hylätty, epäsiiveellisiin julkaisuihin ei nimeltämainiten palattu ennen vuotta 1952.³⁵⁶ Anna Nevalainen ja Kosti Kankainen jättivät kuitenkin 1947 kumpikin omat toivomusaloitteensa, joista Nevalaisen aloitteessa toivottiin erikoisveron määräämistä ala-arvoiselle kirjallisuudelle ja aikakauslehdistölle, kun taas Kankaisen aloitteessa ehdotettiin tutkimuksen toimittamista kansan siiveellisestä tilasta.³⁵⁷ Nevalainen oli SKDL:n kansanedustaja ja hänen aloitteessaan oli mukana seitsemän vasemmistokansanedustajaa,

³⁵¹ PTK II, Kuusisto, Ailio, Pärssinen, Kilpi, Valta, 4.12.1931, 1446-1448; August Kuusisto, Hilja Pärssinen, Eino Kilpi, August Valta ja Julius Ailio, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/people/results.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

³⁵² ASK IV ja V, 1931, 1143; Antti Halonen, Albin Manner, Jussi Annala, Yrjö Koskelainen, Kristian Åkerblom ja Kaarlo Sovijärvi, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/people/results.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

³⁵³ PTK II, Riipinen, Kemppe, Halonen, 4.12.1931, 1446-1448; Hilja Riipinen, Antti Kemppe ja Antti Halonen, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/people/results.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

³⁵⁴ Nieminen 1951,391-994.

³⁵⁵ Kemppainen 2020,123.

³⁵⁶ PTK III, Puhemies ja Högström, 19.12.1952, 2954-2955.

³⁵⁷ Liitteet I-XII, 1947, 144, 428-429.

joista useampi oli suorittanut poliittiseen toimintaansa liittyviä vankeusrangaistuksia.³⁵⁸

Kankainen taas oli kokoomuslainen rovasti ja hänen aloitteessaan oli mukana myös maalaisliittolainen pappi Antti Rantamaa, ruotsalaisen kansanpuolueen saarnaaja Albin Wickman, kristillisen sosiaalidemokraattisen liiton puheenjohtaja Alpo Lumme, joka oli 1917 julkaissut *siveellisyysasiasta* kirjan nimeltä *Sankari on herätettävä*, sekä raittiusliikkeeseen kytkeytyviä sosiaalidemokraatti Uno Raatikainen.³⁵⁹

Nevalainen perusteli aloitettaan sillä, että vastaava vero oli käytössä elokuvillakin, Suomessa oli paperipula ja hyvää kirjallisuutta tulisi suosia huonomman kustannuksella. Ehdotus erikoisverosta oli peräisin valtioneuvoston 3.5.1945 asettamalta toimikunnalta, jossa myös oli ollut jäsenenä jyrkän linjan vasemmistoa, kuten kansanedustaja Yrjö Räisänen ja kommunisti Toivo Karvonen. Hyvää kirjallisuutta oli Nevalaisen mukaan esimerkiksi Shakespeare, Don Quixote, Aleksis Kivi, Minna Canth, Juhani Aho ja Järnefelt. Huonoa kustannustoimintaa oli sellainen, joka piti silmällä vain kaupallisia näkökohtia. Nevalaisen mielestä tällaista oli esimerkiksi nuorisoa turmeleva rikos- ja rakkauskirjallisuus, kaikenlaiset Eevat ja Aatamit, Nyyrikki, Perjantai ja Sirpale.³⁶⁰ Nevalaisen aloitteen hävittyä eduskunnan suuressa salissa toimitetun äänestyksen SKDL:n Gösta Rosenberg pyysi avointa äänestystä, johon suostuttiin, eikä se juuri muuttanut tulosta.³⁶¹

Kosti Kankainen perusteli ehdottamaansa tutkimusta vakavalla huolellaan siveellisestä villiintymisestä ja tapojen raastumisesta erityisesti vasta käydyn sodan seurauksena. Juoppous, väkivalta- ja omaisuusrikollisuus olivat kasvaneet. Ongelmiin oli sodasta riippumattomiakin syitä, kuten moraalien perinnäisiä kannattavia voimia hylkivät hengensuunnat sekä kehityksellinen murros, joka ilmeni esimerkiksi muuttoliikkeenä maalta kaupunkeihin ja maataloudesta teollisuuteen. Ihmiset joutuivat tämän johdosta siveellisesti hankaliin olosuhteisiin. Kankainen halusi tutkittua tietoa juoppouden, rikollisuuden, sukupuolitautilien, aborttien ja avioerojen yleisyydestä ja esiintymisalueista. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti muutamiin tarkemmin tutkittaviin alueisiin. Syitä ongelmiin voisi etsiä

³⁵⁸ Anna Nevalainen, Martta Salmela-Järvinen, Elli Stenberg, Sylvi-Kyllikki Kilpi, Juho Mäkelä, Hella Wuolijoki, Kaisu Mirjami Rydberg ja Hertta Kuusinen, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

³⁵⁹ Kosti Kankainen, Albin Wickman, Antti Rantamaa, Alpo Lumme ja Uno Raatikainen, kansanedustajat, Eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

³⁶⁰ Liitteet I-XII, 1947, 144; PTK II, Nevalainen, 28.10.1947, 1833-1835;

Anna Nevalainen ja Yrjö Räisänen, kansanedustajat, eduskunta.fi.

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=> > [luettu 23.11.2023]

Vallankumous albumi, ”*Aux camarades et frères—Tovereille ja veljille*”, Kansanarkisto.fi.

<<https://www.kansanarkisto.fi/nlkuvat/vallank.htm>> [luettu 30.10.2023]

³⁶¹ PTK II, Rosenberg ja äänestykset, 28.10.1947, 1835—1836; Gösta Rosenberg, Kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911376.aspx> > [luettu 23.11.2023]

sosiaalisista, sivistyksellisistä ja uskonnollisista oloista. Tutkimus voitaisiin suorittaa tilastollisessa pääkeskuksessa, sosiaaliministeriön tutkimustoimistossa tai alkoholiliikkeen tilasto-osastossa. Asiantuntija komitean tulisi laatia tutkimusohjelma ja valvoa sen suorittamista. Tutkimuksesta hyötyisivät lainsäätäjät, kirkko, sosiaalihuollon toimijat sekä kasvatusalalla toimivat järjestöt ja yksilöt.³⁶² Kankaisen aloitetta ei kuitenkaan ehditty eduskunnassa käsitellä.³⁶³

4.4. Epäsiveellisten julkaisujen valvontaa tehostettiin 1950-luvulla

Eduskunnassa esitettiin epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyen yksi suullinen kysymys vuonna 1952 ja yksi toivomusaloite 1954.³⁶⁴ Suullisessa kysymyksessä viisi kokoomuslaista kansanedustajaa ilmaisi tuhtumuksensa sen johdosta, kuinka huonosti heidän käsityksensä mukaan epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisessä onnistuttiin. Edustajat olivat ammateiltaan kansakoulun opettajia, rovasteja, pastoreita ja toimistopäälliköitä.³⁶⁵ Silloinen oikeusministeri Sven Högström (RKP) vastasi kysymykseen pahoitellen, ettei julkaisujen ennakkotarkastus ollut mahdollista.³⁶⁶ Vuonna 1954 taas maalaisliittolaisten kansanedustajien Kerttu Saalastin johdolla, jättämässä toivomusaloitteessa toivottiin puututtavan moraaliala höllentävään julkaisutoimintaan mainiten, että 28.1.1927 säädetty laki ei tässä ollut onnistunut, koska julkaisutoimintaa jatkettiin painovapausturvin.³⁶⁷ Valtioneuvosto oli kuitenkin asettanut komitean harkitsemaan toimenpiteitä ja tekemään ehdotuksen siiveellisesti vahingollisten julkaisujen levittämisen ja tuottamisen ehkäisemistä koskevan lain uudistamiseksi jo muutaman päivän ennen toivomusaloitteen jättämistä.³⁶⁸ Aloite ei siis kaiketi voinut olla syy komitean asettamiseen, eikä koko aloitetta ehditty eduskunnassa edes käsitellä.³⁶⁹

Mainittu komitea laati hallituksen esitysluonnoksen, joka päättyi käsittelyyn 1956.

Epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä annettuun lakiin ehdotettiin

³⁶² Liitteet I-XII, 1947, 428-429.

³⁶³ Hakemisto, 1947, 4594.

³⁶⁴ PTK III, puhemies, Högström, 19.12.1952, 2954-2955; Liitteet I-XII A. 1954, 641.

³⁶⁵ Johannes Wirtanen, Reijo Ala-Kulju, Jaakko Hakala, Aune Innala ja Margit Bog-Sundman, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/people/results.aspx?k=> > [luettu 24.11.2023]

³⁶⁶ PTK III, Puhemies ja Högström, 19.12.1952, 2954-2955; Sven Högström, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910567.aspx> > [luettu 24.11.2023]

³⁶⁷ Liitteet I-XII A. 1954, 641; Kerttu Saalasti, Nestori Kaasalainen, Kustaa Tiitu, Hilja Väänänen, Johannes Virolainen, Vieno Simonen ja Einari Jaakkola, kansanedustajat, eduskunta.fi. <

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/people/results.aspx?k=> > [luettu 24.11.2023] Kerttu Saalasti toimi myöhemmin epäsiiveellisten julkaisujen valvontalautakunnassa.

³⁶⁸ Lehtonen, Kokemäki, Sipilä, Paloheimo ja Von Weissenberg valtioneuvostolle, 25.1.1955, s. 1, Painovapaustoimikunta/1/KA.

³⁶⁹ Hakemisto, 1954, 2207.

lisättäväksi pykälät aikakautisen julkaisun määräaikaisesta lakkauttamisesta ja epäsiiveellisten julkaisujen valvontalautakunnasta.³⁷⁰ Tällä kertaa epäsiiveelliset julkaisut mainittiin myös eduskunnan hakemistossa.³⁷¹ Toisin kuin aikaisemmin, mikään ei viittaa siihen, että kansainvälisellä yhteisöllä oli mitään tekemistä asian kanssa.

Pykälien uskottiin tehostavan lain noudattamisen valvontaa. Kynnys syytteiden nostamiselle oli noussut pelkän takavarikoinnin ja menetetyksi tuomitsemisen tehottomuuden seurauksena.³⁷² Hallituksen esityksen n:o 33 mukaan varsinaisten pornografisten tuotteiden, kuten sisällöltään tai esitystavaltaan siiveellisyyttä törkeästi loukkaavien postikorttien tai kuvasarjojen, levitystä oli Suomessa kuitenkin tuskin lainkaan esiintynyt mutta erityisesti sotien jälkeen oli taloudellisen voiton toivossa levitetty julkaisuja, joiden aihepiiri oli *sukupuolinen* ja esitystapa sopimaton. Oikeus määrätä takavarikosta oli oikeusministeriöllä, joskin poliisipäälliköllä ja virallisella syyttäjällä oli oikeus määrätä väliaikaisesta takavarikosta mutta siitä oli ilmoitettava ministeriölle. Takavarikko oli laissa säädetyn lyhyen määräajan kuluessa alistettava tuomioistuimen tutkittavaksi. Kun määräystä takavarikosta ryhdyttiin toimeenpanemaan, julkaisua oli usein levitetty ympäri Suomea. Tieto takavarikointimääräyksestä herätti uteliaisuutta. Ihmiset halusivat lukea julkaisun tietääkseen, miksi se oli määrätty takavarikoitavaksi. Perustuslaki turvasi jokaiselle oikeuden kirjoituksen tai kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen kenenkään ennakolta estämättä. Painovapauden periaate siis esti julkaisujen ennakkotarkastuksen. Sen sijaan aikakautisen painokirjoituksen määräaikainen lakkauttaminen saattaisi takavarikointia ankarampana toimenpiteenä tulla kyseeseen mutta vasta toistuvien lainrikkomusten seurauksena. Sitä pidettiin taloudellisilta seuraamuksiltaan ankarana, pitkälle menevänä puuttumisena, joka kuitenkin olisi oikeutettua, jotta painovapautta ei väärinkäytetty. Epäsiiveelliset julkaisut olivat vahingoksi yleiselle moraalille levitessään laajoihin lukijapiireihin, joihin kuului arvostelukyvyltään kehittymättömiä yksilöitä ja vaikutusalttiita nuoria, joiden käsitys sopivasta ja luvallisesta *sukupuolielämän alalla* voisi madaltua.³⁷³ Myös Korkein oikeus piti ehdotusta tarpeen vaatimana, vaikka huomauttikin, että aikaisemmin se oli tullut kyseeseen vain valtioon tai valtiovallan auktoriteettiin kohdistuvan rikoksen kohdalla. Lain sanamuotoon ehdotettiin kuitenkin korjausta.³⁷⁴

370 Valtioneuvoston asettaman komitean luonnos hallituksen esitykseksi, 25.1.1955, s. 4-8, Painovapaustoimikunta/1/KA; ASK 1, 1956, 707-709.

371 Hakemisto 1956, 2528.

372 Lehtonen, Kokemäki, Sipilä, Paloheimo ja Von Weissenberg valtioneuvostolle, 25.1.1955, s. 2-3, Painovapaustoimikunta/1/KA.

373 ASK 1, 1956, 707-708.

374 ASK 1, 1956, 710.

Koska kysymys siitä, mitä tuli pitää painovapauden väärinkäyttönä oli erilaisten käsityskantojen vuoksi vaikeasti ratkaistavissa, ehdotettiin valvontalautakunnan perustamista. Lautakunnan tehtävänä olisi julkaisutoiminnan seuraaminen, esitysten tekeminen toimenpiteisiin ryhtymisestä ja lausuntojen antaminen. Sillä olisi kuitenkin vain neuvoa-antava rooli ja päätösvalta pysyi oikeusministeriössä. Tarkempia määräyksiä annettaisiin asetuksella.³⁷⁵ Asetuksen mukaan lautakunnassa olisi lainoppinut puheenjohtaja ja neljä jäsentä, joista yksi toimisi varapuheenjohtajana. Kaksi lautakunnan jäsenistä edustaisi kodin piirissä tapahtuvaa kasvatusta, nuorisotyötä ja yleistä kansalaiskasvatusta, yksi kirjallisuutta ja taidetta ja yksi lääketieteellistä asiantuntemusta. Valtioneuvosto määräisi lautakunnan kolmeksi vuodeksi kerrallaan ja päättäisi sen palkkioista. Oikeusministeriö vahvistaisi sen toimintaohjeet. Lautakunta olisi päätösvaltainen, kun saapuvilla oli puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä kaksi muuta jäsentä.³⁷⁶ Korkein oikeus katsoi voivansa puoltaa ehdotusta. Olihan valvontalautakunta tarpeellinen ja sen rooli vain neuvoa antava. Lautakunnan onnistuminen riippuisi siihen kiinnitettyjen henkilöiden kyvyistä, sopivuudesta ja kiinnostuksesta tehtäväänsä kohtaan.³⁷⁷

Lakivaliokunnan lokakuussa antamasta mietinnöstä ilmenee, että eduskunnassa olisi haluttu kiinnittää huomiota muihinkin painotuotteisiin, joista mainittiin rikosaiheet ja raaistavat sarjakuvat mutta lakivaliokunta ehdotti lakiesityksen hyväksymistä muuttumattomana, jotta käsittely ei pitkittyisi.³⁷⁸ Eduskunnan täysistunnossa SKDL:n Anna-Liisa Tiekso-Isakson valittiin säädylisen käsittämistä perin ahtaasti ja puhui pitkään raoista ja huonoista sarjakuvista, jotka turmelivat nuorisoa ja vähensivät parempien lehtien levikkimahdollisuuksia.³⁷⁹ Eduskunnan vastauksessa mainittiinkin, että hallituksen odotettiin ensitilassa antavan uuden esityksen, jotta myös ala-arvoisten sarjakuvien levitystä voitaisiin rajoittaa.³⁸⁰

Uutta lakia kiiteltiin täysistunnossa kansalaisjärjestöjen, yksityisten kansalaisten, lasten vanhempien, opettajien ja nuorisojärjestöjen vuosien työn tuloksena.³⁸¹ Kasvattajat olivat kauan kärsineet siivottomien julkaisujen painosta ja myynnistä.³⁸² Epäsiveellisillä julkaisuilla

³⁷⁵ ASK 1, 1956, 707-708.

³⁷⁶ Valtioneuvoston asettaman komitean luonnos hallituksen esitykseksi, 25.1.1955, s. 8, Painovapaustoimikunta/1/KA.

³⁷⁷ ASK 1, 1956, 710.

³⁷⁸ ASK 1, 1956, 713.

³⁷⁹ PTK II, Tiekso-Isakson, 6.11.1956, 1338; Anna-Liisa Korpinen, kansanedustajat, eduskunta.fi. <<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/911819.aspx>> [luettu 24.11.2023]

³⁸⁰ ASK 1, 1956, 717.

³⁸¹ PTK II, Tiekso-Isakson, 6.11.1956, 1338.

³⁸² PTK II, Rantamaa, 6.11.1956, 1343.

ei ollut oikeutta turmella kotien, koulujen, kirkkojen ja vapaan kansansivistyksen tekemää kasvatustyötä.³⁸³

Moitteita ehdotus sai lähinnä ruotsiksi rkp:n Arne Öhmanilta ja John Österholmilta.³⁸⁴ Öhman valitti, että ehdotettu valvontalautakunta kiinnitti jatkuvasti huomiota epäsiiveellisiin julkaisuihin, mikä ei millään tavalla auttaisi niiden torjunnassa, vaan päinvastoin ylläpiti turhaa kiinnostusta niitä kohtaan. Ihmiset tulivat uteliaiksi, kun jotain esitettiin loukkaavana ja sopimattomana. Siksi ehdotus valvontalautakunnasta oli hänen mielestään huono idea, vaikka epäsiiveelliset julkaisut olivatkin kaikin tavoin huonoja, valitettavia ja ei-toivottuja.

Vaarallisina Öhman ei julkaisuja kuitenkaan pitänyt.³⁸⁵ Hän oli yhdessä Erkki Tuulen kanssa jättänyt myös saman sisältöisen vastalauseen lakivaliokunnan mietintöön.³⁸⁶ Österholm meni Öhmania pidemmälle ja syytti eduskuntaa välinpitämättömyydestä lehdistönvapautta kohtaan sekä yleisemmin ennakkoluuloisuudesta ja ahdasmielisyydestä. Sotasensuurista oli vasta päästy. Pornografialle tuli yksinkertaisesti kääntää selkänsä. Österholm ei uskonut sellaista pornografista kirjallisuutta olevankaan, joka olisi vaaraksi yleiselle moraalille.

Lakivaliokunnan mietintö oli hänen mielestään taantumuksellinen. Ruotsissa oli hänen mukaansa paljon parempi tilanne. Julkaisukiello ei siellä ollut mahdollinen rauhan aikana ja sodan aikanakin vain maanpetoksen, kapinan tai vakoilun vuoksi. Pohjoismaiden lainsäädäntöä oli yritetty yhdistää. Valitettavasti kuitenkin lehdistökin oli jättänyt hänet yksin oppositioon. Vain Helsingin sanomissa oli samana päivänä ollut saman mielinen mielipidekirjoitus.³⁸⁷

Österholm joutui kuitenkin istunnossa väittelemään oman puolueensa Albin Wickmanin kanssa siitä, oliko ehdotuksessa kyse sananvapaudesta. Kokoomuksen Johannes Wirtanen, joka oli myös rovasti, puolusti uutta lakia sanomalla, ettei se kunnan ihmisiä rajoittanut.³⁸⁸ Suomen kansanpuolueen Harras Kyttä taas puolusti lakia sillä perusteella, että sukupuolikuria ja säädyllisyyttä loukkaava oli niin täsmällinen määrittely, ettei väärinkäsityksistä ollut pelkoa. Toiset nauroivat istunnossa, kun hän sanoi, ettei valiokunnan tarvinnut perehtyä kaikkiin tekoihin, joita oli mahdollista tehdä sukupuolikuria ja säädyllisyyttä loukaten. Mitä

³⁸³ PTK II, Saalasti, 9.11.1956, 1363.

³⁸⁴ John Österholm, kansanedustajat, eduskunta.fi; Arne Öhman, kansanedustajat, eduskunta.fi. <
<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=>> [luettu 24.11.2023]

³⁸⁵ PTK II, Öhman, 6.11.1956, 1340, 1342; PTK II, Öhman, 9.11.1956, 1363.

³⁸⁶ ASK 1, 1956, 714.

³⁸⁷ PTK II, Österholm, 6.11.1956, 1340-1342 ja 1344.

³⁸⁸ PTK II, Wirtanen, Wickman, 6.11.1956, 1342, 1344-1345. Albin Wickman, Johannes Wirtanen, kansanedustajat, eduskunta.fi. <

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=#k=Albin%20Wickman#l=1035> > [luettu 24.11.2023]

selän kääntämiseen tuli, Kytän mukaan yhtä hyvin kansalaisia voisi kehottaa lakkaamaan tekemästä rikoksia. Julkkisjuoruihin puuttumisen hän rajasi täysistuntokeskustelussa lain soveltamisen ulkopuolelle. Ne kyllä kuuluivat suojellun lehdistönvapauden piiriin.³⁸⁹

Österholm ei saanut tukea myöskään liberaalin kansan puolueen Armas Leinoselta, joka hänen puheeseensa viitaten totesi, ettei Ruotsilta kaikkeen tarvinnut lupaa kysyä.³⁹⁰

Ehdotus aikakautisen julkaisun määräaikaisesta lakkautuksesta hyväksyttiin lopulta keskusteluita ja valvontalautakunta voitti äänestyksen 156-21 niin että 22 oli poissa.³⁹¹ Presidentti Kekkonen allekirjoitti lain 1.2.1957 ja se tuli voimaan 1.4.1957.³⁹²

³⁸⁹ PTK II, Kytä, 6.11.1956, 1343-1345. Harras Kytä, kansanedustajat, eduskunta.fi. < <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910848.aspx> > [luettu 24.11.2023]

³⁹⁰ PTK II, Leinonen, 6.11.1956, 1344.

³⁹¹ PTK II, 9.11.1956, 1364-1365.

³⁹² Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisestä annetun lain muuttamisesta 77/1957, finlex.fi.

5. Yhteenveto

Epäsiveellisten julkaisujen levityskielto ei tutkittuna ajanjaksona ollut uusi. Uutta oli se, että sen valvomiseen katsottiin tarvittavan kansainvälistä yhteistyötä, johon Suomi tuli mukaan selvästi ensimmäisiä sopimusmaita myöhemmin vasta itsenäisyyden ajalla. 1927 säädetty laki epäsiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä tuskin tuli aikalaisille järkytyksenä. Todennäköisempää lienee, että ihmiset, jotka eivät suoraan olleet lain säätämisen kanssa tekemisissä eivät huomanneet mitään eroa entiseen, kun julkista keskusteluakaan ei käyty lainkaan.

Kansainvälinen yhteistoiminta nimenomaan epäsiveellisten julkaisujen levityksen ehkäisemiseksi sai alkunsa 1900-luvun alussa toimineista eurooppalaisista järjestöistä, joista nimeltä mainittiin Bureau Genevois d'information contre la littérature immorale ja Société française de protestation contre la licence des rues. Yhdestäkään suomalaisesta järjestöstä ei löytynyt mainintaa. Järjestöt kokoontuivat Pariisissa 1908, perustivat komission jatkamaan työtään ja veivät sen puheenjohtajana toimineen ranskalaisen senaattorin kautta asian Ranskan hallitukselle, joka puolestaan järjesti kansainvälisen konferenssin ja sitä kautta kaksi uutta kansainvälistä sopimusta. 1904 oli tehty kansainvälinen sopimus naisten ja alaikäisten tyttöjen suojelemiseksi valkoiseksi orjakaupaksi kutsutulta rikolliselta ammatilta. 1910 tehtiin samana päivänä, samassa kaupungissa uusi valkoista orjakauppaa koskeva kansainvälinen sopimus sekä ensimmäinen epäsiveellisiä julkaisuja koskeva kansainvälinen sopimus. Ranskalaisten johdolla tehtiin siis yhteensä kolme kansainvälistä sopimusta. Menettelyt joihin sopimuspuolten 1910 oli sitouduttava, muistuttivat siinä määrin 1904 tehdyn sopimuksen menettelyjä, että aikaisempaa sopimusta oli kaiketi käytetty uusien mallina, mihin viitattiin myös myöhemmin 1923 järjestetyn konferenssin pöytäkirjoihin tallentuneessa keskustelussa.

Kun Kansainliitto perustamisensa jälkeen alkoi laatia uusia kansainvälisiä sopimuksia, se vaati 1921 tekemässään naisten ja lasten kauppaa koskeneessa sopimuksessa sopimuspuolia liittymään myös 1904 ja 1910 ranskalaisten johdolla laadittuihin sopimuksiin. 1923 tehdyssä epäsiveellisiä julkaisuja koskeneessa sopimuksessa liittyminen myös 1910 tehtyyn sopimukseen seurasi automaattisesti mutta jos sopimuksista halusi erota, se oli tehtävä molemmista erikseen. Näiden viiden 1904-1923 tehdyn sopimuksen välillä oli siis selvä jatkuvuus. Epäsiveelliset julkaisut päättyivät Kansainliiton käsittelyyn 1922 varhaisen Iso-Britanniaa kansainliitossa edustaneen feministin, Winifred Coombe-Tennantin kautta. Silloin

laaditussa raportissa epäsiiveellisten julkaisujen levitystä verrataan moraalisen tuholaisena naisten ja lasten kauppaan ja myöhemmin 1930-luvulla sekä naisten ja lasten kauppaa että epäsiiveellisiä julkaisuja käsiteltiin Kansainliitossa samoissa konferensseissa ja raporteissa.

1921 Suomea pyydettiin liittymään tähän mennessä tehtyihin sopimuksiin. Presidentti Ståhlberg teki päätökset siinä järjestyksessä, että naisten ja lasten kaupan ehkäisemiseksi 1921 tehtyyn sopimukseen päätettiin liittyä ensin, vaikka Kansainliiton sitä koskeva pyyntö oli esitetty myöhemmin kuin Saksan esittämä pyyntö liittyä 1910 epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä koskevaan sopimukseen. Tässä yhteydessä lienee myös huomionarvoista, että Suomessa hallitusvallassa oli oikeisto, jota saksalaiset olivat tukeneet vastikään päättyneessä sisällissodassa, niin että voitaisiin katsoa sen olevan vähintään huomaavaisuuden velkaa saksalaisille. Eduskunnalle, jossa sisällissodan hävinnyt vasemmisto oli oppositiossa, asia vietiin vasta useamman vuoden kuluttua. Kansainväliselle yhteisölle asia oli esitetty siinä järjestyksessä, että ensin haluttiin ehkäistä naisten ja lasten kauppaa ja epäsiiveellisen julkaisemisen ehkäisy oli saman kokonaisuuden myöhempi osa. Tämä kaiketi vaikutti päättäjiin niin, että asia otettiin vakavammin. Epäsiiveellisiä julkaisuja ei koskaan lähdetty torjumaan naisten ja lasten kaupasta erillisenä asiana.

1923 Genevessä järjestetty konferenssi oli suomalaisille uusi tilanne. Aikaisemmin suomalaiset olivat vain perästä päin liittyneet muiden tekemiin sopimuksiin. Nyt suomalaisia pyydettiin nimeämään edustajansa kokouksiin, joissa yhteisiä päätöksiä tehtiin. Suomalaiset pitivät konferenssissa kuitenkin vain kaksi puheenvuoroa tilanteissa, joissa heidän oli ensin pakko ilmaista, ettei heillä ollut hallituksensa lupaa hyväksyä käsiteltävänä olevaa artiklaa kotietsintöjen mahdollistamiseksi ja sitten ilmoittaakseen saaneensa siihen luvan kysytyään sitä sähkösanoman välityksellä uudestaan. Kovin vahvasti suomalaiset eivät siis sopimuksen sisältöön vaikuttaneet. Edustajan rooli oli enemmänkin toimia hallituksensa silminä ja korvina, joiden välityksellä sopimuksen hyväksymistä harkittiin. Tapahtuihan sopimuksen ratifioiminen konferenssin jälkeen niin, että Suomea konferenssissa edustaneelta Enckelliltä tiedusteltiin raporttia. Raportissa Enckell kertoi konferenssin tapahtumista ja päätös sopimuksen hyväksymisestä tehtiin sen ja ranskankielisten pöytäkirjojen julkaisun jälkeen. Tällä kertaa ainakin tietoa on siis varmasti ollut aikaisempaa enemmän.

Suomen tarkkailijaroolissa ei kuitenkaan ollut mitään erityisen poikkeuksellista.

Konferenssissa äänessä olivat lähes yksinomaan britit ja ranskalaiset, joiden välillä oli koko konferenssin kilpailuasetelma, jossa britit halusivat uudistuksia mutta ranskalaiset olisivat

mielummin pitäytyneet vanhassa säilyttääkseen perinteisen johtoasemansa. Brittien ja ranskalaisten välillä kiistoja aiheuttivat myös niiden erilaiset oikeusjärjestelmät, joihin artiklat oli sovittava. Suomea edustanut Carl Enckell kommentoi raportissaan, että maiden välistä kiistelyä oli vaikea ymmärtää. Tämän perusteella aikaisemmassa kirjallisuudessa vastaan tullut suomalaisten varautunut suhtautuminen Kansainliittoon omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyydestä johtuen, oli perusteltua.

Kun konferenssissa sovittua verrataan sitä edeltäneeseen kyselyyn vaikuttaisi, että edustajat saatiin konferenssissa vakuutettua sekä ehdotusten että koko sopimuksen tarpeellisuudesta. Suomalaisten lisäksi muutkin maat olivat ennen konferenssia suhtautuneet varautuneesti kotietsintöihin ja löydettyjen julkaisujen takavarikointiin ja tuhoamiseen. Suomen puolesta vastannut Serlachius oli pitänyt riittävänä, että epäsiiveelliseksi katsottu julkaisu poistettaisiin näkyviltä. Lain mukaan niiden levityksestä ja esille asettamisesta voitiin kuitenkin määrätä rangaistuksena sakkoa tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta. Tämän perusteella vaikuttaisi, ettei epäsiiveellisiä julkaisuja koettu Suomessa tai useissa muissakaan sopimusmaissa ennen konferenssia merkittävänä ongelmana. Näkemykseen ovat kaikei vaikuttaneet edustajien odotukset siitä, millaista epäsiiveellistä aineistoa lainvalvojat saattaisivat kohdata. Jos valvonnan kohteena on oletettu olevan fiktiivistä kirjallisuutta tai pelkän mielikuvituksen varassa tehtyjä piirrustuksia, kuten aineiston perusteella on perusteltua olettaa, voidaan olettaa, ettei niitä vastaan ole katsottu tarpeellisiksi ryhtyä kovin voimakkaisiin toimiin. Osa konferenssin keskusteluista käytiin valmistelukomiteassa, jonka keskusteluja ei tallennettu ja esimerkiksi Ranskan, Iso-Britannian ja Alankomaiden edustajien puheenvuoroissa oli vihjauksia, että siellä olisi saatettu käydä keskusteluja, joiden käymistä julkisesti ei pidetty sopivana. Ehkä valmistelukomiteassa siis kerrottiin oikeisiin naisiin tai lapsiin kohdistuneista väärinkäytöksistä, jotka liittyivät epäsiiveellisiin julkaisuihin?

Syntyneessä sopimuksessa keskeisintä oli sen ensimmäinen artikla, jossa määritettiin rangaistavat teot. Rangaistavaa oli epäsiiveellisten julkaisujen valmistaminen ja hallussa pitäminen. Tämän kohdan perässä kuitenkin luki: *tarkoituksessa pitää niitä kaupan, levittää tai julkisesti asettaa esille*. Myöhemmin 1970-luvulta 1990-luvulle tämä haluttiin Suomessa ymmärtää, niin että hallussapito, maahantuonti ja maastavienti omaa käyttöä varten säilyisi sallittuna. Lauseen ymmärtäminen näin sopimukseen liittyvään aineistoon kokonaisuudessaan perehtyneenä ei kuitenkaan ole mahdollista, vaan kyse oli selvästi tarkoituksellisesta väärinymmärryksestä. Epäsiiveellisiä julkaisuja saattoivat olla kaikki mahdolliset esineet, joita

konferenssin osallistajat saattoivat kuvitella olevan olemassa. Artiklassa mainittiin kirjoitukset, piirustukset, kaiverrukset, maalaukset, painotuotteet, kuvat, ilmoituslehtiset, tunnuskuvat, valokuvat, kinematografiset filmit ja muut esineet. Kaikki mahdolliset tavat tuoda mitään näistä maahan, viedä niitä maasta, liikutella niitä julkisesti tai julkisuutta karttaen sekä rahaa vastaan että korvauksetta pyrittiin kriminalisoimaan. Myös ilmoittelu, mainostus tai saatavuudesta tiedottaminen kaikilla kuviteltavissa olevilla tavoilla yritettiin kieltää. Artiklan ei olisi ollut tarpeen olla näin yksityiskohtainen, ellei sitä aiottu soveltaa tehokkaasti. Itse sopimukseen ei ollut ensimmäinen epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemiseksi tehty, vaan toinen ja sen tarvetta perusteltiin saavutetulla kokemuksella ja tarpeella tehostaa valvontaa. Koko kansainvälisen yhteistyön idea oli valvonnan tehostaminen verrattuna tilanteeseen, jossa kukin valtio joutuisi selviytymään tehtävästä yksin. Sopimuksen muissa artikloissa säädettiinkin mm. kaksoisrangaistavuudesta ja keskinäisestä viranomaisavusta, joilla pyrittiin puuttumaan tilanteisiin, joissa rikolliset onnistuisivat välttelemään viranomaisia siirtymällä maasta toiseen. Sopimuspuolia velvoitettiin huolehtimaan siitä, että kaikkien maiden kansallinen lainsäädäntö mahdollistaisi mm. epäsiiveellisten julkaisujen etsinnät, takavarikot ja hävittämisen.

Sopimuspuolten keskinäisellä luottamuksella oli kuitenkin rajansa, mikä näkyi ennen kaikkea siinä, että epäsiiveellisen yhteinen määritelmä jätettiin tekemättä. Tätä perusteltiin kulttuurieroilla, joita ei täsmennetty. Kulttuurieroista saa kuitenkin viitteitä aineiston melko harvinaisista maininnoista epäsiiveellisten julkaisujen johdosta langetetuista rangaistuksista. Esimerkiksi Suomi ja Ruotsi poikkesivat rajusti Kiinasta, jonka konferenssiedustaja kertoi siellä aiemmin langetetuista maasta karkotuksista ja kuolemantuomioista. Persiaa edustanut prinssi puolestaan viittasi puheessaan islamilaisen lain ankaruuteen. Belgian edustaja taas vertasi ranskalaisia ja belgialaisia tuomioistuimia Lähi-idän maihin, jotka saattoivat yhä langettaa ruumiillisia rangaistuksia, kuten raippoja, mitä hän ei ollut valmis hyväksymään. Konferenssin intialainen varapuheenjohtaja harmitteli yhteisen määritelmän tekemättä jättämistä. Jos määritelmä olisi saatu aikaan, rikos olisi ollut sama joka maassa. Ilman määritelmää rikos oli joka maassa vähän eri. Suomea edustanut Carl Enckell arveli sopimuksen tästä syystä jäävän pelkäksi moraaliseksi julistukseksi.

Kun käsitettä epäsiiveellinen ei suostuttu määrittelemään ja erimielisyyksien esiin tuomista pyrittiin muutenkin välttelemään, joudutaan etsimään epäsuorempia vihjeitä siitä, miten käsite ymmärrettiin. Jokin käsityshän esimerkiksi tuomioistuimilla on oltava tuomitakseen epäsiiveellisten julkaisujen levityksestä. Vastaavasti konferenssiedustajilla on täytynyt olla

jokin käsitys epäsiiveellisen julkaisun merkityksestä kyetäkseen tekemään kansallista lainsäätäjää ja edelleen tuomioistuimia sitovia sopimuksia.

Konferenssi lopussa edustajat olivat yksimieliset siitä, ettei epäsiiveellinen tarkoittanut mitä tahansa moraalitonta tai haitallista viitaten kansainvälisen lastensuojeluliiton kirjeeseen, jossa näitä ilmaisuja oli käytetty. Myös Suomen eduskunnassa tehtiin 1950-luvulla pitkälti vastaava linjaus, jonka mukaan epäsiiveelliset julkaisut eivät kattaneet ainakaan rikosaiheisia sarjakuvia. Epäsiiveelliset julkaisut olivat kuitenkin kaikkien konferenssissa julkisesti puhuneiden mukaan haitallisia ja tuomittavia. Carl Enckell kutsui niitä myöhemmin raportissaan ihmiskunnan riistämiseksi. Konferenssia edeltänyt vuoden 1922 brittimuistio oli puhunut naisten ja lasten kaupan verrattavasta moraalituholaisesta ja Iso-Britannian konferenssiedustaja vertasi 1923 konferenssissa epäsiiveellisiä julkaisuja orjakaupaan ja huumekaupaan. Ranskan konferenssiedustaja piti epäsiiveellisten julkaisujen esille asettamista visuaalisena raiskauksena ja ranskalainen puheenjohtaja katsoi niiden kuuluvan luolaihminen aikaan. Sivistys saavutuksineen oli niille siis täysin vastakkaista ja nyt oltiinkin perustamassa puolustusliittoa niiden varalle. Jos joku oli luonnehdinnoista eri mieltä, jätettiin sellaiset näkemykset ainakin ääneen lausumatta.

Edelleen koska ranskalaisten ehdotus abortti- ja ehkäisypropagandan rinnastamisesta epäsiiveellisiin julkaisuihin torjuttiin, epäsiiveellisellä ei kai voitu tarkoittaa ainakaan sitä. Ehdotuksen torjumista perusteltiin sillä, ettei syntyisi tilannetta, jossa ehkäisyn käytöstä tulisi käytännössä aina mahdotonta, vaikka edustajat eivät sitä kaikissa tilanteissa olleetkaan valmiit hyväksymään. Esimerkiksi Ranskan edustaja piti pidättäytymistä ehkäisyä hyväksyttävämpänä vaihtoehtona. Hän ei kuitenkaan saanut konferenssin tukea näkemykselleen. Abortti sen sijaan torjuttiin kaikissa konferenssissa pidetyissä puheenvuoroissa. Kukaan ei pitänyt aborttia oikeutena, vaan epäsiiveellisten julkaisujen levitystä vakavampana rikoksena.

Pidän huomionarvoisena myös sitä, että brittien ehdotus ensimmäisessä artikkelissa määritetyn rikoksen yrityksestä ja valmistelusta torjuttiin. Edustajat eivät ensin ymmärtäneet, mistä ehdotuksesta oli kyse mutta vaikka heille selitettiin, että rikoksen yrityksen ja valmistelun kriminalisoinnilla voitaisiin estää esimerkiksi epäsiiveellistä elokuvaa pääsemästä levitykseen tilanteessa, jossa sitä oltiin taltioimassa, edustajat päättivät silti hylätä ehdotuksen. Tässä yhteydessä yksi edustajista myös sanoi, ettei pitänyt rikosta samana kuin naisten ja lasten kaupan yhteydessä, jossa samanlainen pykälä oli hyväksytty. Kommentti oli harvinainen ja ristiriidassa toiminnan yleisemmän linjan kanssa. Toinen edustaja piti samassa yhteydessä

ongelmana sitä, etteivät muut edustajat tunteneet sitä kauheaa maailmaa, jossa epäsiiveellisiä julkaisuja hänen mukaansa kaupattiin. Suomalaisessa laissa epäsiiveellisten julkaisujen maahantuonnin ja maastaviennin yritys säädettiin kuitenkin muutamaa vuotta myöhemmin salakuljetuksena rangaistavaksi.

Kun sopimusten edellyttämät lakimuutokset vietiin eduskunnan käsittelyyn 1925, voidaan huomiota kiinnittää neljään asiaan. Niiden kriminalisoinnista suositeltiin määrittelyyn liittyvien ongelmien johdosta pidättäytymään huomattavan oikeusoppineiden joukon antamassa asiantuntijalausunnossa. Lausunto jätettiin kuitenkin tältä osin huomiotta ja oikeusoppineet pakotettiin nielemään säädetyt pykälät.

Hallituksen esityksessä epäsiiveelliset julkaisut samaistettiin paitsi naisten ja lasten kauppaan myös yleisemmin luvatonta sekaannusta koskeneisiin rikoksiin, jotka pitkälti vastasivat myöhempää seksuaalirikoslakia, joskin jo pelkästä nimenmuutoksesta on pääteltävissä missä määrin laki on sittemmin muuttunut. Kyse ei kuitenkaan ainakaan naisten ja lasten kaupan osalta ollut yksittäisestä maininnasta, vaan myös kansainliiton aineistossa jatkuvasti toistuvasta käsityksestä, jota ei katsottu tarpeelliseksi tarkentaa tai kyseenalaistaa. Tätä voidaan verrata aiemmin mainittuun Hennequinin konferenssissa tekemään ehdotukseen samaistaa epäsiiveelliset julkaisut ehkäisy- ja abortti*propagandaan* tai kokoomuslaisen rovestin 1947 eduskunnalle jättämään aloitteeseen, jossa myös joidenkin raittiusliikkeeseen kytkeytyvien sosiaalidemokraattien tuella ehdotettiin tutkimusta kansan siiveellisestä tilasta niin, että juoppous rikollisuus, sukupuolitaudit, abortit ja avioerot mahtuivat kaikki samaan mittaukseen. Aikakauden ihmisten ajattelulle vaikuttaa siis olleen tyypillistä niputtaa yhteen samaksi asiaksi asioita, joita nykyisin pidetään selvästi laajempina kokonaisuuksina, puhuttiinhan aikaisemmin nykyisestä poikkeavalla tavalla myös naisasiasta, joka nykyisin yleensä nähdään useampana kuin vain yhtenä asiana.

Kolmas 1925 eduskuntakäsittelyssä esiin noussut asia, oli maininta Venäjän liittymisestä 1910 tehtyyn sopimukseen. Sekä ruotsalaiset että venäläiset olivat olleet edustettuina Pariisissa 1910 pidetyssä konferenssissa ja Venäläisten kerrottiin myös ratifioineen sopimuksen. Tämän jälkeen ruotsalaiset jättäytyivät sopimusten ulkopuolelle, eikä Venäjä enää vastannut myöhemmin lähetettyihin kyselyihin tai osallistunut konferenssiin. Kuten tunnettua Venäjällä oli tällä välillä tapahtunut vallankumous ja asian voisi nähdä niinkin, että vallankumousta edeltänyt oikeistokonservatiivinen Venäjä nähtiin sopimuksen puoltajana ja vallankumousta seurannut vasemmistoradikaali Neuvosto-Venäjä sekä sitä seurannut

Neuvostoliitto sen passiivisena vastustajana. Sopimuksen ääneen lausuttuna tavoitteenahan oli tulla voimaan kaikkialla maailmassa, jotta epäsiiveellisiä julkaisuja ei levitettäisi sopimuksen ulkopuolelle jääneistä maista. Ulkopuolelle jäämistä voitaisiin siis pitää passiivisena vastarintana. Suomalaisten päättäjien suhtautuminen oikeistolaiseen ja vasemmistolaiseen ideologiaan sekä pitkälti tätä kautta eri Venäjiin on siis voinut vaikuttaa heidän kantaansa epäsiiveellisiin julkaisuihin nähden. Suomessa päätettiin kuitenkin toimia sekä Venäjältä että Ruotsista poikkeavasti liittymällä sopimukseen ja myöhemmin 1950-luvulla eduskunnassa varoiteltiin Ruotsin seuraamisesta, mitä tulee moraalisiin valintoihin.

Neljäs 1925 eduskuntakäsittelyssä esiinnoussut asia oli epäsiiveellisistä julkaisuista vaikeneminen, josta oli viitteitä paitsi asian molemmissa eduskuntakäsittelyissä 1925-1926 myös kansainliiton konferenssin pöytäkirjoissa. 1925-1926 suuressa salissa ei keskusteltu lainkaan epäsiiveellisistä julkaisuista, eikä niitä mainita edes eduskunnan hakemistoissa. 1956 tähän nimettiin syykin. Ihmisten pelättiin omaksuvan ja toistavan huonoja malleja, lukevan epäsiiveellisiä julkaisuja ja mahdollisesti toistavan niissä mainittuja tekoja ja suoranaisia rikoksia, jos vain saivat tietoa niistä. Vuoden 1926 eduskuntakäsittelyn yhteydessä annettu ylimääräinen mietintö viittaisi siihen, että valiokunnissa keskustelua on käyty muutenkin kuin yksimielisyydessä. Syy hallituksen esityksen antamiseen oli tuolloin se, että 1923 tehdyn kansainvälisen sopimuksen vaatimukset eivät aiemmin annetussa laissa täyttyneet ja asia korjattiin uudella esityksellä, jossa ei epäsiiveellisten julkaisujen lisäksi käsitelty muita asioita.

Keskustelua jouduttiin lopulta käymään suuressa salissakin kokoomuslaisen papin valitettua, ettei epäsiiveellisten julkaisujen torjumista otettu riittävän vakavasti ja pidettyä eduskunnassa puheen, jossa varoitteli kansakuntien sortumisesta epäsiiveellisyyteensä. Aloite torjuttiin todistelemalla, että kaikki kansainväliset velvoitteet oli täytetty, eivätkä edustajan esittämät syytteet siten pitäneet paikkaansa. Vasemmistosta kuitenkin kuultiin useita kommentteja, joissa epäiltiin edustaja Päivänsalon tulkitsevan muista poiketen epäsiiveellisen merkityksen kohtuuttoman ankarasti.

Aloite liittyi lain tulkintaan. Epäsiiveellisiin julkaisuihin liittyviä rikostapauksia ei Suomessa pahemmin tuomittu ja vaikuttaakin ettei kansainvälisiin sopimuksiin liittymisistä tai niiden myötä säädettyjen lakien valvonnasta juurikaan ollut suomalaisille vaivaa. Ensio Hiitosen mukaan myös kansainvälisen työjärjestön sopimukseen oltiin kärkkäämpiä liittymään silloin, kun siitä ei juurikaan ollut vaivaa, joten ehkä sama päti epäsiiveellisiä julkaisuja koskeviin sopimuksiinkin. Oikeusministerit olivat antaneet kansainliitolle raportteja, joissa ilmoitettiin,

ettei kysytyyn laista rikollisuutta ilmennyt juuri lainkaan. Aloitteen jättänyt Päivänsalo nosti kuitenkin esiin tapauksen, jossa rikoksesta epäilty oli jätetty tuomitsematta, koska hänen hallustaan löytyneitä kuvia ei pidetty riittävän epäsiiveellisinä.

Asia nousi eduskunnassa myöhemminkin esiin ja lain valvontaa päätettiin 1956 tehostaa, vaikka varsinaisia pornografisia, siiveellisyttä törkeästi loukkaavia julkaisuja ei ollutkaan liikkeessä. Tutkittuna ajanjaksona oltiin siis selvästi valmiimpia puuttumaan julkaisuihin, joita myöhemmin on pidetty hyväksyttävänä ja laillisina. Vasemmisto pyrki tässä yhteydessä laajentamaan siiveellisyuden käsitettä kattamaan yleisemmin väkivaltaisuutta. Myös 1947 joukko radikaaliin vasemmistoon lukeutuvia kansanedustajia oli jättänyt aloitteen, jossa olisi haluttu verotuksen keinoin vaikeuttaa varsin tulkinnanvaraisesti määritettyä ala-arvoista julkaisemista, mikä nostaa esiin väärinkäytösten riskiä. Yhdessä 1956 eduskuntakäsittelyn yhteydessä pidetyssä ruotsinkielisessä puheenvuorossa valitettiin, ettei lehdistönvapautta kunnioitettu riittävästi mutta edustaja jätettiin yksin näkemyksineen. Kukaan ei uskaltanut suoraan puolustaa tai suhtautua välinpitämättömästi epäsiiveelliseen julkaisemiseen. Näin ollen myöhemmin esitetty väite yhdenmukaisista asenteista seksuaalisuutta kohtaan vaikuttaa pitäneen paikkansa. Puuttumiseen käytetyt keinot olivat kuitenkin pehmeitä ja rangaistukset lieviä. Julkaisujen ennakkotarkastusta ei pidetty mahdollisena ja lain ankarointaminen toteutettiin säätämällä aikakautisen julkaisun määräaikaisesta lakkautuksesta. Tätäkin toimea pidettiin niin ankarana, että uuden lain toivottiin toimivan pelkkänä pelotteena, jota ei todellisuudessa tarvitsisi ottaa käyttöön. Lisäksi säädettiin epäsiiveellisten julkaisujen valvontalautakunnasta, jonka kuitenkin oli tarkoitus toimia sovittelijana, jos siitä mitä tuli pitää epäsiiveellisenä syntyisi erimielisyyttä. Tähän liittyi huoli kiinnostuksen lisääntymisestä epäsiiveellisiä julkaisuja kohtaan. Huolestuneet kuitenkin hävisivät eduskunnassa pidetyssä äänestyksessä. Edustajilla vaikuttaa olleen vahva luottamus siihen, että epäsiiveellinen onnistuttaisiin määrittämään riittävässä yhteisymmärryksessä. Huomion arvoista vuoden 1956 uudistuksessa oli vielä se, ettei Kansainvälisellä yhteisöllä ollut sen kanssa mitään tekemistä, vaan voidaan katsoa sen mitanseen nimenomaan suomalaisten asenteita.

Lähteet

Dictionary of Welsh biography. <[Dictionary of Welsh Biography](#)>

Eduskunta.fi, Asian käsittelytiedot.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/Vaskiresults.aspx>>

Eduskunta.fi, kansanedustajat.

<<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peoplereults.aspx?k=>>

Finlex.fi, ajantasainen lainsäädäntö. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/>>

Finlex.fi, säädökset alkuperäisinä. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/>>

Finlex.fi, valtiosopimukset. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/>>

Folketinget. <<https://www.ft.dk/>>

Helsingin sanomat 1994.

Helsingin sanomat 2017.

Kansallisarkisto (KA), Painovapaustoimikunta (1971—1973) 1.) kirjeenvaihto, muistiot ja muu tausta-aineisto.

Kansallisarkisto (KA), Painovapaustoimikunta (1971—1973) 2.) Mietintöluonnos.

Kansallisarkisto (KA), Tasa—arvon neuvottelukunnan V arkisto, Hg1 Pornografia työryhmä (1984—1985).

Kansanarkisto.fi, Vallankumous albumi, ”Aux camarades et frères—Tovereille ja veljille”.

<<https://www.kansanarkisto.fi/nlkuvat/vallank.htm>>

Kirjastolinkit 2017.

Presidentti.fi, entiset presidentit. <[Edelliset presidentit](#)>

Ulkoasiainministeriö (UM), Kansainliitto (15), Section des questions sociales (s.IV), Nais— ja lapsikauppa (valkoinen orjakauppa) (1. a, b, c, d, e, f).

Ulkoasiainministeriö (UM), Kansainliitto (15), Section des questions sociales (s.IV), Nais— ja lapsikauppa, Suomen liittyminen Geneven sopimukseen (2).

Ulkoasiainministeriö (UM), Kansainliitto (15), Section des questions sociales (s.IV), Nais— ja lapsikauppa, Asiakirjoja (3).

Ulkoasiainministeriö (UM), Kansainliitto (15), Section des questions sociales (s.IV), epäsideelliset julkaisut (10).

Ulkoministeriön historiallinen raportti arkisto, 1923, Pariisi, R-134. <[Suomen ulkomaanedustustojen raportit 1923](#)>

Ulkoasiainministeriö (UM), Suomen Pariisiin lähetystö, Lähetystön kirjeistösarja (Fa), Kansainliitto (3), Erityiset poliittiset kysymykset (II g).

United Nations Treaty Collection, Certified True Copies of Multilateral Treaties Deposited
With the Secretary—General. <

https://treaties.un.org/Pages/CTCTreaties.aspx?id=8&subid=A&clang=_en >

Valtioneuvosto.fi, Hallitukset ja ministerit vuodesta 1917. <[Hallitukset ja ministerit vuodesta 1917](#)>

Women's History Network, 2021. < [Women's History Network](#)>

Worldcat.org, 2024. < <https://search.worldcat.org/> >

Valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäivät 1925 Hakemisto, asiakirjat ja pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1926 Hakemisto, asiakirjat ja pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1931 Asiakirjat, pöytäkirjat ja liitteet.

Valtiopäivät 1947 Hakemisto, pöytäkirjat ja liitteet.

Valtiopäivät 1952 Pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1954 Hakemisto ja liitteet.

Valtiopäivät 1956 Hakemisto, asiakirjat ja pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1997 Asiakirjat.

Valtiopäivät 2022 Asiakirjat.

Kirjallisuus

Anttila, Inkeri. Lars Bruun, Jarkko Eskola, Osmo Koskelainen, Pekka Kiviranta, Kaarle Nordenstreng, Jarno Törneblom, Martti Majanen ja Jan Törnqvist, *Painovapaustoimikunnan mietintö, komiteamietintö 1973:1*, Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1973.

Brownmiller, Susan. *Against Our Will, Men, Women and Rape*. New York: Fawcett Books, 1993.

Danielsbacka, Mirka, Matti O. Hannikainen ja Tuomas Tepora. “Teoriaton historia?” *Menneisyyden rakentajat, teoriat historian tutkimuksessa*, toim. Matti o. Hannikainen Mirka Danielsbacka ja Tuomas Tepora. Helsinki; Tallinna: Gaudeamus, 2018, 9—19.

Dworkin, Andrea. *Pornography Men Possessing Women*. London: The Women’s Press, 1981.

Dworkin, Andrea. *Pornography Men Possessing Women*. New York: Plume, 1989.

Enckell, Carl. “Finlands inträde i Nationernas Förbund.” Suomi ja Kansainliitto kymmenvuotismuistio, toim. Suomen kansainliittoyhdistys Pro Iure Nationum. Helsinki: Tilgmannin kirjapaino, 1932.

Germain, Sirkka. *Väkivalta avioliitossa*. Helsinki: Tammi, 1978.

- Hentilä, Seppo. “Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917—1944”. *Suomen poliittinen historia*. Toim. Osmo Jussila, Seppo Hentilä ja Jukka Nevankivi. Vantaa: WSOY, 2004.
- Hiitonen, Ensio. “Suomi ja Kansainliitto”. *Politiikkaa ja merkkimiehiä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapaino OY, 1935, 433—446.
- Häkkinen, Antti. *Rahasta vaan ei rakkaudesta, prostituutio Helsingissä 1867—1939*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava, 1995.
- Häkkinen, Antti. “Työväki, prostituutio ja Helsinki.” *Työväki ja seksi*. Väki voimakas no 34. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. toim. Matias Kaihovirta ja Tiina Lintunen. Turenki: Hansaprint, 2021, 227-256.
- Jonkari, Lauri. *Kansainliitto Suomen turvallisuuspolitiikassa ja kansainvälisissä suhteissa vastaanotto ja vaikutus julkisessa sanassa ja yhteiskunnassa vuosina 1919—1936*. Turku: yliopistopaino, 2008.
- Kaihovirta, Matias ja Tiina Lintunen. “Seksuaalisuuden aatteet, normit ja kokemukset työväen tutkimuksessa”. *Työväki ja seksi*. Väki voimakas no 34. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. toim. Matias Kaihovirta ja Tiina Lintunen. Turenki: Hansaprint, 2021, 7—23.
- Kalela, Jorma. *Historian tutkimus ja Historia*, Helsinki: Gaudeamus 2020.
- Kalela, Jorma. “Teoriattomuus historian tutkimuksen yhteiskuntasuhteessa”. *Menneisyyden rakentajat, teorit historian tutkimuksessa*, toim. Matti O. Hannikainen, Mirka Danielsbacka ja Tuomas Tepora. Helsinki; Tallinna: Gaudeamus, 2018, 20—45.
- Kansainliitto päämäärät ja rakenne*. Porvoo: WSOY, 1932.
- Kemppainen, Mikko. *Sosialismin, uskonnon ja sukupuolen dynamiikkaa 1900-luvun alun työväenliikkeen naiskirjailijat aatteen määrittelijöinä*. Turenki: Hansaprint, 2020.
- Keski-Petäjä, Miina. “Kielletty aborttihalu - Potilaskertomukset abortin sosiaalishistoriallisen tarkastelun pohjana”. *Salattu, hävetty, vaiettu - Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*, toim. Antti Häkkinen ja Mikko Salasuo. Tampere: Vastapaino 2015, 197—233.
- Koskelainen, Osmo. Sirkka Germain, Kai Severs ja Kimmo Leppo. “Pornografian lukemisesta ja pornografian myyntiin suhtautumisesta Suomessa 1971”. *Painovapaustoimikunnan mietintö*, Inkeri Anttila, Lars Bruun, Jarkko Eskola, Osmo Koskelainen, Pekka Kiviranta, Kaarle Nordenstreng, Jarno Törneblom, Martti Majanen ja Jan Törnqvist, Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1973.
- Kutchinsky, Berl. “Pornography and Rape: Theory and Practice? Evidence from Crime Data from Four Countries where Pornography is Easily Available”. *International Journal of*

- Law and Psychiatry*, vol. 14/1991, 47—64. <[Theory and practice?: Evidence from crime data in four countries where pornography is easily available - ScienceDirect](#)>
- Kutchinsky, Berl. “The Effect of Easy Availability of Pornography on the Incidence of Sex Crimes, the danish experience”. *Journal of Social Issues*, Vol.29 (3), p.163-181.
<<https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=a4fa42f9-3c3a-4410-b4d3-ed808a28abff%40redis>>
- Lahtinen, Anne. *Taistelu siveellisyydestä. Porno 1960- ja 1970-luvun taitteen siveellisyyksymyksenä*. Historian Pro-gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, 2012.<[TAMPEREEN YLIOPISTO Anne Lahtinen TAISTELU SIVEELLISYYDESTÄ Porno 1960- ja 1970-lukujen taitteen siveellisyyksymyksenä Yhtei](#)>
- Lovelace, Linda ja Mike McGrady. *Ordeal*. Citadel Press, 1980.
- Malamuth, Neil. *Pornography and Sexual Aggression*. San Diego: Elsevier Science and Technology, 1984.
<<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=1875406>>
- Nieminen, Armas. *Taistelu sukupuolimoraalista, Avioliitto ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengen elämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*. Turku: WSOY, 1951.
- Paasonen, Susanna. *Pornosta*. Turku: Eetos, 2015.
- Päivänsalo, B. H. *Avioliittokysymys Paavalin ja vapaan rakkauden kannalta*. Porvoo: WSOY, 1911.
- Päivänsalo, B. H. *Uuden ajan orjatar*. Porvoo: WSOY, 1912.
- Rendic, Pia. *Voihan porno! Aikuisviihteen vaietut vaikutukset*. Keuruu: Otava, 2018.
- Sallinen, Harri. *Taistelu alkoholi-imperialismia vastaan Suomen Kansainliitto-aloitteeseen huipentunut toiminta kansainvälisen alkoholisääntelyn edistämiseksi*. Helsinki: Arator oy, 2017.
- Sievers, Kai, Osmo Koskelainen ja Kimmo Leppo. *Suomalaisten sukupuolielämä*. Porvoo: WSOY, 1974.
- Suominen, Riikka. “Liikaa vai liian vähän lapsia? Naisten reproduktio toiveet ja pyrkimykset 1900-luvun alun Suomessa”. *Työväki ja seksi*. Väki voimakas no 34. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. toim. Matias Kaihovirta ja Tiina Lintunen. Turenki: Hansaprint, 2021, 85—122.

Tallqvist, Josef Verner. “Esitelmä Pro lure Nationum yhdistyksen vuosikokouksessa 31.1.1920”. *Kansainliitto: Muutamia kirjoituksia*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava, 1920, 9—51.

Tanner, Antero. *Lapsikysymys ja ehkäisyoppi*. 3. painos, Tampere: Työväen kirjainpaine, 1911. <

<https://www.marxists.org/suomi/tannerantero/1909/lapsikysymys/lapsikysymys.pdf> >